

Alte Drucke

**EPITOME || OMNIVM OPERVM || DIVI AVRELII AVGVSTINI ||
HIPPONENSIS EPISCOPI, || IN QVA QVIDQVID VIR ILLE
SANCTISSI-||mus & doctißimus demysterijs ...**

Augustinus <Hipponensis>

[Genf], 1556

Tomus Secundus.

Nutzungsbedingungen

Die Digitalisate des Francke-Portals sind urheberrechtlich geschützt. Sie dürfen für wissenschaftliche und private Zwecke heruntergeladen und ausgedruckt werden. Vorhandene Herkunftsbezeichnungen dürfen dabei nicht entfernt werden.

Eine kommerzielle oder institutionelle Nutzung oder Veröffentlichung dieser Inhalte ist ohne vorheriges schriftliches Einverständnis des Studienzentrums August Hermann Francke der Franckeschen Stiftungen nicht gestattet, das ggf. auf weitere Institutionen als Rechteinhaber verweist. Für die Veröffentlichung der Digitalisate können gemäß der Gebührenordnung der Franckeschen Stiftungen Entgelte erhoben werden.

Zur Erteilung einer Veröffentlichungsgenehmigung wenden Sie sich bitte an die Leiterin des Studienzentrums, Frau Dr. Britta Klosterberg, Franckeplatz 1, Haus 22-24, 06110 Halle (studienzentrum@francke-halle.de)

Terms of use

All digital documents of the Francke-Portal are protected by copyright. They may be downloaded and printed only for non-commercial educational, research and private purposes. Attached provenance marks may not be removed.

Commercial or institutional use or publication of these digital documents in printed or digital form is not allowed without obtaining prior written permission by the Study Center August Hermann Francke of the Francke Foundations which can refer to other institutions as right holders. If digital documents are published, the Study Center is entitled to charge a fee in accordance with the scale of charges of the Francke Foundations.

For reproduction requests and permissions, please contact the head of the Study Center, Frau Dr. Britta Klosterberg, Franckeplatz 1, Haus 22-24, 06110 Halle (studienzentrum@francke-halle.de)

urn:nbn:de:gbv:ha33-1-154960

VARIA ET MISCELLANEA.

DE HAERESIBVS ET

hæreticis.

Libro I. de Genesi contra Manichæos,
Cap. I.

Quare in Ec-
clesia Deus hæ-
reses permittat

QUIA nulla scriptura est quæ nõ apud eos qui intelligunt, facile possit reprehendi. Sed ideo Diuina prouidentia multos diuersi erroris hæreticos esse permittit, ut cum insultant nobis, & interrogant nos ea quæ nescimus, vel sic excutiamus pigritiam, & diuinas Scripturas nosse cupiamus. Propterea & Apostolus dicit, Oportet hæreses esse, ut probati manifesti fiant inter vos. Hi enim Deo probati sunt, qui bene possunt docere: sed manifesti hominibus esse non possunt, nisi cum docent. Docere autem nolunt, nisi eos qui doceri quærunt. Sed multi ad quærendum pigri sunt, nisi per molestias & insultationes hæreticorum, quasi de somno excitentur, & de imperitia sua erubescant sibi, & de illa imperitia periclitari se sentiant. Qui homines, si bonæ sunt fidei, non credunt hæreticis, sed quid eis respondeant, diligenter inquirunt. Nec eos deserit Deus, ut petentes accipiant, & quærentes inueniât, & pulsantibus aperiatur. Qui autem desperant se posse in catholica disciplina inuenire quod quærunt, atteruntur erroribus, & si perseueranter inquirunt, ad ipsos fontes, à quibus aberrauerant, post magnos labores fatigati atque sitientes & penè mortui reuertuntur.

De vera religione, Cap. VIII.

Vtendum quo-
modo hæretici

Vtatur igitur etiam hæreticis, non ut eorum approbemus errores, sed ut catholicam disciplinam aduersus eorum insidias asserentes, vigilantiores & cautiores simus, etiam si eos ad salutem reuocare non possumus.

Libro VII. confessionum, Cap. XIX.

Improbatio quippe hæreticorum, facit eminere quid Ecclesia tua sentiat, & quid habeat sana doctrina. Oportuit enim & hæreses esse, ut probati manifesti fierent inter infirmos.

Libro XIII. contra Faustum, Cap. XII.

Hæretici non
libenter dispu-
tant.

Non enim disputare amant hæretici, sed quoquo modo superare impudentissima peruitia, ut congregent, sicut hic dixit, quæ non pepererunt.

In Psalmum LIII.

Prima hæresis
sub Christo.

Ioannis 6

Nam & prima hæresis in discipulis Christi velut ad duritiã sermonis ipsius facta est. Cum enim diceret, Nisi quis manducauerit carnem meam, & biberit sanguinem meum, non habebit vitam in se: illi non intelligentes, dixerunt

ad inuicem, Durus est hic sermo, & quis potest eum audire? Dicentes quia durus sermo est hic, separauerunt se ab illo: remansit cum aliis duodecim. Cum eis suggestissent illos in sermone eius fuisse scandalizatos. Nunquid & vos, inquit, vultis abire? Et Petr^{us}, Verba vitæ æternæ habes: ad quem ibimus? Intendite, obsecramus vos, & paruuli discite pietatem. Nunquid iam Petrus intelligebat secretum illius sermonis Domini? Nondum intelligebat, sed bona esse verba quæ non intelligebat, pie credebatur.

In Euangelium Ioannis, Tractatu VI.

Leguntur enim leges manifestæ, ubi præceperunt Imperatores, eos qui præter Ecclesiæ catholicæ communionem vsurpant sibi nomen Christianum, nec volunt in pace colere pacis auctorem, nihil nomine Ecclesiæ audeant possidere.

De verbis Domini, Sermon. XI.

Sæctus Spiritus disciplinæ effugiet fictum. Quapropter quicumque in schismaticis vel hæreticis congregationibus, vel potius segregationibus baptizantur, quanuis non sint renati spiritu, tanquam Ismaelii similes, qui secundum carnem natus est Abraham, nõ secundum Isaac, qui secundum spiritum per repromissionem: tamen cum ad catholicam fidem veniunt, & societati spiritus aggregantur, quem foris procul dubio non habebat, non eis repetitur lauarum carnis. Non enim defuit etiam foris positus ista forma pietatis. Sed accedite eis, quæ nisi intus non potest dari, vnitas spiritus in vinculo pacis. Tales quippe erant antequam catholici essent, de qualibus dicit Apostolus, Habentes formam pietatis, virtutem autem eius abnegantes. Potest enim esse visibilis forma palmitis etiam præter vitem: sed inuisibilis vita radicis haberi non potest, nisi in vite. Proinde corporalia sacramenta, quæ portant & celebrant, etiam segregati ab vnitate corporis Christi, formam possunt exhibere pietatis. Virtus enim pietatis inuisibilis & spiritalis, ita in eis non potest esse, quemadmodum sensus non sequitur hominis membrum, quando amputatur à corpore. Quæ cum ita sint, remissio peccatorum, quoniam non datur nisi in Spiritu sancto, in illa Ecclesia tantummodo dari potest, quæ habet Spiritum sanctum.

Libro XVIII. de ciuitate Dei, Cap. II.

Ipsi quoque hæretici cum Christianum cogitantur habere nomen, & sacramenta Christiana, & Scripturas & professionem, magnum dolorem faciunt in cordibus piorum: quia & multi volentes esse Christiani, propter eorum dissensiones hæsitare coguntur, & multi maledici etiam in his inueniunt materiam blasphemandi Christianum nomen, quia & ipsi quoquo modo Christiani appellantur.

Libro questionum Euangeliorum secundum

Matthæum, Quest. XI.

Inter hæreticos & malè catholicos hoc interest, quod hæretici falsa credunt: illi autem vera & schismatici

Liger Imperator
contra hæ-
reticos.

Galat. 4

Hæretici non
vel baptizandi,
etiam ad Eccle-
siam redeunt.

2. Timoth. 3

Multa impo-
dimenta sunt
hæretici.

Differetia in-
ter hæreticum
malè catholicum
vera & schismaticum

vera credentes, non viuunt ita vt credunt. Sollet autem etiam quari, schismatici quid ab hereticis distent, & hoc inueniri, cum schismaticos non fides diuersa faciat, sed communionis dirupta societas.

Post pauca ibidem.

Hæretici & schismatici quando ob Ecclesiam pellendi.

Nec tamen consequens est, vt omnis hæreticus vel schismaticus corporaliter ab Ecclesia separetur. Multos enim tales portat Ecclesia, quia non ita defendunt falsitatem sententiæ suæ, vt intentam multitudinem faciant: quod si fecerint, tunc pellantur.

Ad Donatum proconsulem Aphricæ,

Epistola CXXVII.

Denique vnum solum est, quod in tua iustitia pertimescimus, ne fortè quoniam quid mali contra Christianam societatem ab hominibus impiis ingratisque committitur, profectò grauius est & atrocius, quàm si in alios talia committantur: tu quoque pro immanitate facinorum, ac non potius pro lenitatis Christianæ consideratione censeas coercendum, quod te per Iesum Christum ne facias obsecramus. Neque enim vindictam de inimicis in hac terra requirimus, aut verò ad eas angustias animi nos debeant coarctare quæ patimur, vt obliuiscamur quid nobis præceperit, pro cuius veritate ac nomine patimur, qui diligimus inimicos nostros, & oramus pro eis. Vnde ex occasio ne terribilium iudicium ac legum, ne æterni iudicii penas incidat, corrigi eos cupimus, non necari: nec disciplinam circa eos negligi volumus, nec suppliciiis quibus digni sunt exerceri. Sic ergo eorum peccata cõpescite, vt sint quos peniteat peccauisse. Quæsumus igitur vt cum Ecclesiæ causas audis, quanlibet nefariis iniuriis appetitam vel afflictam esse cognoueris, potestatem occidendi te habere obliuiscaris, & petitionem nostram non obliuiscaris. Non tibi vile sit neque contemptibile, fili honorabiliter dilectissime, quod vos rogamus, ne occidantur pro quibus Dominum rogamus vt corrigantur: excepto etiam quod à perpetuo proposito recedere nõ debemus vincendi in bono malum. Illud quoque prudentia tua cogitet, quod causas Ecclesiasticas, insinuare vobis nemo præter Ecclesiasticos curat. Proinde si occidendos in iis sceleribus homines putaueritis, deterrebitis nos ne per operam nostram ad vestrum iudicium aliquid tale perueniat, quo comperto illi in nostram perniciem licentiore audacia grassabuntur, necessitate nobis impacta & indicta, vt etiam occidi ab eis eligamus, quàm eos occidendos vestris iudiciis ingeramus. Hanc admonitionem, petitionem, obsecrationem meam, ne quæso aspernâter accipias. Neque enim te arbitror non recollere magnam me ad te, & multò quàm nunc es, altius sublimatum, etiam si Episcopus non essem, fiduciam tamen habere potuisse.

Hæretici non necandi.

DE HYPOCRISI, SIMV-

latione & mendacio.

De vera innocentia, Cap. CCXIX.

Simulata innocentia non est innocentia, simulata æquitas non est æquitas: sed duplicatur peccatū, in quo & iniquitas & simulatio est.

Simulata æquitas, duplex est iniquitas.

Sermon. LIX. de tempore.

Hypocrita Græco sermone simulator interpretatur, qui dum intus malus sit, bonum se palam ostendit. Nomen autem hypocritæ translatum est à specie eorum qui spectaculis teatæ facie incedunt, distinguentes vultum caruleo niueoque colore & cæteris pigmentis, habentes simulachra oris, lintea gyplata, & vario colore distincta: nonnunquam colla & manus creta perungentes, vt ad personæ colorem peruenirent, & populum dum in ludis agerent, fallerent, modò in specie viri, modò in forma feminae & reliquis præstigiis. Quæ species argumēti translata est in iis qui falso incedunt vultu, & simulant quod non sunt. Sed hypocritæ maculam non habere, aut paucorum aut nullorum est. Nam quicumque vult se videri quod non est, hypocrita est.

Nomen hypocritæ vnde translatum sit.

De ciuitate Dei, libro XIX. Cap. V.

Nullæ sunt occultiores insidiæ, quàm hæc quæ latent in simulatione officii, aut in aliquo necessitudinis nomine. Nā cum qui palam est aduersarius, faciliè cauendo vitare possis. Hoc verò occultum, intestinum ac domesticum malum, non solum existit, verumetiam opprimit antequam prospicere atque explorare potueris. Propter quod etiam diuina vox illa, Et inimici hominis domestici eius, cum magno dolore cordis auditur: quia etsi quisque tam fortis sit, vt æquo animo perferat, vel tam vigilans, vt prouido cõsilio caueat quæ aduersus eum molitur amicitia simulata: eorum tamē hominum perfidorum malo, cum eos esse pessimos experitur, si ipse bonus est, grauiter excrucietur necesse est, siue semper mali fuerint, & se bonos finxerint, siue in istā malitiam ex bonitate mutati sint. Si ergo domus commune perfugium, in his malis humani generis tuta non est, quid ciuitas, quæ quantò maior est, tantò forum eius litibus ciuilibus & criminalibus plenius, etiam si quiescant, non solum turbulentæ, verumetiam sæpius & cruentæ seditiones ac bella ciuilia, à quorum euentibus sunt aliquando liberæ ciuitates, à periculis nunquam?

De simulata amicitia.

Mich. 7.

In Psalmum XI.

Sunt enim hypocritæ simulatores mali, adiungentes se ficta charitate, captantes omnes motus, omnia verba Sanctorum, in omnibus laqueos inquirentes.

Hypocritæ mali simulatores.

Libro II. de Genesi contra Manichæos,

Cap. XV.

Quum enim quisque ceciderit ab illa intima & secretissima luce veritatis, nihil est vnde

Amissa veritate, hypocritæ nascitur.

velit placere superbia, nisi fraudulētis simulationib⁹. Hinc enim & hypocrisis nascitur, in qua multum sibi videntur cordati, qui potuerunt fallere & decipere quem voluerunt.

Libro 11. de sermone Domini in monte, B.

Manifestum est enim hypocrisis non quod oculis prætendunt hominum, id etiam corde gestare. Sunt enim hypocrisis simulators, tanquam pronuntiatores personarum alienarum, sicut in theatricis fabulis. Non enim qui agit partes Agamemnonis in Tragedia (verbi gratia) siue alicuius alterius, ad historiam vel fabulam, quæ agitur pertinentis, verè ipse est: sed simulat eum, & hypocrisis dicitur. Sic in Ecclesia vel in omni vita humana, quisquis se vult videri quod non est, hypocrisis est. Simulat enim se iustum esse, & nō exhibet: quia totum fructum in laude hominum ponit, quam possunt etiam simulantes percipere, dum fallūt^r eos quibus videntur boni, ab eisque laudantur. Sed tales ab inspectore cordis Deo mercedem non capiūt, nisi fallaciæ supplicium. Ab hominibus, inquit, perceperūt mercedē suam. Rectissimēque iis dicitur, Recedite à me operarii dolosi: nomen meum habuistis, sed opera mea non fecistis.

In lib. de mēdacio ad Cōsentium, Cap. I.

Magna quæstio est de mendacio, quæ nos in ipsis quotidianis actibus nostris sæpe conturbat, ne aut temerè accusemus mēdacium, quod non est mendacium: aut arbitremur aliquando esse mentiendū honesto quodam & officioso ac misericordi mendacio. Quam quæstionem tam sollicitè tractabimus, vt quæramus cum quærentibus.

Cap. II.

Exceptis igitur iocis, quæ nunquam sunt putata mendacia: habent enim euidentissimā ex pronuntiatione atque ipso iocantis affectu significationem animi nequaquam fallentis, et si non vera enuntiantis.

Cap. III.

Quisquis hoc enuntiat quod vel creditum animo vel opinatum tenet, etiam si falsum sit, non mentitur: incognitum enim habet pro cognito. Quapropter ille mentitur, qui aliud habet in animo, & aliud verbis, vel quibuslibet significationibus enuntiat. Vnde etiam duplex cor dicitur esse mentientis, id est, duplex cogitatio: vna rei, quam veram esse vel scit vel putat, & non profert: altera eius rei, quam pro ista profert sciens falsam esse vel putans.

Cap. IIII.

Nemo autem dubitat mentiri eum, qui volens falsum enuntiat causa fallendi. Quapropter enuntiationem falsam cum voluntate fallendi prolatam, manifestum est esse mendacium: sed vtrum hoc solum sit mendacium, alia quæstio est.

Cap. V.

Interim de hoc genere in quod omnes consentiunt, inquiramus, vtrum aliquando sit vti-

le falsum aliquid enuntiare cum voluntate fallendi. Nam qui hoc sentiūt, adhibent testimonia sententiæ suæ, commemorantes Saram cum risisset, Angelis negasse quod riserit. Iacob à patre interrogatum respondisse, quod ipse esset Esau, maior filius eius. A Egyptias quoque obstetrices ne infantes Hebræis nascentes interficerentur, etiam Deo approbante & remunerante mentitas. Et multa eiusmodi exempla eligentes, eorum hominum mendacia commemorant, quos culpæ non audeas: atque ita fatearis aliquando esse posse, non solum reprehensione non dignum, sed etiam dignum laude mendacium. His atque talibus copiosissimè se arbitrantur virgere, vt si consulendi causa exigat, aliquando mentiamur. Contrà illi quibus placet nūquam sic mentiendum, multo fortius agunt, vtentes primò auctoritate diuina, quoniam in ipso Decalogo scriptū est, Falsum testimonium ne dicas. Quo genere completitur omne mendacium. Quisquis enim aliquid enuntiat, testimonium perhibet animo suo. Sed ne quis contendat non omne mendacium falsum testimonium esse appellandum, quid dicitur ad id quod scriptū est, Os quod mentitur occidit animam? Quod ne quis arbitretur exceptis aliquibus mentientibus posse intelligi, alio loco legat, Perdes omnes qui locuntur mendaciū. Vnde ore suo ipse Dominus sic inquit, Sit in ore vestro Est est, Non non: quod autem amplius est, à malo est. Hinc & Apostolus cum exuendum veterem hominē præciperet, quo nomine omnia peccata intelliguntur, consequenter ait, in primis ponens, Quapropter deponētes mendacium, loquimini veritatem. Nec illis quæ de veteribus libris mendaciorum exempla prolata sunt, terreri se dicunt, vbi quidquid gestum est, figuratè accipi potest, quanuis reuera contigerit. Quidquid autem figuratè fit aut dicitur, non est mendacium. Omnis enim enuntiatio ad id quod enuntiat referēda est. Omne autem figuratè aut factum aut dictum hoc enuntiat, quod significat eis quibus intelligendum prolatum est. Et ideo de libris noui Testamēti, exceptis figuratis significationibus Domini, si vitam morēsque Sanctorum, & facta ac dicta consyderes, nihil tale proferri potest, quod ad imitationem prouocet mentiendi. Simulatio nanque Petri & Barnabbæ, nō solum commemorata, verum etiam reprehensa atque correcta est. Non enim vt nonnulli putāt, ex eadem simulatione etiam Paulus Apostolus, aut Timotheum circuncidit, aut ipse quædam ritu Iudaico sacramenta celebravit: sed ex illa libertate sententiæ suæ, qua prædicauit, nec Gētib⁹ prodesse Circuncisionem, nec Iudæis obesse: vnde nec illos astringendos ad consuetudinem Iudæorum, nec illos à paterna deterrendos censuit. Petrus autem simulatione sua, tanquam in Iudaismo falsus esset, cogebar Gentes iudaizare: quod verba Pauli ostendunt, dicentis, Quomodo Gen-

*Hypocrisis ope
varij dolosi.*

*Magna esse
quæstionem de
mendacio.*

*Iocis non esse
mendacia.*

*Quis dicatur
mentiri.*

*Vtrum aliquā
do sit vtile fal-*

*falsum enuntiare
cum voluntate
fallendi.
Gen. 27. & 27*

Exod. 1

Exod. 20

Sapient. 3

*Psalm. 5
Matth. 5*

Ephes. 4

Galat. 2

Actuum 1

Galat. 2

tes

tes cogis iudaizare? Non enim cogerentur, nisi viderent eum sic eas obseruare, quasi præter illas salus esse nõ posset. Petri ergo simulatio libertati Pauli non est comparanda. Quòd auctoritas mentiendi nec de antiquis libris proferri potest, vel quia non est mendacium, quod figuratè gestum diuinè recipitur, vel quia bonis ad imitandum non proponitur, quod in malis, cum proficere cœperint, in peioris comparatione laudatur: nec de noui Testamenti libris, quia correctio potius quàm simulatio, sicut lachrymæ potius quàm negatio Petri est imitanda.

Cap. X.

A doctrina religionis, atque ab eis omnino enuntiationibus, quæ propter doctrinam religionis enuntiantur, quum illa docetur & discitur, omnia penitus mendacia remouenda sunt. Nec vlla omnino causa inueniri posse credatur, cur in rebus talibus mentiendum sit, quando nec ideo in ea doctrina mentiendum est, vt ad eam ipsam quisque facilius perducatur. Fracta enim vel leuiter diminuta auctoritate veritatis, omnia dubia remanebunt. Quæ nisi vera credantur, teneri certa non possunt. Licet igitur vel disertori ac disputatori atque prædicatori rerum æternarum, vel narratori aut prænuntiatori rerum temporalium ad edificandam religionem atque pietatem pertinentium, occultare in tempore quidquid occultandum videtur: mentiri autem nunquam licet, ergo nec occultare mentiendum.

Cap. XXI.

Elucet itaque discussis omnibus nihil aliud illa testimonia Scripturarum monere, nisi nunquam esse omnino mentiendum. Quàdoquidè nec vlla exempla mendaciorum imitatione digna in moribus factisque Sanctorum inueniantur: quòd ad eas attinet scripturas quæ ad nullam figuratam significationem referuntur, sicuti sunt res gestæ in Actibus Apostolorum. Nam Domini omnia in Euangelio, quæ imperitiis mendacia videtur, figuratæ significationes sunt. Et quod ait Apostolus, Omnibus omnia factus sum, vt omnes lucrificarem: non cum mentiundo, sed compatiendo fecisse rectè intelligitur. Ad sempiternam salutem nullus ducendus est opitulante mendacio: non enim malis conuertentium moribus ad bonos mores conuertendus est. Et quisquis esse aliquod genus mendacii quod peccatum non sit, putauerit, decipiet seipsum turpiter, quum honestum se deceptorem arbitratur aliorum.

Libro contra mendacium ad Consentium, Cap. II.

Si enim Iehu, quem sibi inter cæteros ad exemplum mentiendi prudenter videntur inueniri, seruum Baal se esse mētītus est, vt seruos eius occideret, quantò iustius secundum istorum peruersitatem, tempore persecutionis seruos demonum se mentirentur serui Christi, ne serui

demonum seruos occiderent Christi, & sacrificarent idōlis, ne interficeretur homines, si sacrificauit ille Baali, vt interficeret homines? Quid enim eis obesset secundum egregiam doctrinam mendaciloquorum, si diaboli cultum mentirentur in corpore, quādo Dei cultus seruabatur in corde? Sed non sic intellexerunt Apostolum Martyres veri, Martyres sancti. Viderunt quippe tenueruntque quod scriptum est, Corde creditur ad iustitiam, ore fit confessio ad salutem. Et in ore eorum non est inuentum mendacium: ac sic irreprehensibiles abierunt, vbi tentari à mendacibus vltius non cauebunt, quia mendaces amplius in suis caelestibus cœtibus, vel alienos vel proximos non habebunt. Illum verò Iehu mendacio impio & sacrificio sacrilego occidendos impios & sacrilegos inquirentem non imitaretur: nec si de illo qualis fuisset, eadē Scriptura tacuisset. Cum verò scriptum sit eum rectum cor nõ habuisse cum Deo, quid ei profuit, quòd pro nonnulla obediētia, quam de domo Achab omnino delenda, pro cupiditate suæ dominationis exhibuit, aliquantam mercedem transitoriam regni temporalis accepit? &c.

Cap. III.

Mendaciorum genera multa sunt, quæ quidem omnia vniuersaliter odisse debemus. Nul-
lum est enim mendacium, quod non sit contrarium veritati. Nam sicut lux & tenebræ, pietas & impietas, iustitia & iniquitas, peccatū & rectè factum, sanitas & imbecillitas, vita & mors, ita inter se sunt veritas mendaciumque contraria. Vnde quantò amamus istam, tantò illud odisse debemus.

Cap. VI.

Fuerunt enim temporibus Apostolorum, qui veritatem non veraciter, id est, non veraci animo prædicarēt, quos dicit Apostolus Christum annuntiasse non castè, sed per inuidiam & contentionem. Ac per hoc etiam tunc nonnulli tolerati sunt annuntiantes nõ casto animo veritatem, non tamen vlli laudati sunt, tanquā annuntiantes casto animo falsitatem, &c.

Cap. X.

Ad mendaciorum genera defendenda plurima de Scripturis sanctis suffragari putantur exempla. Non autem hoc est occultare veritatem, quod est proferre mendacium. Quauis enim omnis qui mentitur velit celare quod verum est, non tamē omnis qui vult quod verum est celare, mentitur. Plerumque enim vera non mentiēdo occultamus, sed tacendo. Neque enim mentitus est Dominus vbi ait, Multa habeo vobis dicere, sed nõ potestis illa portare modò. Vera tacuit, non falsa loquutus est, quibus veris audiēdis eos min⁹ idoneos iudicauit. Quòd si eis hoc ipsum nõ indicasset, id est, nõ eos posse portare quæ dicere noluit, occultaret quidē nihilominus aliquid veritatis: sed posse hoc rectè fieri forsitan nesciremus, aut non tanto

Prædicando omnia mendacia remouenda.

Nunquam esse mentiendum.

1. Corinth. 9

4. Reg. 10

Roman. 10
Apocal. 14

4. Reg. 10

Omnia mendacia odisse debemus.

Philip. 1

Occultare veritatem, non est proferre mendacium.

Ioann. 16

Genes. 20

firmaremur exēplo. Vnde qui asserūt aliquando esse mentiendum, non conuenienter commemorāt Abraham hoc fecisse de Sara, quam sororem suam dixit. Non enim dixit, Non est vxor mea: sed dixit, Soror mea est. quod erat reuera, tam propinqua genere, vt soror non mendaciter diceretur: quod & postea iam sibi ab illo qui abduxerat, ea reddita confirmauit, respondēs illi & dicens, Est verē soror mea de patre, nō de matre, hoc est, de paterno genere, nō de materno. Aliquid ergo veri tacuit, non falsi aliquid dixit, quādo tacuit vxorem, dixit sororem. Hoc & filius eius fecit Isaac. Nā & ipsum nouimus propinquam coniugem suam fuisse sortitum. Non est ergo mendacium, cū silendo absconditur verum, sed cū loquendo promitur falsum. Iacob autē quod matre fecit auctore, vt patrem fallere videretur, si diligenter & fideliter attendatur, non est mendacium, sed mysterium. Quā si mēdacia dixerimus, omnes etiam parabolā & figurā significādarum quaruncunque rerum, quā non ad proprietatē accipiendā sunt, sed in eis aliud ex alio est intelligendum, dicentur esse mendacia. Quod absit omnino. Nam qui hoc putat, tropicis etiā tam multis locutionibus omnibus potest hanc importare calumniam: ita vt hęc ipsa quā appellatur Metaphora, hoc est, de re propria ad rem non propriam verbi alicuius usurpata translatio, possit ista ratione mendacium nuncupari. Cum enim dicimus, fluctuare segetes, gemmare vites, floridam iuuentutem, niueam caniciē, proculdubio fluctus, gemmas, florem, niuem, quia in iis rebus non inuenimus, in quas hęc verba aliunde transfulimus, ab istis mendacia putabūt. Et petra Christus, & cor lapideum Iudæorum: item leo Christus, & leo diabolus, & innumerabilia talia dicentur esse mendacia. Quid quod hęc tropica locutio vsque ad eam peruenit, quā appellatur Antiphrasis, vt dicatur abundare, quod nō est, dicatur dulce, quod acidum est, lucus, quod nō luceat, Parca, quod non parcat? Vnde illud est in Scripturis sanctis, Si non in faciem benedixerit tibi: quod diabolus ait Domino de sancto Iob, & intelligitur, maledixerit. Hi omnes modi locutionū mendacia putabuntur, si locutio vel actio figurata in mendacio deputabitur. Si autem nō est mendacium, quando ad intelligentiam veritatis aliud ex alio significantia referuntur, profectō non solum id quod fecit aut dixit Iacob patri vt benediceretur: sed neque illud quod Ioseph velut illudendis loquutus est fratribus: nec quod Dauid simulauit insaniam, nec cætera huiusmodi mendacia iudicanda sunt: sed locutiones actionēsque Prophetica, ad ea quā vera sunt intelligēda referendā. Quā propterea figuratis velut amictibus obteguntur, vt sensum piē quærentis exerceant, & ne nuda ac prompta vilescant.

Eodem libro, Cap. XI.

Sed aliquantō commendatius oportet ne

dicam cur ista mhi videatur tripartita ratio disputandi aduersus eos, qui patronas mendacis suis Scripturas volunt adhibere diuinas: vt prius ostendamus nonnulla quæ putantur ibi esse mendacia, non esse quod putantur, si rectē intelligantur. Deinde si quæ ibi mendacia manifesta sunt, imitanda non esse. Tertiō contra omnes omnium opiniones, quibus videtur ad boni viri officium pertinere aliquando mentiri, omni modo tenendum, in doctrina religionis nullo modo esse mentiendum, &c.

Cap. XIII.

Hinc est etiam illud quod commemorasti eos dicere, Dominum Iesum posteaquam resurrexit, ambulasse in itinere cum duobus discipulis, & propinquantibus eis castello quod ibant, illum longius se ire finxisse: vbi Euangelista dicens, Ipse autem se finxit longius ire, etiam ipsum verbum posuit, quo mendaces nimium delectantur, vt impunē mētiantur, quasi mendacium sit omne quod fingitur: quum veraciter aliud ex alio significādi gratia tā multa fingatur. Si ergo nihil aliud significasset Iesus in eo quod longius ire se finxit, merito iudicaretur esse mendacium. Porro autem, si bene intelligatur, & ad id quod voluit significare referatur, inuenitur esse mysterium. Alioquin erunt cuncta mendacia, quæ propter quandam rerum significandarum similitudinem cū gesta non sint, tanquam gesta narrantur. Vnde est illa de duobus vnus hominis filius, maiore qui māsit apud patrem suum, & minore qui longius peregrinatus est, tam proluxa narratio. In quo genere fingendi, humana etiam facta vel dicta, irrationalibus animantibus & rebus sensu carentibus homines addiderunt, vt eiusmodi fictis narrationibus, sed veracibus significationibus, quod vellent commendatius intimarēt. Nec apud auctores tantum secularium literarum, vt apud Horatium mus loquitur muri, & mustella vulpeculæ, vt per narrationem fictam ad id quod agitur vera, significatio referatur. Vnde & AEsopi tales fabulas ad eum finem relatas, nullus tam ineruditus fuit, qui putaret appellanda mendacia. Sed in literis quoque sacris, sicut in libro ludicum, ligna sibi regem requirunt, & loquuntur ad oleam, & ad ficum, & ad vitem, & ad rubum. Quod vtique totū fingitur, vt ad rem quā intenditur, ficta quidem narratione, non mendaci tamen, sed veraci significatione veniatur. Hęc dixi ppter id quod scriptum est de Iesu, Et ipse se finxit longius ire. Ne quisquam ex hoc verbo sicut Priscillianista licitum volens habere mendacium, insuper etiam contendat Christum fuisse mentitū. Quisquis autem vult intelligere illud fingendo quid præfigurari, attendat quid agendo perfecit. Longius nanque postea profectus super omnes cælos, non tamen deseruit discipulos suos. Propter hoc significandum futurū diuinitus factum, ad præsens illud est humanitus fictum. Et ideo significatio verax in illa est fictione

Tropi non sunt mendacia.

1. Corin. 10
Ezech. 11
Apocal. 5
1. Petri 5

reb. 2

Genes. 27

Genes. 42

1. Reg. 2

Io. dicitur in
Euangelio
quod Iesus
mentitus
fuit.

Lucas 24

Lucas 9

Iudicum 9

Lucas 24

Priscillianista
licitum
dicunt
mendacium

fictione præmissa, quia in hac professione illius est significationis veritas subsecuta. Ille igitur contendat Christum mentitum esse fingendo, qui negat eum quod significauit impleuisse faci-
ciendo, &c.

Cap. XV.

Clamat etiam Ioannes, Omne mendacium non est ex veritate: omne ergo mendacium non est iustum. Quapropter quando nobis de Scripturis sanctis mentiendi proponuntur exempla, aut mendacia non sunt, sed putantur esse, dum non intelliguntur, aut si mendacia sunt, imitanda non sunt, quia iusta esse non possunt. Sed quod scriptum est, bene Deum fecisse cum Hebræis obstetricibus, & cum Rahab Hierichitina meretrice, non ideo factum est quia mentita sunt, sed quia in homines Dei misericordes fuerunt. Non est itaque in eis remunerata fallacia, sed benevolentia, benignitas mentis, non iniquitas mentientis.

Cap. XVIII.

De cæteris mendaciorum generibus eligat sibi quod putat esse mitissimum atque innocentissimum mentiendi genus, cui placet esse mentiendum. Hoc scio quod etiam qui docet oportere metiri, verum docere se vult videri. Nam si falsum est quod docet, quis falsæ velit studere doctrinæ, ubi & fallit docens, & fallitur discens? Si autem ut aliquem possit inuenire discipulum, docere se asserit verum, cum doceat esse mentiendum: quomodo erit illum ex veritate mendacium, Ioanne Apostolo reclamante, Omne mendacium non est ex veritate?

Ad Laurentium in Enchiridio, Cap. XVIII.

Verum difficillima & latebrosissima hæc gignitur quæstio, de qua iam grandem librum, cum respondendi necessitas nos urgeret, absolui. Vtrum ad officium iusti hominis pertineat aliquando mentiri. Nonnulli enim eoque progrediuntur, ut & peierare & de rebus ad Dei cultum pertinentibus, ac de ipsa Dei natura falsum aliquid dicere, nonnunquam bonum piūque opus esse contendunt. Mihi autem videtur, peccatum esse quidem omne mendacium, sed multum interesse quo animo, & quibus de rebus quisque mentiatur. Non enim sic peccat ille qui consulendi, quomodo ille qui nocendi voluntate mentitur.

Eodem libro, Cap. XXII.

Non ideo mendacium poterit aliquando laudari, quia nonnunquam pro salute quorundam mentimur. Peccatum ergo est, sed veniale, quod benevolentia excusat, & ideo fallacia damnat.

In Psalmum V.

Multa quidem videntur pro salute aut comodo alicuius, non malitia, sed benignitate mendacia. Quale illarum in Exodo obstetricum, quæ Pharaoni falsum renuntiaverunt, ut infantes filiorum Israel non necarentur: sed etiam ista non re, sed in dolo laudantur. Quoniam qui tantum hoc modo mentiuntur, merebuntur

aliquando ab omni mendacio liberari. Nam in iis qui perfecti sunt, nec ista mendacia inveniuntur, quibus dictum est, Sit in ore vestro Est, est, Non, non. Quidquid amplius est, à malo est. Nec immerito alio loco scriptum est, Os quod mentitur, occidit animam.

Post pauca ibidem.

Duo sunt omnino genera mendaciorum, in quibus non magna culpa est, sed tamen non sunt sine culpa: cum aut iocamur, aut ut proximis prosumus, mentimur. Illud primum in iocando, ideo non est perniciosissimum, quia non fallit. Nouit enim ille cui dicitur, ioci causa esse dictum. Secundum autem ideo mitius est, quia retinet nonnullam benevolentiam. Illud verò quod non habet duplex cor, nec mendacium quidem dicendum est.

DE SIMONIA.

Item in alio quodam loco.

Sicut eunuchus fuit qui Ioseph comparauit, ita qui gratiam mercatur, viuum semen non habet sanctis genitalibus: sic quoque ignis sacrificii, qui per septuaginta annos Babylonicæ captiuitatis, sub aqua vixerat, extinctus est Iasoni Antiocho vendenti sacerdotium: quod significauit Spiritus sancti ignem non lucere in Simoniacorum sacramentis, &c.

In Psalmum CXXX.

Intendat charitas vestra. Magna res commendatur. Quomodo Simon ille magus in mirabilibus ingredi volebat super se: propterea plus illum delectauit potentia Apostolorum, quam iustitia Christianorum. Aut ubi vidit per manus impositionem Apostolorum, & per orationes eorum Deum dare fidelibus Spiritum sanctum, & quia tunc per miraculum demonstrabatur aduentus Spiritus sancti, ut linguis loquerentur, quas non didicerant omnes, super quos veniebat Spiritus sanctus. Nec ideo modò non datur Spiritus sanctus, quia linguis non loquuntur qui credunt. Ideo enim tunc oportebat ut linguis loquerentur, ut significarent omnes linguas Christo credituras, ubi impletum est quod significabatur, miraculum ablatum est. Cum ergo hoc videret Simon magus, voluit talia facere, non talis esse. Et nostis quia etiam pecunia putauit comparandum Spiritum sanctum. Erat ergo de talibus, qui in templum intrant ad emendum & vendendum: emere volebat, quod vendere disponebat. Et verè, fratres mei, quia talis erat ille, & sic intrauerat ad eos, Dominus illos expulit de templo, qui columbas vendebant.

DE SACRILEGIO.

Libro III. de mirabilibus sacre Scripturæ, Cap. XVI.

Ecce quanta est Apostolica virtus in Christo. Sanum Ananiam dum Petrus arguit, per sermonis tantum imperium morte ligauit, & Ta-

In perfectis ne-
minuta inue-
niuntur men-
dacia.
Matth. 5.
Sapient. 2.

Duo genera
mendaciorum.

Simoniacis ab-
est Spiritus.

Agorum 8

Matth. 23

Agorum 3

bitam mortis vinculo ligatam, eadem imperii potestate dissoluit. Ideoque prius Ananias & Sapphira in conspectu Ecclesiae citò mortui sunt, ut Apostolica auctoritas quanta esset ostenderetur, & quàm magnum peccatum esset, quod oblatum iterum ab Ecclesia retraheretur, monstraretur, & ceteri exemplo huius castigarentur.

In Euangelium Ioannis, Tractatu I.

Quid ergo voluit Dominus noster Iesus Christus, fratres mei, admonere Ecclesiam suam, quando vnum perditum inter duodecim habere voluit, nisi ut malos toleremus, ne corpus Christi diuidamus? Ecce inter Sanctos est Iudas, ecce fur est Iudas. Et ne contemnas, fur sacrilegus, non qualiscunque fur. Fur loculorum, sed Dominicorum, loculorum, sed sacrorum. Si crimina discernuntur in foro, qualiscunque furti & peculatus (peculatus enim dicitur furtum de republica: & non sic iudicatur furtum rei privatae quomodo publicae) quando vehementius iudicandus est fur sacrilegus, qui ausus fuerit non vndeunque tollere, sed de Ecclesia tollere? Qui aliquid de Ecclesia furatur, Iudae perditio comparatur.

Sacrilegium furtum detestabile estimum.

DE VSVRA.

In Psalmum XXXVI. Sermon. III.

Nolo sitis faeneratores: & ideo nolo, quia Deus non vult. Nam si ego nolo, & Deus vult: agite. Si autem Deus non vult, etiam si ego vellem, malo suo ageret qui ageret. Vnde apparet Deum hoc nolle: Dictum est alio loco, Qui pecuniam suam non dedit ad vsuram. Et quàm detestabile sit, & quàm odiosum, quàm execrandum, puto quia & ipsi faeneratores nouerunt. Rursus autem ego ipse, imò Deus noster, qui te prohibet esse faeneratorem, iubet te esse faeneratorem, & dicitur tibi, Faenera Deo. Si faeneras homini, habes spem: & si faeneras Deo, spem non habebis? Si faeneraueris homini, id est, mutuam tuam pecuniam dederis, à quo aliquid plus quàm dedisti expectes accipere, nò pecuniam solam, sed aliquid plus quàm dedisti, siue illud tritigum sit, siue vinum, siue oleum, siue quodlibet aliud. si plus quàm dedisti expectas accipere, faenerator es, & in hoc improbandus, non laudandus.

Psalm. 14

Vsurarii & faeneratores improbandi.

In Psalmum LIII.

Fœnus & professionem habet. Fœnus etiam ars vocatur, corpus dicitur. Corpus quasi necessarium ciuitati, & de professione sua vestigal impedit, vsque adeo in platea est, quod saltem abscondendum erat.

Fœnus professioem habet.

In Psalmum CXXVIII.

Audet etiam faenerator dicere, Non habeo aliud vnde viuam. Hoc mihi & latro diceret, deprehensus in fauce. Hæc & effractor diceret, deprehensus circa parietem alienum. Hoc mihi & leno diceret, emens puellas ad prostitutionem. Hoc & maleficus incantans mala, &

Fœnatorum excusatio viduola & sacrilega.

vendens malitiam suam. Quidquid tale prohibere conaremur, responderet omnes, quia non haberent vnde viuerent, quia inde se pasceret, quasi non hoc ipsum in illis maximè puniendū est, quia artem nequitiae delegerunt, vnde vitam transigant, & inde se volunt pascere, vnde offendant eum, à quo omnes pascuntur.

Ad Macedonium, Epistola LIII.

Quid dicam de vsuris, quas etiam ipsæ leges & iudices reddi iubet? An crudelior est qui subtrahit aliquid, vel eripit diuiti, quàm qui trucidat pauperem fœnore? Hæc atque huiusmodi malè utique possidentur, & vellem ut restituerentur, sed non est quo iudice repetatur. Iam verò si prudenter intueamur quod scriptū est, Fidelis hominis totus mundus diuitiarum est: infidelis autem nec obolus: nonne omnes qui sibi videntur gaudere licitè cōquisitis, effque uti nesciunt, aliena possidere cōuincimus? Hoc enim certè alienū non est, quod iure possidetur, hoc autè iure quod iuste, & hoc iuste quod bene. Omne illud quod malè possidetur alienū est, malè autè possidet, qui malè utitur. Cernis ergo quàm multi debeant reddere aliena, si vel pauci, quibus reddantur, reperiuntur: qui tamen ubi sunt, tantò magis ista contemnant, quantò ea iustius possidere potuerunt.

Leges vsuras restituere iubet

DE FVGA IN PERSEC.

quitione.

Ad Honoratum, Epistola CXXX.

Faciant in persecutione serui Christi, ministri verbi & sacramenti eius, quod præcepit siue permisit in hac re Dominus. Fugiant omnino de ciuitate in ciuitatem, quando eorum quisquam specialiter à persecutoribus quaeritur, ut ab aliis, qui non ita requiruntur, non deferatur Ecclesia: sed praebeant cibaria conseruis suis, quos aliter viuere nò posse nouerunt. Quum autem omnium, id est, Episcoporum & clericorum est commune periculum, si qui aliis indigent, non deferantur ab iis quibus indigent. Aut igitur ad loca munita omnes transeant, aut qui habent remanendi necessitatem, non relinquuntur ab eis, per quos illorum est Ecclesiastica supplenda necessitas, ut aut pariter uiuant, aut pariter sufferant, quod eos paterfamilias volet perpeti.

In persecutione agendum quod Christus permittit.

Post pauca.

Nam qui fugiunt, vel suis deuincti necessitatibus fugere non possunt, si cōprehenso patiuntur, pro seipsis, non pro fratribus utique patiuntur. Qui verò propterea patiuntur, quia fratres qui eis ad Christianam salutem indigebant, deferere noluerunt, sine dubio suas animas pro fratribus ponunt. Vnde illud quod Episcopum quendam dixisse audiui, Si Dominus nobis imperauit fugam in eis persecutionibus, ubi potest esse fructus martyrii: quantò magis debemus fugere steriles passionem, quando est barbaricus & hostilis incurfus? verum est

Sententia eiusdam Episcopi.

est

est quidē & acceptabile, sed iis quos Ecclesiastici officii non tenēt vincula. Non enim quisquam est qui dicat ministros manere oportere, vbi iam non fuerint, quibus necesse sit ministrare. Itaq; quidē sancti Episcopi de Hispania profugerūt, prius plebibus partim fuga lapsis, partim peremptis, partim obsidione consumptis, partim captiuitate dispersis. Tunc de locis in quibus sumus, premente persecutione fugiendum est Christi ministris, quando ibi aut plebs Christi nō fuerit cui ministretur, aut potest impleri per alios necessarium ministerium, quibus non est eadem causa fugiendi. Sicut in sporta submissus, quod suprā memoraui, fugit Apostolus, quum à persecutore propriē ipse quæreretur, aliis vtique necessitatem similem non habētibus, à quibus illic ministerium ablit vt defereretur Ecclesiæ. Sicut fugit sanctus Athanasius Alexandrinus Episcopus, cum eum specialiter apprehendere Constantius cuperet Imperator, nequaquam à ceteris ministris deserta plebe catholica, quæ adhuc in Alexandria commanebat. Cum autem plebs manet, & ministri fugiūt, ministeriumque subtrahitur, quid erit nisi mercenariorum illa fuga damnable, quibus non est cura de ouibus?

Post pauca ibidem.

Hic fortē quis dicat, ideo debere Dei ministros fugere à talibus imminentibus malis, vt se pro utilitate Ecclesiæ temporibus tranquillioribus feruent. Rectē hoc fit à quibusdam, quando non desunt alii, per quos suppleatur Ecclesiasticum ministerium, ne ab omnib; deseratur, quod fecisse Athanasium suprā diximus. Nam quantum necessarium fuerit Ecclesiæ, quantumque profuerit, quod vir ille mansit in carne, catholica fides nouit, quæ aduersus Arrianos hæreticos ore illius & amore defensa est. Sed quādo est commune periculum, magisque timendum est, ne quisquam id facere credatur, non consulendi voluntate, sed timore moriendi, magisque fugiendi obsit exemplo, quā viuenti proffit officio, nulla ratione faciendum est. Denique sanctus Dauid ne se cōmitteret periculis præliorum, & fortassis extingueretur, sicut ibi dictum est, lucerna Israel, à suis hoc petētibus sumpsit, non ipse præsumpsit: alioquin multos imitatores fecisset ignauæ, qui eum crederent hoc fecisse non consideratione utilitatis aliorum, sed suæ perturbatione formidinis.

Adhuc post pauca.

Quid si enim hætenus scuiat illa perniciēs, vt solos ministros Ecclesiæ persequatur? Quid dicam? An relinquenda est à ministris fugiētibus Ecclesiæ, ne à morientibus miserabilius relinquantur? Sed si laici non quæritur ad mortē, possunt occultare quoquo modo Episcopos & clericos suos, sicut ille adiuuerit, in cuius potestate sūt omnia, qui potest & non fugientē per mirabile conseruare potentiā, Sed ideo quæri-

mus quid nos facere debeam, ne in omnib; fugiendo diuina miracula, tētare Dominum iudicemur.

Sub fine ibidem.

Nemo in hoc cœtu excipiat personam suā, vt si aliqua gratia videtur excellere, ideo se dicat vita & ob hoc fuga esse digniorem. Quisquis enim hoc putat, nimium sibi placet. Quisquis autē etiam hoc dicit, omnibus displicet. Quicumque igitur isto modo fugit, vt Ecclesiæ necessarium ministerium illo fugiente non desit, facit quod Dominus præcepit siue permittit. Qui autem sic fugit, vt gregi Christi ea quibus spiritaliter viuit, alimenta subtrahantur, mercenarius ille est, qui videt lupum venientem, & fugit: quoniam non est ei cura de ouibus. Melius tamē quod in his periculis faciamus, inuenire non possumus, quā orationes ad Dominum Deum nostrum, vt misereatur nostri.

DE LABORE MANVVM.

Lib. de opere Monachorum, Cap. I.

Primum ergo videndum, quid dicant illius professionis homines, qui operari nolunt. Non, inquiunt, de hoc opere corporali, in quo vel agricolæ vel opifices laborant, præcepit hoc Apostolus, quum diceret, Qui non vult operari, non manducet. Neque enim Euangelio potuit esse contrarius, vbi ait ipse Dominus, Ideo dico vobis, ne solliciti sitis animæ vestræ, quid māducaueritis, neque copori vestro quid induamini, &c. Quapropter, inquiūt, in eo quod ait Apostolus, Qui non vult operari, non manducet, opera spiritalia debemus accipere. Sic, inquiunt, & nos facimus. Legimus cum fratribus, qui ad nos ab æstu seculi veniunt fatigati, vt apud nos in verbo Dei, & in orationib; Psalms, hymnis & canticis spiritalibus requiescāt. Alloquimur eos, consolamur, exhortamur, edificantes in eis, siquid eorum vitæ pro suo gradu deesse perspiciamus. Talia opera si non faceremus, periculose à Domino alimenta ipsa spiritalia sumeremus: hoc enim dicit Apostolus, Qui non vult operari, non manducet.

Cap. III. eodem libro.

Prius ergo demonstrare debemus beatum Apostolum Paulum, opera corporalia seruos Dei operari voluisse, quæ finem haberent magnam mercedem spiritalem, ad hoc vt ipso victu & tegumento à nullo indigerent, sed manibus suis hæc sibi procurarent. Dicit enim Apostolus, Nam & cum apud vos essemus, hoc vobis præcipiebamus, quoniam si quis nō vult operari, non māducaet. Audiuimus enim quosdam inter vos ambulare inquietē, nihil operātes, sed curiose agētes. His autem qui cuiusmodi sunt, præcipimus & obsecramus in Domino Iesu Christo, vt cum silentio operantes, panem suum manducant.

Post pauca ibidem.

Quid est enim quod ait Apostolus? Neq; panem gratis ab aliquo manducauimus, sed in la-

I. ii.

Athanasius 9
2. Corinth. 11

De fuga Athanasii.

Ioannis 10

Fuga Athanasii
sua utilitas.

2. Reg. 17

A laiciis quādo
occultandi Episcopi.

Ioannis 10
Orationibus ad
Deum in his
periculis certis
res certissimas.

2. Thessal. 3

Matth. 6

Otiolum Monachorum ex
cujatio.

2. Thessal. 3

Laborem manuum
operalem Apo-
stolus in præ-
cipisse demonstrat.

2. Thessal. 3

2. Thessal. 3

bore & fatigatione die ac nocte operantes, ne quæ vestrum grauaremus. non quia non habuerimus potestatem, sed vt nos formam daremus vobis, qua nos imitaremur. Audiāt ergo quibus hoc præcepit, id est, qui nō habēt hanc potestatem quam ille habebat, vt tantummodo spiritaliter operantes, manducēt panem à corporali labore gratuitum: & quemadmodum dicit, Præcipimus & obsecramus in Christo, vt cum silentio operantes, panē suum manducant. Nō disputēt cōtra manifestissima verba Apostoli, quia & hoc pertinet ad silentium, cum quo debent operantes manducare panem suum.

Cap. XII.

Per hoc enim quod iure Dominico debebatur bonis Euangelistis, non propter hoc euangelizantibus, sed quærētibus regnum Dei, vt hæc omnia apponerentur eis, inueniebant alii occasionē, de quibus idem dicit, Neque enim isti Deo seruiūt, sed suo ventri: quibus hāc occasionem amputare volebat Apostolus, vt etiā quod sibi iuste debebatur, omitteret. Apertē quippe hoc ipse ostēdit in secūda ad Corinth. ab aliis Ecclesiis suppletas dicens necessitates suas. Venerat enim sicut apparet ad tantam indigentiam, vt de longinquis Ecclesiis ei necessaria mitterētur, dum tamen ab eis, apud quos erat, nihil tale acciperet. Alias Ecclesias, inquit, expoliaui, accipiens stipendium ab eis ad vestram ministrationem: & cum apud vos fuissē & egerem, nemini grauis fui.

Cap. XIII.

Nam præcauet & ipse Apostolus, ne quisquam ex necessitate sustentandæ vitæ, in mala opera dilabatur. Qui furabatur, inquit, iam nō furetur, magis autem laboret manibus suis bonum, vt habeat unde tribuat cui opus est.

Cap. XV.

Ad Timotheum scribēs, inquit Apostolus, Laborantem agricolā primū oportet de fructibus percipere: secundum illud quod ad Corinth. dixerat, Quis militat suis stipendiis vnquam? Quis plantat vineam, & de fructu eius non edit? Quis pascit gregem, & de lacte gregis non percipit? Fecit itaque securum, castum Euangelistam, non ad hoc euangelizantē, vt venderet Euangelium: sed tamen huic vitæ necessaria suis sibi exhibere manibus nō valētem, vt intelligeret quod necessarium sibi sumebat ab eis, quibus tanquam provincialibus militabat, & quos tanquam vineam cultura exercebat, vel tanquā gregem pascēbat, non esse mendicitatem, sed potestatem.

Cap. XVII.

Quid enim agant, qui operari corporaliter nolunt, cui rei vacent, scire desydero. Orationibus, inquit, & Psalmis & lectioni & verbo Dei. Sancta planē vita, & in Christi suauitate laudabilis: sed si ab his auocādi nō sum⁹, nec māducandum est, nec ipsæ esca quotidie preparāde, vt possint apponi & assumi. Si autem ad ista

vacare seruos Dei certis interuallis temporum ipsius infirmitatis necessitas cogit, cur non & Apostolicis præceptis obseruādis aliquas partes tēporum deputamus? Citius enim exauditur vna obedientis oratio, quā decem millia contemptoris. Cantica verò diuina cantare, & tiam manibus operātes facillē possunt, & laborem tanquam diuino celestimate consolari. An ignoramus opifices, quibus vanitatibus, & plerunque turpitudinibus theatricarum fabularum donēt corda & linguas suas, quum manus ab opere non recedant? Quid ergo impedit seruum Dei manibus operantem in Lege Domini meditari, & psallere nomini Domini altissimi: ita sanē vt ad ea dicenda quæ memoriter recolat, habeat seposita tempora? Ad hoc enim & illa bona opera fidelium subsidio suppleddorum necessariorū deesse non debent, vt horarū quibus ad erudiendū animum ita vacatur, vt illa opera corporalia gerere non possint, non opprimant egestate. Qui autem se dicunt vacare lectioni, nonne illic inueniunt quod præcipit Apostolus? Quæ est ista ergo peruersitas lectioni nolle obtemperare, dum vult ei vacare: & vt quod bonum est diutius legatur, ideo facere nolle quod legitur? Quis enim nesciat tantò citius quenque proficere cum bona legit, quantò citius facit quod legit?

Cap. XVIII.

Si autem alicui sermo erogandus est, & ita occupatur, vt manibus operari non vacet: nūquid hoc omnes in monasterio possunt venientibus ad se ex alio genere vitæ fratrib⁹, vel diuinas lectiones exponere, vel de aliquib⁹ quæstionibus salubriter disputare? Quando ergo non omnes possunt: cur sub hoc obtentu omnes vacare volunt? Quanquam et si omnes possent, vicissim facere deberent, non solum ne ceteri à necessariis operibus occuparentur, sed etiam quia sufficit vt audientibus pluribus vnus loquatur. Deinde ipsi Apostolo quomodo vacaret operari manibus suis, nisi ad erogandū verbum Dei, certa tempora constitueret?

Cap. XXVIII.

Diabolus tam multos hypocritas sub habitu Monachorum vsquequaque disperfit, circumeuntes prouincias, nusquam missos, nusquam fixos, nusquam stantes, nusquam sedētes. Alii membra Martyrum, si tamen Martyrum, vendunt: alii fimbrias & phylacteria sua magnificant, alii parentes vel consanguineos suos in illa vel illa regione se audisse vivere, & ad eos pergere mentiuntur: & omnes petunt, & omnes exiunt, aut sumptus lucrosæ egestatis, aut simulatæ pretium sanctitatis: quum interea vbiunque in factis suis malis deprehensi fuerint, vel quocumque modo innotuerint, sub generali nomine Monachorum, vestrum propositum blasphematur.

Libro XXII. de ciuitate Dei,

Cap. XXII.

Desidia

Cantica diuina cantare laborantes manibus possunt.

Prædicantes verbum Dei à quotidianis laboribus excusantur.

De otiosis & impijs quæstiones faciunt.

Matth. 6

Roman. 16

Paulus quare de Euangelio vt vinceret, non accipit.
2. Corinth. 11

Furta labore præcaueri.
Ephes. 4

2. Timoth. 2

1. Corinth. 9

Disfructus fratricelli mendicantes.

Labor qui vtilis est, hominum parva est.

Desidia, segnitie, pigritia, negligentia, vitia sunt vtique, quibus labor fugitur, quum labor ipse, etiam qui est vtilis, poena sit.

DE MEDICINA ET medicis.

Lib. XXII. de ciuitate Dei, Cap. XXIII.

Certe nihil videmus creatum in corpore vilitatis causa, quod non habeat etiam decoris locum. Plus autem nobis id appareret, si numeros mensurarum, quibus inter se cuncta conexa sunt & coaptata, nossemus: quos forsitan data opera in iis quæ foris eminent, humana posset inuestigare solertia. Quæ verò testata sunt, atque à nostris remota conspectibus, sicuti est tanta perplexitas venarum atque neruorum, & viscerum, secreta vitalium, inuenire nullus potest. Quia etsi medicorum diligentia nonnulla crudelis, quos anatomicos appellant, laniauit corpora mortuorum, siue etiam inter manus secantis & perscrutantis morientium, atque in carnibus humanis inhumanè abdita cuncta rimata est, vt quid, & quomodo, & quibus locis curandum esset, addisceret: numeros tamen de quibus loquor, quibus coaptatio, quæ harmonia Græcè dicitur, tanquam cuiusdam organi extrinsecus atque intrinsecus totius corporis constat, quid dicam, Nemo valuit inuenire, quos nemo ausus est querere? Qui si noti esse potuissent, in interioribus quoque visceribus, quæ nullum ostentat decus, ita delectaret pulchritudo rationis, vt omni formæ apparenti, quæ oculis placet, ipsius mentis quæ oculis vititur, præferretur arbitrio.

De natura & gratia, Cap. XXVI.

Nam medicus homo cum sanauit hominem, iam de cætero sustentandum elementis & alimentis corporalibus, vt eadem sanitas apto subsidio conualeseat atque persistat, Deo dimittit, qui præbet ista in carne viuētibus, cuius erant etiā illa, quæ dum curaret, adhibebat. Nō enim quenquā medicus ex iis rebus quas ipse creauerit sanat: sed ex illius operibus, qui creat omnia necessaria sanis atque vitiosis.

Libro LXXX. Quæstion. Quæst. XLV.

Conceptus geminorum, quoniam vno concubitu efficitur, attestatibus medicis, quorum disciplina multo est certior atque manifestior, tam paruo puncto tēporis contingit, vt in duas minutas minutarum non tendatur.

Eodem libro, Quæstione LXXXII.

Sic est in animo beatitudo, vt in corpore sanitas. Quemadmodū in ipso corpore alia præcipitur medicina, ne bona valetudo amittatur, alia verò vt amissa recuperetur: sic in toto statu hominis, alia tunc præcepta data sunt, ne amitteret immortalitatem, alia nunc præcipiuntur, vt eam recipiat. Et sicut in valetudine corporis, si quis præceptis medici, quibus eadē bona valetudo custodienda est, non obtemperan-

do in aliquē morbum inciderit, accipit alia præcepta vt sanari possit, quæ sæpe non sufficiunt, si talis est morbus, nisi adhibeantur à medico quædam adiutoria plerunque aspera, & dolores importantia, quæ tamen valent ad recuperandam salutem. Vnde fit vt homo, quanuis iam obtemperans medico, patiatur tamen adhuc dolores, non solum de ipso morbo nondum sanato, verū etiam de adiutorio medicinæ. Ita homo per peccatum lapsus in huius vitæ morbidā & calamitosam mortalitatem, quia primo præcepto obtemperare noluit, quo sempiternam custodiret ac teneret salutem, secunda præcepta eger accepit, quibus obtemperans, iam quidē absurdè dicitur iuste viuere: sed tamen molestias quas patitur, vel de ipso modo, nondum sanato patitur, vel de adiutorio medicinæ.

Sermon. XIX. de Sanctis.

Solent medicinæ periti, ægritudines quas curandas suscipiunt, aliquando curare per contraria, aliquando per similia. Sic ratione medicinæ sicca humidis, humida siccis, calida frigidis opponuntur, & minus fortia contraria à fortioribus contrariis superuenientibus superantur. Simili ratione, similia similibus apponuntur: cum secundum quantitatem vulnerum, vel tumorem mensurantur longitudo vel latitudo epithematū. Sic scorpionum carnes oleo coctæ percussionibus medentur scorpionum: sic theria ca de serpentis carne confecta, moribus serpentinis occurrunt, & potiones veneno infectas, in potu sumpta expellit.

DE VIDUIS.

Libro Quæstionum super Deuteronomium, Quæstion. XLIII.

Hæ verè dicendæ sunt viduæ, quæ etiam pauperes sunt. Id enim & Apostolus euidenter ostendit, vbi ait, Si qua autem vidua filios & nepotes habet, discat primū domū suam piè tractare, & mutuam vicem parentibus reddere: hoc enim acceptum est corā Domino. Quæ autem verè vidua est & desolata, sperabit in Dominum, & persistet in orationibus nocte ac die. Hanc verè viduam dixit, quæ non habet à quibus sustentetur, quia non solum viro, sed etiam posteris atque omni ope destituta est: diuitem quippe non diceret desolatam. Pauperi itaque pignus non est auferendum vestimentum. Nam & hoc ipso quod vestimentum prohibet auferri, pauperem ostendit. Neque enim creditor non potius auferret argentum, vel si quid aliud quàm vestimentum.

Sermon. VII. de tempore.

Iterū vobis loquor quæ estis viduæ: custodite viduitatē, non estote verbosæ, sed cum silentio expectate Dominū, qui pupillum & viduam suscipit. Sed bonam viduam, & illam quæ in oratione est, in humilitate, in eleemosynis prompta, si certè vnde faciat non habet, voluntatem bonam, & cogitationem synceram habeat.

I. iii.

Anatomicorum medicorum crudelis diligentia.

Medici post curam ægrotos Deo committant.

Præcepta disciplina duplicia.

1. Timoth. 5

Verè vidua dicitur, quæ non habet vnde sustentetur.

Vidua non debet esse verbosa. Psalm. 145. 1. Timoth. 5

*Lib. de vita Christiana, Cap. XV.**Tria genera vi-
duarum.**Lucæ 2**1. Timoth. 5*

Tria esse viduarum genera non ignorare te credo. Vnum quod perfectissimum est, celestique premio destinatum, quod ritu illius de Evangelio viduæ, Deo orationibus & ieiuniis, die noctuque deseruit. Aliud verò quod filiorum curam habere dicitur & domus, non tamen tanto premio dignum, nec tamen peccatis obnoxium. Tertium autem genus est in epulis & delitiis, quod æternæ morti seruat & pœnæ sicut scriptum est, Viduas honora, quæ verè viduæ sunt. Qualis autem Christi vidua debeat esse, Apostolus dicit, Quæ verè vidua est, sperat in Domino, & instat orationibus die ac nocte.

*De orando Deo ad Probam, Epistola
CXXI. Cap. I.*

Quod enim maius oportuit esse negotium viduitatis, quàm persistere in oratione nocte ac die, secundum Apostoli admonitionem? Ille quippe ait, Quæ autem verè vidua est & desolata, speravit in Domino, & persistit in oratione nocte ac die.

Cap. III.

Non enim Apostolus qualicunque viduæ hoc munus tribuit, sed quæ verè, inquit, vidua est & desolata, speravit in Domino, & persistit in orationibus die ac nocte. Quod verò sequitur, vigilantissimè caue, Quæ autem in delitiis agit, viuens mortua est. Agit enim homo in his quæ diligit, quæ pro magno appetit, quibus beatum se esse credit.

*DE FATO ET MATHE-
maticis.*

*Ad Ianuarium, Epistola CXXIX.**Mathematico-
rum delirame-
ta sunt cum de
testatione irri-
denda.**Augures.
Magi, &
Magi, Histrio-
nes.*

Manichæorum vel Mathematicorum deliramenta cum detestatione irridenda sunt: quibus quum obiecerimus vana commenta, vnde homines in errorem præcipit, quò prius præcipitati sunt, garruli sibi videntur, quum dicunt nobis, Cur & vos ad solis & lunæ computationem Pascha celebratis? quasi nos ordines syderum ac vicissitudines temporum à summo atque optimo Deo conditas arguamus, & non eorum peruersitatem, quæ rebus sapientissimè conditis, ad stultissimas opiniones abutitur. Nam si Mathematicus nobis contraditurus est de syderibus & luminaribus cæli, ad sacramenta mysticè figuranda similitudines ducere, contradicant & augures, ne dicatur nobis, Estote simplices vt columbæ. Contradicant & Marfi, ne dicatur nobis, Estote prudentes sicut serpentes. Contradicant histriones, ne in Psalmis cytharam nominemus. Ac quia ex his rebus ad mysteria verborum Dei, similitudinum signa sumuntur, dicant si placet, vel auspicia nos captare, vel venena cōficere, vel theatricas affectare luxurias, quod dementissimum est dicere.

*In Euangelium Ioannis, Tractatu VIII.**Sub fatone
fuisse Chry.*

Mathematicis respondeamus. Et ipsi vnde conantur conuincere, quia sub fato erat Iesus? Quia ipse ait, vt inquit, Nondum venit hora mea. Si ergo dixisset, Horam non habeo, exclusisset Mathematicos: non esset vnde calumniarentur. Nunc verò quia dixit, Nondum venit hora mea: contra ipsius verba quid possumus dicere? Mirum est quòd Mathematici credendo verbis Christi, conantur conuincere Christianos, quòd sub hora fatali vixerit Christus. Credant ergo Christo dicenti, Potestatem habeo ponendi animam meam, & potestatem habeo iterum sumendi eam. Nemo tollit eam à me: sed ego pono eam à meipso, & iterum sumo eam. Ergone ista potestas sub fato est? Ostendant hominem qui potestatem habeat quando moriatur, quandiu viuat, omnino non ostendunt. Credant ergo Deo dicenti, Potestatem habeo ponendi animam meam, & iterum sumendi eam: & quærant quare sit dictum, Nondum venit hora mea. Nec ideo iam sub fato ponat Cōditorem cæli, Creatorem atque ordinatorem syderum: quia si esset fatum de syderibus, nō poterat esse sub necessitate syderum conditor syderum. Adde quia non solum Christus nō habuit quod appellas fatum, sed nec tu, aut ego, aut ille, aut quisquā hominum: veruntamen seducti seducunt, & proponunt fallacias hominibus.

Sermo. XXXIII. de tempore.

Nunc autem tantum abhorret à vero sub stellato fato natum esse Christum, vt nullos homines ita nasci credat quisquā rectè credit in Christum. Sed de genituris hominum vani homines loquantur quod insipienter opinantur: negent voluntatem qua peccant, confingant necessitatem qua peccata defendant. Perditos mores per quos in terra ab hominibus detestatur, in cælo etiam figere conentur, & à syderibus manare mentiantur.

*Nullos homi-
nes nasci sub
fato.**In Psalmum XXXI.*

Multi pronuntiant iniquitatem suam, sed aduersus ipsum Dominum Deum, quando inueniuntur in peccatis suis, dicunt, Deus hoc voluit. Si enim homo dicat, Nō feci, aut hoc factum quod arguitis non est peccatum, non pronuntiat nec aduersum se, nec aduersum Deum. Si dicat, Prorsus feci, & peccatum est, sed Deus hoc voluit: quid ergo feci? hoc est pronuntiare aduersum Deum. Fortè dicatis, Nemo hoc dicit. Quis est qui dicat, Deus hoc voluit? Multi & hoc dicunt. Sed & qui hoc non dicunt, & aliud dicunt, quid dicunt? Fatum mihi fecit, stellæ me fecerunt. Ita iam per circuitum ad Deum volunt peruenire. Per circuitum volūt ad Deum accusandum peruenire, qui nolunt de compendio venire ad Deum placandum, & dicunt, Fatum mihi fecit. Quid est fatum? Stellæ me fecerunt. Quid sunt stellæ? Certè istæ quas in cælo conspiciamus. Et quis eas fecit? Deus. Quis eas ordinavit? Deus. Ergo vi-
des

*Contra eos qui
dicunt Deum
vult peccat.*

des quod voluisti dicere, Deus fecit ut peccare. Ita ille iniustus, tu iustus: quia nisi ille fecisset, tu non peccasses. Tolle istas excusationes in peccatis. Ad hæc enim magni viri sunt, qui præcedunt peccata sua, magni sunt & qui numerant sydera, & computant stellas & tempora, & dicunt, quis, quando, vel peccet vel bene viuat, & quando Mars faciat homicidium, & Venus adulterium. Magni docti & electi viri videntur in hoc seculo. Dicant illi electos & doctos numeratores syderum, dicant illi sapientes eos, qui quasi digerunt in digitis facta humana, & describunt de stellis mores humanos. Cum libero arbitrio me creauit Deus. Si peccaui, ego peccaui, ut non solum pronuntiem iniquitatem meam Domino, sed aduersum me, non aduersus eum. Non fatum, non fortuna, non diabolus: quia nec ipse cogit, sed ego persuadenti consensui. Si casibus reguntur homines, nulla prouidentia aliquid geritur.

In Psalmum XCI.

Non cessat satanas suadere malum, sed nec Deus cessat admonere bonum. Satanas autem non cogit inuitum. In tua potestate est consentire aut non consentire. Si aliquid persuadente satana mali feceris, dimitte satanam & accusa te, ut accusatione tua Dei misericordiam merearis. Expetis illum accusare, qui non habet veniam? Te accusa, & accipies indulgentiam. Deinde multi non accusant satanam, sed accusant fatum. Fatum meum me duxit, dicit. Quum dixeris illi, Quare fecisti? quare peccasti? & ille, Fato meo malo. Ne dicat, Ego feci: iam manus ad Deum tendit, lingua blasphematur. Nondum quidem hoc aperte dicit: sed tamen attende & vide, quia hoc dicit, Quæris ab illo quid sit fatum: & dicit, Stellæ malæ. Quæris ab illo, quis fecit stellas, quis ordinauit stellas. Non habet quid tibi respondeat, nisi Deus. Restat ergo ut siue per transfennam, siue per cannam longam, siue per proximum, Deum accuset: & cum Deus puniat peccata, Deum faciat auctorem peccatorum suorum. Non potest enim fieri ut puniat quod fecit: punit quod facis, ut liberet quod fecit. Aliquando autem missis omnibus omnino directè eunt in Deum, & quando peccant dicunt, Deus hoc voluit, & si nollet Deus, non peccarem.

Libro V. de ciuitate Dei, Cap. I.

Causa ergo magnitudinis imperii Romani nec fortuita est, nec fatalis, secundum eorum sententiam siue opinionem, qui ea dicunt esse fortuita, quæ vel nullas causas habent, vel non ex aliquo rationabili ordine venientes, & ea fatalia quæ præter Dei & hominum voluntatem, cuiusdam ordinis necessitate contingunt. Prorsus diuina prouidentia regna constituuntur humana. Quæ si propterea quisquam fato tribuit, quia ipsam Dei voluntatem vel potestatem fati nomine appellat, sententiam teneat, linguam corrigat. Cur enim non hoc primum dicit, quod

postea dicturus est, quum ab illo quisquæ quaerit, quid dixerit fatum? Nam id homines quando audiunt, vsitata loquendi consuetudine non intelligunt, nisi vim positionis syderum, qualis est quando quis nascitur siue concipitur: quod aliqui alienant à Dei voluntate, aliqui ex illa etiam hoc pendere confirmant. Sed illi qui sine Dei voluntate decernere opinantur sydera quid agamus, vel quid bonorum habeamus, malorumve patiamur, ab auribus omnium repellendi sunt: non solum eorum qui veram religionem tenent, sed qui deorum qualiuncunque, licet falsorum, volunt esse cultores. Hæc enim opinio quid agit aliud, nisi ut nullus omnino colatur aut rogetur Deus?

Cap. VIII.

Ipsam itaque præcipue Dei summi voluntatem, cuius potestas insuperabiliter per cuncta porrigitur, eos appellare fatum sic probatur. Annei Seneca sunt, nisi fallor, hi versus,

Duc me summe Pater, alti dominator Olympi

Quocunque placuerit: nulla parædi mora est. Adsum impiger: fac nolle, comitabor gemens, Malisque patiar facere quod licuit bono.

Ducunt volentem fata, nolentem trahunt.

Nempe euidentissimè hoc ultimo versu, ea fata appellauit, quæ supra dixerat summi Patris voluntatem. Cui se paratum obedire dicit, ut volens ducatur, ne nolens trahatur: quoniam scilicet ducunt volentem fata, nolentem trahunt. Illi quoque versus Homericæ huic sententiæ suffragantur, quos Cicero in Latinum vertit,

Tales sunt homines mætes, qualis pater ipse

Iuppiter auctiferas lustrauit lumine terras.

Nec in hac quaestione auctoritatem haberet poetica sententia. Sed quoniam Stoicos dicit vim fati asserentes, istos ex Homero versus solere usurpare, non de illius Poetæ, sed de istorum Philosophorum opinione tractatur: cum per istos versus quos disputationi adhibet, quam de fato habent, quid sentiant esse fatum apertissimè declaratur: quoniam Iouem appellat, quæ summum Deum putant, à quo connexionem dicunt pendere fatorum.

Eodem lib. Cap. IX.

Nos aduersus istos sacrilegos ausus atque impios, & Deum dicimus omnia scire antequam fiant, & voluntate nos facere quidquid à nobis non nisi volentibus fieri sentimus & nouimus. Omnia verò fato fieri non dicimus, imò nulla fieri fato dicimus: quoniam fati nomen ubi solet à loquentibus poni, id est, in constitutione syderum, qua quisque conceptus aut natus est: quoniam res ipsa inaniter asseritur, nihil valere monstramus. Ordinem autem causarum ubi voluntas Dei plurimum potest, neque negamus, neque fati vocabulo nuncupamus, nisi fortè ut fatum à fando dictum intelligamus, id est, à loquendo. Non est autem consequens, ut si Deo certus est omnium ordo causarum, ideo nihil sit

Satanas nemi
nec cogit inuitum

Aliqui peccantes
fatu accusant.
Aliqui oblique
in Deum sua
peccata referunt

Fortuitum quid sit.
Fatale quid.

Aduersus vim
fati asserentes.

Nulla fato fieri.

in nostræ voluntatis arbitrio. Et ipse quippe nostræ volūtates in causarum ordine sunt, qui certus est Deo, eiusque præscientia cōtinetur: quoniam & humanæ voluntates humanorum operum causæ sunt. Atque ita qui omniū rerū causas præsciuit, profectò in eis causis, etiā nostras voluntates ignorare non potuit, quas nostrorum operum causas esse præsciuit, &c.

*Quæstionum veteris & noui Testamenti,
Quæst. CXV.*

*Contra fata
pulcherrima
argumenta.*

Accedente enim timore Dei, vincuntur vitia, quæ prius dominabantur. Quantū aut possit timor legis, hinc aduertamus. Ante Iuliani edictum, mulieres viros suos dimittere nequebant: accepta autem potestate, cœperunt facere quod prius facere non poterant. Cœperunt enim quotidie viros suos licetè dimittere. Vbi latuit fatum tantis tēporibus? Timore credo legis occultabat se. Illud autem quomodo subintravit quod tradidit Moses? Dormientibus credo fatis. Tāta enim tradita sunt illis seruanda, & talia qualia nulla gens habet præcepta. Et ne hoc aliquis ad plagam cæli referendū putet, in omnem propè orbem dispersi mādāta legis suæ custodiunt. Hæc præcepta contra fata sunt. Nō enim fortè fuerunt tribus millibus annis & suprā à cōstitutione mundi: postea autem data permanent vsque ad finem. Quod ergo tot millibus annis non fuit, quomodo cœpit? Stellarū enim cursus à cōstitutione mundi est. Et quid illud est, vt quum tanta multitudo Iudæorum sit per totū mundum, nemo immutetur ex iis vt fiat Gentilis, quum videamus ex Paganis, licet rarò, fieri Iudæos? Ecce quantum pertinet ad ritum Iudæorum, exclusum est fatū, quia & extra fatum esse cœperunt, & in eo permanent. Quid videtur de Sodoma & Gomorrha, quarum qualis fuerit exitus, vindicta obtutibus adiacet? Sic fuit vt omnes spurcitæ infamia aspersi, diuino igne cōsumerentur. In cataclysmo omnes vnius fati fuerunt, vt omnes vna morte & eodē tempore cuncti perirēt, excepta domo Noe. Et omnis exercitus Pharaonis vno decreto damnatus dicitur, vt ineptus error Matheseos vindicetur, quia demersi sunt in rubro mari cum suo rege. Et alia quantā exempla sunt quæ prætermittimus, quia ad satisfactionem sufficiunt duo exempla, quantum magis tot mysteria? Nam & cunctæ gentes diuersa habent instituta, & quod alibi licet, hic non licet: & iterum, quod hic licet, alibi non licet. Hic enim in vrbe Roma & finib⁹ eius, quæ sacratissima appellatur, licet mulieribus viros suos dimittere, quum cautum sit in Lege diuina, vt ne viri quidem hac potestate vterentur, excepta fornicationis causa. Ecce in hac re meliores sunt Barbari, quod & hoc seruari posse non impossibile est, quia prius seruatum docetur. Mutatum est ergo fatum, quia cœpit licere quod antè prohibitum erat. Et eunuchos in regno Romano fieri non licet: apud alios licet.

*Roma vxoribus
maritos re
linquere lege
permisum.
Matth. 5.*

Quia autem & hic possent fieri in absconso, licitum est. Nam fatum, licet occultè, probatur: si autē cessaret timor, publicè fieret. Metus ergo prohibet fatum: vincitur enim si quod vult facere non facit. Et Persæ mulierum more in aures habēt, quod hic inhonestum & illicitum est. Quia autem & hic fieri possit, attestantur antistites Matris quæ appellatur Magna. & reuera magna fuit, sed meretrix: sed in eo distat, quia isti cinædi sunt, illi viri. Et quid dicemus? In omni orbe terrarum hi soli hoc fato nascuntur, vt abscessi in mulieres transformantur, & toto mundo isti pauculi inueniantur, quos cōstat minis circūueniri, & promissis præmiis ad hunc dolorem & dedecus cogi. Si autē ad hoc nati essent, non cogerentur. Persæ licitum habent cum filiabus suis conuenire: quod & hic fieri posse ostenditur per id quod à quibusdam factum probatur. Sed quia vindicta interuenit metu correpti sunt ne facerent quod potest fieri, sed non licet. Omne enim quod prohibetur, ideo prohibetur, ne quia potest fieri, fiat. Si autē fati esset, non posset fieri, neque prohiberetur. Nam si non esset fati & prohiberetur, posse fieri quod fati non est significaretur. Et quæ prudentia est prohibere quod non potest fieri? Ac si aliquis prohibeat, ne quis de vrbe Roma transuolet in Hispaniam, aut ne quis humeris montem transferat. Illa autem quæ possunt fieri, cum non debeant, prohibentur. Mos Mauroorum est vt in aures etiam in naribus habeāt fœminæ. Nūquid fati est? Si fati esset, huc trāslati sic manerēt: quia si fatum est vnusquisque secum habet fatum suum. Sed quia non est fati, omnes inde venientes, hic immutantur, videntes turpe istuc videri, quod illic decorū putatur. Certè apud omnes gentes, numerus, numerus est: terra, terra est, aqua, aqua est, aer, aer est, & ignis, ignis est. Nūquid potest alicubi reperiri terra quæ non arida sit, aut aer qui palpabilis sit, aut aqua quæ nō fluxa & frigida sit, vel ignis qui frigidus sit? Sic vbique Iupiter, Iupiter est, & Saturnus, Saturnus est, & Venus, Venus est. Eodem modo & cætera signa. Ars enim ista vna ratione tractatur vbique: sed quia apud omnes gentes instituta manēt, non factorum ratione, quæ vbique vna est sicut tractāt, sed hominum excogitatione: quilibet qui primus habitus est apud suos, quod ratione dignum visū est, & aptum decori, statuit quibus præerat. Inde vnaquæq; regio vel gēs, propria habet quæ seruet. Sicut Solon & Lycurgus multa statuerunt, quæ à Græcis legis more seruaretur, quæ paulatim deficiente regno corū obliterata sunt. Nam regibus Iudæorum mulæ placuerunt ad sessum. Romanorum autem nō mulæ sed equi. Garamātum autem qui supra Tripolim Afrorum sunt, regibus, tauri placuerunt ad sessum. Persarum verò reges vehiculis feruntur. Nam veteres reges Persarum, nec videbantur à populis. Et reges Madian camelis delectabātur ad sessum: ita vt colla corū aureis exornentur torquibus

*Apud Persas
licitum cum filiabus
suis conuenire.*

*Solon & Lycurgus
multa statuerunt.*

quibus. Et per Africā afinis magis volunt infidere quā equis. Cū omnia vbi que sint, nō tamē omnia omnibus gratiosa sunt: quia vnusquisque eligit quod magis apud illum habeat gratiā. Nam & nobis ipsis diuersa voluntas est, & in vestibus & in cibis, & in cætero vsu, & in ipsa sententia. Quod ne fati dicāt, qui multorum diuersa asserunt fata, hæc res probat, quia frequenter in nobis mutatur voluntas. Quod enim diu amauimus, postea displicet, & diligere incipimus quod prius libenter non habuimus, & facta cōsuetudine immutati manemus. Ordinem autem sic dicunt esse factorum, vt sit quid quibus efficiant temporibus per interual la recurrētia ad pristina, vt puta quod hodie faciunt, iterum faciant post tempus. Nō enim in vno dicuntur manere. Nam per disciplinam & consuetudinem etiam vincuntur. Mulieribus etenim Romanorum, multis temporibus vini vsus incognitus fuit. Disciplina enim facta cōsuetudine confirmauit sensum suum, vt retineret quod prodesse didicerat. Nunquid illis tēporibus hæc fata fuerūt, & postea mortua sunt, vt cessaret res bene inuenta? Sed non fata hæc, sed disciplina inuenerat. at vbi recessum est à consuetudine, perit disciplina. Et veteres Romanorum, tātā continentix fuerunt, vt etiam oblata munera refutarent, bonam famam diuitias arbitantes, & virtutem voluptatibus præponentes. & his fati successū est, aut obierunt: sed nō fati fuit, sed disciplinæ, quæ etiam ipsius fati pædagogus est. Quomodo enim potest fati esse quod neque antè tēpus habuit, neq; nunc habet? Et quidem nescio vt quid tantam inuidiam fato faciant, vt in omnibus gestis ipsum dicant auctorem, quum sit & non sit.

Post pauca ibidem.

Et quoniam discernere dicuntur singulis quomodo moriantur, aut ferro, aut laqueo, aut præcipitio, aut naufragio, vel aliter multis modis eadem præstāt. Nemo enim potest solus ab omnium fati discrepare. Quod si quis inuentus fuerit discrepare, iam non est fati, sed euentus. Et si in vnus morte euentus est, erit & in multorum, & iam non erit fati. Anaxagoras in pilam coniectus iussu regis cōcussus expirauit: quod non contigit vlli hominum. Et Sisari regi Allophylorum mulier paulum in tempora fixit, & ita reddidit spiritum. hoc modo, nemo est mortuus. Et antea cruci homines figebātur, quod postea edicto prohibitum manet. Si fati erat quomodo desit? Quando enim quod fati est prohibetur & non fit, vincitur fatum. Aut si non erat fati, non fato homines crucifigebantur, sed iudicio legis. Et ita est, vt non fato homines damnentur, sed cōiuncti à malis suis operibus. Apud rusticos natus dicitur quidā tam formosus facie, quā nemo vnquā fuit: & quia vir bonus erat, ne cui in suspicionem veniret, quia etiam honestarum mulierum oculos illiciebat, faciem sibi septem plagis vulnerauit, vt pulchritudinem, quæ ab omnibus desyderaba-

tur, damnetur. Ecce quomodo si fata sunt, superata sunt. Legitur nanque cautum in quodam iuris libello, aliquando mulierem quinque perperisse. Quomodo surreptum est fati, vt huic soli hoc natura decreuerit quod non erat fati? Quod si fati fuisset, aliquāta hæc sorte onerata fuissent. Et quum quidam ad peregrina loca proficisceretur, vxorem suam amico quē fidelem sciret cōmendauit, non vtique puero, sed maturæ ætatis: qui vt diligētior custos ei⁹ esset, abscidit se ille, vt cū ea sine cuiusquā suspicionē cautē dormiret. Quid putam⁹, fati fuisse, an cōsiliū? Sed quomodo fati fuerit quod cōtrariū est? Qui vincit enim quod natum in eo est, hic exinanit fatum. Et in studiis certē factorum vertitur causa, vt sciat quis aliquid, aut non possit comprehendere. Omnes ergo Senatores vnū habent fatum. Nullus enim Senatorum sine literis est. Et gētes quæ sine literis sunt, vnū habēt, & omnes serui vnus sunt fati. Nemo enim seruorum est Senator. Sed si quod nascitur dicitur fatum, quidquid accesserit extra fatum erit: at si quod accadat ex fato venit, quare per laborem venit? Tunc enim diceretur fati, si inuito homini eueniret.

Ibidem post pauca.

Quædam mulier fuit in vrbe Roma, quam constat vndecim maritos habuisse: & alius vir qui duodecim habuit vxores. quæ fata sūt quæ his hæc decreuerunt? Nam tempore imperatoris Constantini manifestum est puellam in parte Campaniæ immutatam in masculum, & Romanam perductam. Quæ hæc fata fuerunt? Alia vt opinor, quæ vos nescitis. O si de hoc nomine taceretis, & aliqua euentui & casibus remitteretis, quædam prouidentix concederetis! Nam tātum potest virtus & industria animorum, vt non solum naturæ resistat, verū & seipsam emendet aut inemendet, quia habet iudiciū sui. Traduntur enim mulieres Scytharum quæ Amazones dictæ sunt, quia quum viri eorum occupati bello longinquo diu abessent, propter sobolem se miscuisse seruis, & omnem marem natum necauisse relictis fœminis, ita vt nulla operam lanificio daret: sed ab ineunte ætate palestra & armis imbuerentur. Harum tanta virtus in rebus gerendis fuit, vt per multam seriem annorum regnantes, nonnullas gentes subigerent, Asiāque omnem sub tributo ponerent. Quid ad hoc poterit dici? Nunquid hæc fata fuerunt, quæ per tot annos sic gesta sunt, vt omnia quæ fati putātur esse, exinaniret? Primū, vt cōtra naturam mulieres spretis viris regnarent. Deinde quod seruis mixtæ sunt propriis. Tertiū, vt omnes nati masculi necarentur, fœminæ viuificarentur. Tanta eas prosperitas est secuta, vt sine viris regnū cœptum, magnis copiis, magnis tēporibus propagarent. Certē hoc factum à constitutione mundi nunquā factum est, nisi in Scythia tantum. Ne fortē dicerent, quia cū mundus innouatur post annos mille quadringētos sexaginta, sic hæc veniūt. Quip-

Mulier quædam
quinque perpe-
rit pueros.

Mulier quædam
11. habuit viros
vix quidā 12.
duxit vxores.

De mulieribus
Scytharum quæ
Amazones dic-
cebantur.

Mulieribus Ro-
manis vini v-
sus olim incog-
nitus.

Peterū Roma-
norū cōsuetudina.

Anaxagora
mors.
Sisaris nexa.

*Crassus dictus
agellus.
Iunius Brutus
finxit in ianua.*

pe quum mundus iam sexto millesimo agitur anno, quandiu quod imitatus quis fuerit, facit. Nā Crassus agellus dictus est, quia semel traditur in vita risisse. Cur Iunius, Brutus est cognominatus? quia sagaci consilio stultum se simulauit, ne à superbo rege ppter pecuniæ suæ magnitudinem occideretur. I ēpore Constantini morionem se triginta annis finxit quidam, qui Samatius vocabatur, vt Imperator ē, sicut ipse postea dixit, à tēdiis suis auocaret. Vbi est ratio fatorū, quādo vnusquisq; quod vult facit?

DE VOTIS.

De vera innocentia, Cap. XV.

*N. s. p. s. debet
m. Deo.
Luc. 20.*

Quisquis bene cogitat quæ voueat Deo & quæ vouēdo persoluat, se ipsum voueat & reddat. Hoc exigitur, hoc debetur. Imago Cæsaris reddatur Cæsari, imago Dei reddatur Deo. Sed sicut videndum est, quid offeras & cui offeras: ita etiam cōsiderandum est, vbi offeras, quia veri sacrificii extra catholicam Ecclesiam locus non est.

Lib. XVII. de ciuitate Dei, Cap. IIII.

*Mater Samue-
lis ipsum quia
vouerat Deo
reddidit.
1. Reg. 2.*

Mater ipsa Samuelis Anna, quæ prius fuit sterilis & posteriore fœcūditate lætata est, prophetare aliud non videtur, cū congratulationem suam Domino fundit exultans: quandoquidem eundem puerum natum & ablactatum Deo reddidit eadem pietate qua vouerat.

Sermo. VII. de tempore.

Psal. 75

Vouete & reddite Domino Deo vestro. Nos dulciter & confidenter voueamus, ille dabit possibilitatem vt reddere possimus. Nos tamen quidquid illi promittimus, de illo speremus. Et fortassē interrogatis me quid debeatis hodie vouere & reddere. Sunt enim multi qui vouent, alius pallam, alius oleum, alius ceram ad luminaria noctis, alius vt vinum non bibat per aliquot annos, alius vt ieiunia certo tēpore faciat, alius vt carnes non comedat. Non est istud votum optimum nec perfectū: adhuc melius volo. Non eligit Deus nec speciem tuam, nec oleum tuum, nec ieiunium tuum: sed hoc quod te hodie redemit, ipsum offer, hoc est animam tuam. Et si interrogas me, Quomodo animam meam, quam ipse habet in potestate, offeram? Et ego respōdebo tibi, quomodo, Moribus sanctis, cogitationib⁹ castis, operibus fructuosis, auertēdo à malo & cōuertēdo ad bonū.

*Votum perfectum & verum
huc est.*

De bono viduitatis, Cap. X.

Proinde qui dicunt à proposito castitatis prolabantium, nuptias non esse nuptias, sed potius adulteria: non mihi videntur satis acutē ac diligenter cōsiderare quid dicant. fallit eos quippe similitudo veritatis, &c.

Lib. Quæstionū super Numeros, Quæst. LIX.

Manifestum est ita voluisse Legem, fœminam esse sub viro, vt nulla vota eius, quæ abstinentiæ causa vouerit, reddantur ab ea, nisi auctor vir fuerit permittendo.

Ad Armentarium Riparium, & Paulinam eius vxorem, Epistola XLV.

Continentia & alia vouenda non sunt à cōiugatis, nisi ex cōsensu & voluntate communi. Et si p̄p̄p̄erē factum fuerit, magis est corrigenda temeritas, quam persoluēda promissio. Neque enim Deus exigit, si quis ex alieno aliquid vouerit, sed potius vsurpare verat alienū. Diuina quippe de hac re per Apostolū est prolata sentētia, Vxor non habet potestatem corporis sui, sed vir: similiter & vir non habet potestatem corporis sui, sed mulier. Sexum nomine corporis nuncupauit.

*Cōiugatorum
nemo sine cō-
sensu alterius
continentiam
venerat p̄p̄i.*

1. Cor. 7.

In Psalmum LXXV.

Vouete & reddite Domino Deo vestro. nō sitis pigri ad vouendum: non enim viribus vestris implebitis. Deficientis si de vobis p̄sumitis: si autem de illo cui vouetis, vouete: securi reddetis. Vouete & reddite Domino Deo nostro omnes cōmuniter. Quid debemus vouere? Credere in illum, sperare ab illo vitam æternam, bene viuere secundum communem modum. Est enim quidā modus cōmunis omnib⁹. Furtū nō facere, nō nubere castimoniali p̄cipitur, & nuptiæ nō p̄cipitur, adulterium nō facere omnibus p̄cipitur. Non amare vinolentiam, qua ingurgitur anima, & corrumpitur in se tēplum Dei, omnibus æqualiter p̄cipitur. Nō superbire omnibus æqualiter p̄cipitur. Non hominem occidere, nō odisse fratrem, non aduersus aliquem tenere perniciem, omnibus in communi p̄cipitur. Hoc totum omnes vouere debemus. Sunt etiam vota propria singulorum. Alius vouet Deo castitatem coniugalem, vt p̄ter vxorem suam nō nouerit aliam: sic & fœmina vt p̄ter virum suum non nouerit alium. Alii etiam vouent, et si experti tale coniugium, vlt̄a nihil tale pati, nihil tale cōcupiscere aut sustinere: & ipsi vouerunt aliquid maius quā illi. Alii virginitatem ipsā ab ineunte ætate vouent, vt nihil tale vel experiantur, quale illi experti sunt & relinquerunt: & isti vouerunt plurimum. Alii vouēt domum suam esse hospitalem omnibus Sanctis aduenientibus: magnum votum vouēt. Alius vouet relinquere omnia sua distribuendo pauperibus, & ire in cōmunem vitam, in societatem Sanctorum: magnum votum vouit. Vouete & reddite Domino Deo vestro.

*Nemo quod vult
sustinere
implere p̄sumit.*

In Psalmum CXXXI.

Quid ergo vouimus Deo, nisi vt simus templum Dei? Nihil gratius ei possumus offerre, quā vt dicamusei quod dicitur in Esaia, Posside nos, &c.

De bono coniugali.

Sunt quædam quæ etiam non vouentes debemus, quædam etiam quæ nisi vouerimus nō debemus. Sed postquam ea Domino promissimus, necessariō reddere cōstringimur.

Vota stādila.

Eodem libro.

Quidam nubentes post votum asserunt adulteros

dulteros esse, ego autem dico vobis, quod gra-
uiter peccant qui tales diuidunt.

DE ORNATV INDECENTI.

Ad Possidonium, Epistola LXXIII.

Nolo de ornamentis auri vel vestis præpro-
peram habeas in prohibendo sententiam, nisi in
eos qui neque coniugati neque coniugari cu-
pientes, cogitare debeant quomodo placeant
Deo. Illi autem cogitant quæ sunt mundi, quo-
modo placeant vel viri vxoribus, vel mulieres
maritis, nisi quod capillos nudare fœminas
(quas etiam caput velare Apostolus iubet) nec
maritas decet. Fucari autem pigmentis, quod
vel rubicundior vel candidior appareat, adul-
terina fallacia est, qua non dubito etiam ipsos
maritos se nolle decipi, quibus solis permittē-
dæ sunt fœminæ ornari, secundum veniam nō
secundum imperium. Nam verus ornatus max-
imè Christianorum & Christianarū, non tan-
tū nullus fucus mendax, verū ne auri qui-
dem vestis que pompa, sed mores boni sunt. Ex-
ecranda autem superstitio ligaturarum, in qui-
bus etiā in aures virorū in summis ex vna parte
auriculis suspensæ deputentur, non ad placen-
dum hominibus, sed ad seruendum dæmoni-
bus adhibetur. Quis autē speciales possit ne-
fariarum superstitionū prohibitiones in Scri-
pturis inuenire, cum generaliter Apostolus di-
cat, Nolo vos socios fieri dæmoniorum: & ite-
rum, Quæ enim cōsonantia Christi ad Belial?

Ad Editiam Epistola CXCIX.

Mulieri non licet dicere coniugatæ, Facio
quod volo de meo: quum & ipsa non sit sua, sed
capitis sui, hoc est viri sui. Nam sic quædam (vt
commemorat Apostolus Petrus) mulieres fan-
ctæ quæ in Deum sperabant, ornabant se, subie-
ctæ suis viris, sicut Sara obsequebatur Abrahæ
dominum eum vocas: Cuius, inquit, factæ estis
filix. Quia & si te indumentum monachæ de-
lectabit, etiā hoc gratius posset marito obser-
uato, exoratoque sumi, quā illo inconsulto cō-
temptoque præsumi. Quod si omnino non
sineret, quid tuo proposito deperiret? Absit vt
hinc displiceres Deo, quod cōiuge tuo nōdum
defuncto, nō indueris sicut Anna, sed sicut Su-
fanna. Neque enim & ille qui tecum iam cœpe-
rat custodire tam magnum cōtinentiæ bonum,
etiam si coniugale non viduale voluisset vt ac-
ciperes indumentum, ad indecentem quoque
te compulisset ornatum. Quod & si aliqua du-
ra cōditione cogereris, posses habere in super-
bo cultu cor humile. Nempe apud Patres He-
ster illa regina Deum timēs, Deum colēs, Deo
subdita, marito regi alienigenæ, non eundem
secum colenti Deum, tamē subiecta seruiebat.
Quæ cum extremo periculo, nō suo tātū, sed
etiam gentis suæ (quæ tunc erat populus Dei)
Domino prosterneretur orādo, in ipsa oratio-
ne sua dixit, ita sibi esse ornatum regium, sicut
pannum menstrualet. & ita orātem confestim

exaudiuit, qui cordis inspector eam verè dice-
re sciuit, &c. *Ibidem.*

Scriptum est quidem, mulieres debere esse
in habitu ornato, aurique circumpositio, & in-
tortio crinū, & cætera huiusmodi quæ vel ad
inanem pompam, vel ad illecebram fermè adhi-
beri solent, meritō reprehēda sunt. Sed est qui-
dam pro modulo personæ habitus matronalis,
à vidualiv este distinctus, qui potest fidelibus cō-
iugatis salua religionis obseruatiā cōuenire.

Lib. II. de doctrina Christiana, Cap. XXI.

Martyr Cyprianus de habitu virginum ita
scripsit, Si quis (inquit) pingendi artifex vul-
tum alicuius & speciem & corporis qualitatem
æmulo colore signasset, & signato iam consum-
matoque simulachro man⁹ alius inferret, vt iā
formata, iam picta, quasi peritior reformaret:
grauis prioris artificis iniuria, & iusta indigna-
tio videretur. Tu te existimas impunē laturam
tam improbe temeritatis audaciā, Dei artificis
offensam? Vt enim impudica circa homines, &
incesta fucis lenocinantibus non sis, corruptis
violatisque quæ Dei sunt, peior adultera deti-
neris. Quod ornari te putas, quod putas comi,
impugnatio est ista Diuini operis, præua-
ricatio est veritatis. Monentis Apostoli vox
est, Expurgate vetus fermentum, vt sitis no-
ua conspersio, sicut estis azymi. Etenim Pascha
nostrum immolatus est Christus. Itaque festa
celebremus, non in fermento veteri, neque in
fermento malitiæ & nequitia, sed in azymis syn-
ceritatis & veritatis. Num synceritas perseue-
rat & veritas, quādo quæ sincera sunt polluun-
tur, & colorum adulterinis medicaminum fu-
cis in mēdaciū vera mutantur? Dominus tu-
us dicit, Non potes facere capillum vnum al-
bum aut nigrum: & tu ad vincendā domini tui
vocem, vis te esse potiorē audaci conatu, & fa-
cilego contemptu? Crines tuos inficis, malo
prælagio futurorum, capillos iam tibi flāmeos
auspicaris. Longum est inferere omnia quæ se-
quuntur. Ille verō posterior vt in tales diceret,
Hinc illa (inquit) nascuntur incentiua vitiorū,
vt quæ sitis coloribus ora depingant, dum viris
displicere formidāt, & de adulterio vultus me-
ditantur adulterium castitatis. Quanta hæc a-
mētia, effigiem mutare naturæ, picturam quæ-
rere? Et dum verentur maritale iudicium, per-
diderunt suum.

Sermo XVIII. de veris Apostoli.

Corporis enim huius, id est, exterioris ho-
minis ornamenta, quantō magis appetuntur,
tātō sunt interioris maiora detrimēta. Quan-
tō autem minus appetuntur ornamenta exte-
rioris hominis, tantō magis moribus pulchris
homo interior adornatur. Vnde dicit & Pe-
trus, Ornātes se nō in tortis crinibus. Cum e-
nim dixisset, Ornantes se, quid aliud à carnali-
bus quā visibilia ista ornamenta putarentur?
Cōtinuò tulit cogitationi quod cupiditas in-
quirebat. Nō, inquit, in tortis crinibus, neque

1 Cor. 7.

De deestandis
faciendis
inuitis.

1 Cor. 6.

1 Petri 3.

Sacturū mulie-
ri quāvis orna-
tus.

Luc. 7.

Dan. 13.

Hester 6.

1 Tim. 2.

Cyprianus in
Epistola de ha-
bitu virginum.

1 Cor. 5.

Matth. 5.

Ambrosius in
libro pri-
mo de virginibus.Locus Petri de
ornatu mulie-
rum expius.

1 Petri 3.

auro, vel margaritis, vel veste pretiosa: sed ille abscondit⁹ cordis homo, qui est ante Deū diues. Neq; enim De⁹ diuitias daret exteriori homini, & inopē relinqueret interiorē. dedit inuisibili diuitias inuisibiles, & inuisibilē ornavit inuisibiliter. His ornamētis studētes Dei puellæ, sanctæ virgines, nec quod licebat appetierunt, nec quod cogeantur consenserunt, &c.

DE VLTIONE ET VINDICTA.

Sermo. XCVII. de tempore.

Præcedebat in eremo populum carens spiritu vitulus figuratus, vt tali duce demens populus vteretur, qualis fuerat & ipse delictis effectus. Et ne tati mali sine vindicta in posteros manaret exemplum, statim vindicatur in reos. Dum enim malis modus imponitur, frangitur licentia peccatorum. Frequenter enim plagis disciplina corrigitur, si nihil proficiant hortamenta iustorum. A damnabilibus factis homines vindicta compescit, quos in bonis operibus beneficia Dei retinere non possunt. Si enim non inter primos peccantium lapsus consuleret, sed in futurum suspenderet vltionis occursum Diuina censura, proculdubio scelestorum omnium latius processisset audacia. Denique si vis tuorum proficere disciplinam, exerce celsuram. Vbi Dei futuræ vindictæ sollicitudo versatur, illic aut nō peccatur, aut tardius delinquitur. Censura enim interdum quidam suscipiunt supplicium, vt multi corrigantur in paucis, ne postmodum ita commotus incipiat grassari per multos.

Lib. LXXXIII. Questionū, Quest. XXXI.

Vindicatio est per quā vis aut iniuriā, & omnino omne quod offuturum est, defendendo aut vlciscendo propulsatur.

Contra Cresconii Grammaticū, Lib. III. Cap. I.

Nullis bonis in catholica hoc placet, si vsq; ad mortē in quenquā, licet hæreticū, sãuiatur.

Lib. Questionum super Leuiticū, Quest. LXX.

Nam quid est aliud vindicari velle, nisi lætari & cōsolari de alieno malo? Et ideo dictum est, Non irasceris filiis populi tui. Sic enim reatē ira definita est, quod sit vlciscendi libido.

Ad Marcellinum Epistolā V.

Vindicta enim vltima iustē poscitur, quando nullus iam restat correctionis locus, extremo scilicet summōque iudicio. Nunc verò cauendum est, ne vindicandi cupiditate amittatur (vt nihil aliud dicā) ipsa patientia, quæ pluris est habenda, quā omne quod potest etiam inuitō inimicus auferre. Paratus itaque debet esse homo iustus & pius, patiēter eorum malitiam sustinere, quos fieri bonos quærit, vt numerus potius crescat bonorum, nō vt pari malitia se quoque numero addat malorum, &c.

In Psalmum XXX. concione II.

Tu Christiane tolerare didicisti, non vindictam retribuere. Vindicari vis Christiane? nō-

dū vindicatus est Christus. An tu passus es improbum, & ille non passus est? Nōne prior pro te passus est, qui non habebat quare pateretur?

In Psalmum LXXVIII.

Non est prætereundum, quomodo accipi debeat quod in Apocalypsi scriptum est, sub ara Dei Martyres ad Deum clamare & dicere, Quousque Domine non vindicas sanguinem nostrum: ne propter exaturandum odium credantur Sancti desyderare vindictam, quod ab eorum perfectione longē abest. & tamen scriptum est, Lætabitur iustus cū viderit vindictam impiorum, manus suas lauabit in sanguine peccatoris. Et Apostolus ait, Non vos ipsos vindicantes charissimi, sed date locū iræ. Scriptum est enim, Mihi vindictam, & ego retribuā dicit Dominus. Nec ipse itaque præcepit vt nō sint vindicari, sed vt non se ipsi vindicantes dēt locum iræ Dei, qui dixit, Mihi vindictā, & ego retribuam. Et Dominus in Euangelio, viduam proponit in similitudinem, quæ vindicari desyderans, iudicem interpellabat iniustum: qui eā tandem aliquando, non iustitia ductus, sed tardio victus audiuit. Hoc autem Dominus proposuit, vt ostenderet multō magis Deum iustū citō facturū iudicium electorum suorum, qui ad eum clamant die ac nocte. Inde est & ille sub ara Dei Martyrum clamor, vt Dei iudicio vindicentur. Vbi est ergo illud, Diligite inimicos vestros, benefacite eis qui vos oderunt, & orate pro eis qui vos persequuntur? Vbi est & illud, Non reddētes malum pro malo, nec maledictū pro maledictō, & nulli malum pro malo reddētes? Si enim malum pro malo nō est cuiquā reddendum, non solum factum malū pro facto malo, sed nec votum malum reddendum est pro facto & voto malo. Reddit autem malum votum, qui etiā si non se ipsum vindicat, tamen vt eius inimicum Deus puniat, expectat atque optat. Quapropter cū & homo iustus & homo malus de inimicis suis velint à Domino vindicari, vnde discernentur, nisi quia iustus & magis cupit inimicum suum corrigi quā puniri, & cū in eum videt à Domino vindicari, nō eius delectatur pœna, quia nō eum odit, sed Diuina iustitia, quia Deum diligit? Denique si in hoc seculo in eum vindicatur, vel pro illo etiā lætatur si corrigitur, vel certē pro aliis, vt eū timeāt imitari: ipse quoque sit melior, non supplicio illius odia sua pascendo, sed errata emendādo. Ac per hoc de beneuolentia est non de malitia quod lætatur iustus quum videt vindictam, & manus suas lauat, id est, opera sua mundiora efficit in sanguine, hoc est, in exitio peccatorum, sumens inde non mali alieni gaudium, sed Diuinæ admonitionis exemplum. Si autem in futuro seculo vltimo Dei iudicio vindicatur, hoc ei placet quod Deo, ne bene sit malis, ne piorum præmiis etiā impii perfruātur. Quod vtique iniustum est, & à regula veritatis, quam iustus diligit, alienum. Quum enim nos ad diligēdos inimicos Dominus hortaretur, exemplum

Malis dū modus imponitur frangitur licentia peccatorum

Apoc. 6. Sacti quomodo vindicta se uiuici petant. Psalm. 37.

Rom. 12. Deut. 32.

Luc. 12.

Apoc. 6. Matth. 5. 1. Petri 3.

Vindicta quādo petenda.

Christiani vīdēt nesciunt.

plum proposuit Patris nostri qui in cælis est, qui facit solem iuum oriri super bonos & malos, & pluit super iustos & iniustos. Nunquid tamē ideo vel tēporalibus correptionibus nō emendat, vel pertinaciter duos in fine non dānat? Sic ergo inimicus diligatur, vt non displiceat Domini iustitia qua punitur. Et sic placeat iustitia qua punitur, vt non de malo eius, sed de bono iudice gaudeatur. Ita intelligamus Sanctos homines Dei, suos inimicos dilexisse, nec cuiquam voluisse nisi bonum, quod est pietas in hoc seculo, æternitas in futuro. In pœnis autem malorum, non malis eorum, sed Dei bonis iudiciis fuisse delectatos. Et vbiunque in Scripturis sanctis legūtur in homines odia eorum, odia fuisse vitiorum, quæ ipse etiā vnusquisque hominū odire debet in se, si diligit se.

DE VISIONIBVS ET AP- parationibus variis.

Contra Adimantum, Cap. XXVIII.

Multi genera visionis in Scripturis sanctis inueniuntur. Vnum secundum oculos corporis, sicut vidit Abraham tres viros sub ilice Mābræ, & Moses ignem in rubo, & discipuli trāfiguratum Dominum in mōte inter Moysen & Heliam, & cætera huiusmodi. Alterum, secundum quod imaginamur ea quæ per corpus sentimus. Nam & pars nostra cū diuinitus assumitur, multa reuelantur non per oculos corporis, aut aures aliūve sensum carnalem: sed tamen his similia, sicut vidit Petrus discum illum submitti è cælo cum variis animalibus. Ex hoc genere est etiam istud Esaie, quod imperitissimè impii reprehendunt. Non enim Deum forma corporea circumterminat: sed quemadmodum figuratè non propriè multa dicuntur, ita etiam figuratè multa monstrātur. Tertium autem genus visionis est secundum mentis intuitum, quo intellecta conspiciuntur veritas atque sapiētia, sine quo genere illa duo, quæ prius posui, vel infructuosa sunt, vel etiam in errorem mittunt. Quum enim ea quæ siue corporeis sensibus, siue illi parti animæ, quæ corporalium rerum imagines capit, diuinitus demonstrantur, non solum sentiuntur his modis, sed etiam mente intelliguntur: tunc est perfecta reuelatio. Ex hoc tertio genere est visio illa quam commemoravi, dicente Apostolo, Inuisibilia enim Dei à constitutione mundi, per ea quæ facta sunt, intellecta conspiciuntur. Hac visione videtur Deus, cū per pietatem fidei, & per agnitionem Dei, morum optimorum corda mundantur. Quid enim profuit Balthazari regi, quod manum scribentem ante oculos suos, in pariete cōspexit? Cui visioni quia non potuit adiungere mentis aspectum, quærebat adhuc videre quod viderat. Tali autem acie luminis, qua ista intelliguntur, Daniel præditus mente vidit, quod ille viderat corpore. Rursus illa parte animi, quæ imagines corporum capit,

vidit somnium Nabuchodonozor rex. Et quoniam non habebat idoneum oculum mentis ad melius videndum quod viderat, id est, ad intelligendum quod viderat, ideo ad interpretandum visum suum, aspectum quæsiuit alienum, eiusdem scilicet Danielis, cui tamen aperienti, vt certam accommodaret fidem, etiā ipsum somnium, vt sibi diceretur exegit, &c.

Libro de cura pro mortuis gerenda, Cap. X.

Narrantur visa quædam, quæ huic disputationi non negligendā videantur inferre quæstionem. Feruntur quippe mortui nonnulli, vel in somnis, vel alio quocunque modo apparuisse viuentibus, atque vbi eorum corpora iacerēt inhumata nescientibus, locisque monstratis admonuisse, vt sibi sepultura, quæ defuerat, præberetur. Hæc si falsa esse responderimus, cōtra quorundā scripta fidelium, & cōtra eorum sensus, qui talia sibi accidisse confirmant, impudenter venire videbimur. Sed respondendum est, non ideo putandum esse mortuos ista sentire, quia hæc dicere vel indicare vel petere videntur in somnis. Nam & viuentes apparent sæpe viuentibus dormientibus, dum se ipsi nesciunt apparere, & ab eis qui hæc somniauerint audiunt, dicentibus quod eos in somnis agentes aliquid vel loquentes viderint. Si ergo me potest aliquis in somnis videre sibi aliquid, quod factum est, indicātem, vel etiam quod futurum est prænantiantem, quum id ego prorsus ignorem, & omnino non curem: non solum quid ille somniet, sed vtrum dormiente me vigilet, an vigilante me dormiat, an vno eodemque tempore vigilemus ambo siue dormiamus, quando ille somnium videt, & in quo me videt: quid mirum si nescientes mortui, nec ista sentientes, tamen à viuētibus videntur in somnis, & aliquid dicunt, quod euigilantes verum esse cognoscant? Angelicis igitur operationibus fieri crediderim, siue permittatur desuper, siue iubeatur, vt aliquid dicere de sepeliendis corporibus suis videantur in somnis, quum id penitus nesciant quorum illa sunt corpora. Id autem aliquando vtiliter fit, siue ad viuorum qualecunque solatium, ad quos pertinent illi mortui, quorum apparent imagines somniantibus, siue vt his admonitionibus generi humano sepulturæ commendetur humanitas. Quæ licet defunctis non opituletur, culpanda tamen irreligiositate negligitur. Aliquando autem fallacibus somniis ii homines in magnos mittuntur errores, quos talia perpeti iustum est: velut si quisquam videat in somnis, quod Aeneas vidisse apud inferos poetica falsitate narratur, & vt ei cuiuspiam non sepulti appareat imago, & loquatur qualia fertur illi locutus fuisse Palinurus, & quum euigilauerit, ibi corpus eius inueniat, vbi iacere inhumatum, quum somniaret, audiuit. admonitus & rogatus, vt sepeliret inuentum. Et quia id verum esse comperit, credat ideo mortuos sepeliri, vt eorum animæ ad loca transeant vn-

Mortui viuentibus quomodo apparent.

Viuentes aliquando apparent viuentibus.

Virgilius 6. Aeneidas.

Lausantur in sepulchris, & c.

Variis genera visionum.

Gen. 12.

Exod. 3.

Matth. 17.

Roman. 1.

Dan. 5.

de insepulorum animas inferna prohiberi lege somniauit. Nonne ita credens, plurimum à tramite veritatis exorbitat?

Ad Paulinam, Epistola CXII.

Verba beati
Ambrosii in 1.
Cap. Lucae.

Quum Euangelium exponens beatus Ambrosius Mediolanensis Episcopus, venisset ad eum locū, vbi Angelus apparuit in templo Zachariae sacerdoti: ex hac occasione, vide quanta & qualia de Dei etiam visione differuit. Nō immeritō, inquit, Angelus videtur in templo, quia veri Sacerdotis iam nuntiabatur aduentus, & caeleste sacrificiū parabatur, in quo Angeli ministrarent. Et bene apparuisse dicitur ei, qui eum repente cōspexit. Hoc specialiter aut de Angelis, aut de Deo diuina Scriptura tenere contueuit, vt quod nō potest videri, apparere dicatur. Sic enim habes, Apparuit Deus Abraham ad illicem Mambræ. Nam qui antè non præsentebatur, sed repentino videtur aspectu, apparere memoratur. Non enim similiter sensibilia videtur, & is in cuius voluntate situm est videri, & cuius naturæ est non videri, voluntatis videri. Nam si non vult, non videtur, si vult videtur: apparuit enim Deus Abraham quia voluit, aliis quia noluit non apparuit. Visus est etiā Stephano, cum lapidaretur à populo, cælū aperire. Visus est etiam Iesus stans ad dexterā Dei, & nō est visus à populo. Vidit Esaias Deū sabaoth: sed & alius videre non potuit, quia cui placuit apparuit. Et quid de hominibus loquimur, quum etiam de ipsis caelestibus virtutibus & potestatibus legerimus, Quia Deū nemo vidit vnquam?

Gene. 12.

Act. 7.

Ioan. 1.

Per subiectam
creaturā Deus
patribus ostenditur
Exod. 33.

Contra Maximinum libro III. Cap. XXVI.

Quando se patribus Diuinitas ostendebat, per subiectam creaturam se visibilem demonstrabat. Nam per ipsam suam naturam vsque ad eō inuisibilis est, vt ipse Moses ei cum quo facie ad faciem loquebatur diceret, Si inueni gratiam ante te, ostende mihi temetipsum manifeste.

DE PHANTASTICIS

visionibus.

Libro XII. de Genesi ad literam. Cap. VII.

Tria genera vi-
sionum.

Tria sunt genera visionum. Primum ergo appellemus corporale, quia per corpus percipitur, & corporeis sensibus exhibetur. Secundū spiritale. Quidquid enim corpus non est, & tamen aliquid est, iam recte spiritus dicitur, & vti que non est corpus: quanuis corpori similis sit imago absentis corporis, nec ille ipse obtutus quo cernitur. Tertium verò intellectuale, ab intellectu, quia mentale à mente, ipsa vocabuli nouitate nimis absurdum est vt dicamus.

Cap. IX.

Prophetia ad
mentalem per-
tinet visionem.
Gene. 41.

Vnde apparet magis ad mentem pertinere prophetiam, quā ad istum spiritum, qui modo quodā proprio vocatur spiritus, vis animæ quædam mente inferior, vbi corporalium rerum similitudines exprimuntur. Itaque magis

Ioseph Propheta, qui intellexit quid significarent septem spicæ, & septem boues, quā Pharaon, qui eas vidit in somnis. Illius enim spiritus informatus est vt videret, huius mens illuminata vt intelligeret: ac per hoc in illo erat lingua, in isto prophetia: quia in illo rerū imaginatio, in isto imaginationum interpretatio.

Eodem libro, Cap. II.

In ecstasi autem vnum audire potui, & eum rusticanum virum, valentē quod sentiebat exprimere, qui & vigilare se sciret & videre quid dam non oculis corporeis. Nam vt eius verbis vtar, quantum recolere possum, Anima mea, inquit, videbat eum, nō oculi mei. Non tamen sciebat vtrum corpus esset aut imago corporis. Non enim erat talis, vt ista discerneret: veruntamen simpliciter fidelis, vt eum sic audire, ac si illud quod se vidisse narrabat ipse vidisset. Ac per hoc si Paradisū Paul⁹ ita vidit, vt apparuit Petro ille discus submissus è cælo, vt Ioanni quidquid in Apocalypsi se vidisse conscribit, vt Ezechieli campus ille cum ossibus mortuorum, & illa eorum resurrectio, vt Esaiæ sedens Deus, in conspectu eius Seraphim, & arande carbo assumptus Prophetæ labia mundauit: manifestum est eum ignorare potuisse vtrum in corpore an extra corpus ea viderit.

De phantasticis
visionibus.

Act. 10.

Apoc. 1.

Ezech. 37.

Esaia 6.

DE MORTE.

Epistola CX.

Omnes in hac vita mortales sumus, & dies huius vitæ vltimus omni homini est semper incertus. Veruntamen in infantia speratur pueritia, & in pueritia speratur adolescentia, & in adolescentia speratur iuuentus, & in iuuentute speratur grauitas, & in grauitate speratur senectus. Vtrum contingat incertū est, est tamen quod speratur, &c.

Omni homini
dies mortis suæ
semper est incertus.

AD Iulianum comitem, Epistola CXI.

Nemo hominum nouit diem exitus sui: non omnes in senectute moriuntur, sed in diuersis ætatibus de hoc mundo migrant, & in quibus actibus vnusquisque homo inuentus fuerit, in eisdem iudicabitur quando anima exierit de corpore. Dicit enim Psalmista. Nemo in inferno confitebitur tibi. Ideo festinemus ad penitentiam conuerti: semper ante oculos nostros versetur vltimus dies, & quum diluculū surrexerimus, ne ad vesperam nos confidamus peruenire, & quum in lectulo membra deposuerimus, de lucis non confidamus aduentu. Ita facillimè corpus nostrum à vitiis & concupiscentiis poterimus refrenare.

Moriens quomodo inueniatur
fuerit ita iudicatur.
Psalm. 6.

Ad Nebridium, Epistola CXVI.

Profectiones quas quietas & felices habere nequeas, per totā cogitare vitam, non est hominis de illa vna vltima, quæ mors vocatur, cogitatis, de qua vel sola intelligis verè esse cogitandum. Dedit quidem Deus paucis quibusdam, quos gubernatores Ecclesiarum esse voluit, vt & illam non solum expectarent for-

titer,

titer, sed alacriter etiam deſyderarēt, & earum obeundarū labores ſine vllō angore ſuſciperēt.

In Pſalmum XXXIIII. concione I.

*Dies mortis
certus incertus.*

Magna miſericordia Dei monuit, vt bene viuamus, & diē nobis nouiſſimum mortis noſtræ abſcondit, ne nobis de futuro aliquid promittamus.

In Pſalmum XXXVIII.

*Nihil certius
morte, nihil in-
certius hora.*

Quid enim in hac terra certū eſt, niſi mors? Conſiderate omnia omnino vel bona vel mala vitæ huius, vel in ipſa iuſtitia, vel in ipſa iniquitate: quid hic certum eſt niſi mors? Profeceſti: qui ſis hodie ſcis, quid facturus cratiſino neſcis. Peccator es: quid ſis hodie ſcis, quid ſis cratiſino neſcis. Speras pecuniam, incertum eſt an proueniat. Speras uxorem, incertum eſt an accipias, vel qualē accipias. Speras filios, incertū eſt an naſcantur. Nati ſunt, incertum eſt an viuunt, incertum eſt an proficiant, an deſiciant. Quocunque te verteris incerta omnia, ſola mors certa. Pauper es, incertum eſt an diſceſas. Indoctus, incertum eſt an erudiaris. Imbecillis, incertum eſt an conualeſcas. Natus es, certum eſt quia morieris. Et in hoc ipſo, quia mors certa eſt, dies mortis incertus eſt. Itaque hæc incerta, vbi ſola morſ eſt certa, cuius etiam hora incerta, & ſola multum cauetur, quæ nullo modo deuſatur, &c.

In Pſalmum LXVII.

Patienter ergo etiam ipſam mortem feramus illius exēplo, qui licet peccato nullo eſſet debitor mortis, & Dominus eſſet, à quo nemo animam tolleretur, ſed ipſe eam à ſemetipſo poneret, etiam ipſius fuit exitus mortis, &c.

In Pſalmum CI.

Etenim ne deſperatione homines peius viuerent, promiſit indulgentiæ portum. Rurſus ne de ſpe veniæ peius viuerent, fecit diem mortis incertum: prouidentiſſimē vtrunque conſtituens, & reuertentes quo recipiantur, & diſferentes vnde terreantur.

In Pſalmum CXXII.

Quis enim reſiſtit morti? Fratres, intendat charitas veſtra. Reſiſtitur ignibus, vndis, ferro, reſiſtitur poteſtatibus, reſiſtitur regibus: venit vna mors. quis ei reſiſtit? Nihil eſt illa fortius.

Libro VI. de Geneſi ad literam.

Illo die Adam & Eva mori cœperunt, quo mortis legem, qua in ſenium inueteraſcerent acceperunt.

Libro de agenda cura pro mortuis.

Vocantur ante tempus boni, ne diutius vixerent à noxiis. Mali verò & impii tolluntur, ne diutius bonos perſequantur.

De natura & gratia.

Si de diuitiis & honoribus & morum nobilitate te iactas, de patria & pulchritudine corporis & honoribus, quæ tibi ab hominibus exhibentur: reſpice teipſum quia mortalis terra

es & in terram ibis. Circuſpice qui ſimilibus fluxere ſplendoribus. Vbi ſunt qui ambiebant currum poteſtatis? Vbi inſuperabiles imperatores? Vbi ſunt qui conuentus diſponebant, & feſta, & equorum ſplēdidi nutritores? Vbi nūc veſtes & ornamenta peregrina? Vbi ſeruorum turba? Vbi iocus & lætitia? Vbi exercituum ducēs? Vbi ſatrapæ & tyranni? Nonne omnia puluis & ſauilla? Nonne in paucis verſibus eorum vitæ patet memoria? Reſpice eorū ſepulchra, & vide quis ſeruus, quis dominus, quis diues, quis pauper. Diſcerne ſi potes vincitū à rege, fortem à debili, pulchrū à deformi. Vide ſi eſt aliquod in eo ſignum iactantię ſuæ. Memorare itaque naturæ, ne extollaris.

Libro I. de ciuitate Dei.

Mala mors putanda non eſt, quam bona vita præceſſit. Neque enim fecit malam mortē, qui ſequitur mortem. Non itaque multum curandum eſt eis, qui neceſſariō morituri ſunt, quid accadat vt moriantur, ſed moriendo quo ire cogantur.

De diſciplina Chriſtiana.

Latet vltimus dies, vt obſeruentur omnes dies. Serò parantur remedia, quum mortis imminet periculum, &c.

Libro II. de doctrina Chriſtiana.

Timor de futura morte, mentem neceſſariō concutit, & quaſi clauus carnis, omnes motus ſuperbiæ ligno crucis affigit.

Item in alio loco.

Non poteſt malè mori, qui bene vixerit, & & vix bene moritur, qui malè vixit.

In Euangelium Ioannis.

Quid eſt mors? Relictio corporis, depoſitio ſarcinæ grauis: ſed ſi alia ſarcina non portetur, qua homo præcipitetur in gehennam.

Ibidem.

Qui deſyderat diſſolui & eſſe cū Chriſto, non impatienter moritur, ſed patienter viuunt & delectabiliter moritur.

DE ADVOCATIS.

Epistoła XXXVI.

Si iuſtitiæ ſyncerius conſulatur, iuſtē dicitur Aduocato, Redde quod accepiſti, quādo contra veritatem feciſti, iniquitati aſtituſti, iudicium ſeſelliſti, cauſam iuſtam oppreſiſti, de falſitate viciſti.

Ibidem.

Quis tandem Aduocatus facilè reperitur, qui dicat ſuſcepto ſuo, Recipe quod mihi, cū male adeſſem, dediſti, & redde aduerſario tuo, quod me iniquē agēte abſtulisti. Niſi fortè reſtituendum eſt alienum, quod furto clanculum auferitur: & reſtituendum non eſt quod in ipſo foro, vbi peccata puniuntur, decepto iudice & circunuentis legibus obtinetur.

Ad Macedonium, Epistoła. LIIII.

Nō ſanè quidquid ab inuito ſumitur iniurioſe auferitur. Nā plerique nec medico volunt

κ. ii.

*Mors omnis
pariter immu-
net.*

*Mala mors
non eſt vbi bo-
na præceſſit vi-
ta.*

Mors quid ſit.

*Ab advocatis
multis acce-
pta repetenda.*

*Immaturo
mortis cauſa.*

*Aduocatur, in-
flum patrocini-
um, potest
vendere*

reddere honorem suum, nec operario mercedem: nec tamen hæc qui ab inuito accipiunt, per iniuriam accipiunt, quæ potius per iniuriam non darentur. Sed non ideo debet iudex vendere iustum iudicium, aut testis verum testimonium, quia vendit aduocatus iustum patrocinium, & iuris peritus verum consilium. Illi enim inter vtrunque partem ad examina adhibentur: isti ex vna parte consistunt. Cum autem iudicia & testimonia, quæ nec iusta, nec vera vendenda sunt, iniqua & falsa venduntur, multo sceleratius vtrique pecunia sumitur: quia sceleratè etiam quævis à volentibus datur. Ille tamen solet tãquam sibi malè ablatam pecuniam repetere, qui iustum iudicium emit: quoniam venale esse non debuit. Qui verò pro iniquo iudicio dedit, vellet quidem repetere, nisi timeret vel puderet emisse. Sunt aliæ personæ inferioris loci, quæ ab vtraque parte, non insolenter accipiunt, sicut officialis, & à quo amouetur, & cui admouetur officium. Ab his extorta per immoderatam improbitatem repeti solent: magisque reprehendimus, qui talia inuitatè repetiuerunt, quàm qui ea de more sumpserunt: quoniam multæ necessariæ personæ rebus humanis, vel inuitantur huiusmodi cõmodis vel tenentur, &c.

In Psalmum CXXXVI.

*Aduocatum
lingua fluminis
alter est Baby-
lonis.*

Aduocatum esse, inquit quispiam, magna res est, potentissima eloquentia in omnibus habere susceptos, pendentes ex lingua deserti patroni sui, & ex eius ore sperantes, vel damna vel lucra, vel mortem vel vitam, vel perniciem vel salutem. Nescis quò te miseris. Alius & iste fluvius Babylonis est, & quod multum sonat, strepitus aquæ saxa percutit. Attende quia fluit, percutit: attēde quia labitur: & si attēdas quia fluit & labitur, caue, quia trahit, &c.

DE CURIOSITATE.

Libro I. contra Manichæos.

Compescat se humana temeritas, & id quod non est, non quærat, ne illud quod est non inueniat, &c.

Libro de moribus Ecclesiæ.

*De philosophis
minimum curio-
sit*

Sunt qui desertis virtutibus, & nescientes, quid sit Deus, & quanta sit maiestas, semper eodem modo manentis naturæ, magnum aliquid se agere putant, si vniuersam istā corporis molem, quam mundum nuncupamus, curiosissimè perquirunt: vnde etiam tanta superbia gignitur, vt in ipso cælo, de quo sæpe disputant, sibi met habitare videantur.

Libro de vera religione.

In consyderatione creaturarum, non est vana & peritura curiositas exercenda, sed gradus ad immortalia & sæper manētia faciendus, &c.

Ad Dioscorum, Epistola LVI.

Ego autem vellem te abripere de medio deliciarum inquisitionum tuarum, & cõstipa-

re inter curas meas, vt vel disceres non esse inaniter curiosus, vel curiositatem tuam cibādam atque nutriendam imponere non auderis eis, quorum inter curas vel maxima cura est, reprimere ac refrenare curiosos. Quātò enim meli⁹ quātòque fructuosius, si in dandis vllis literis, tempus atque opera impenditur, ad hoc potius impenditur, vt refecentur vanæ atque fallaces cupiditates tuæ: quæ tantò magis cauendæ sunt, quātò facilius decipiunt, nescio quā vmbra honestatis, & liberalium studiorum nomine velatæ atque palliatæ, quàm vt nostro ministerio, atque (vt ita dixerim) satellitio induratæ, quò tam bonam tuam mentem premant, vehementius excitentur? Humilitati igitur saluberrimæ, qua Dominus noster Iesus Christus, vt doceret humiliatus est: huic, inquā, maximè aduersatur quædam (vt ita dicam) imperitissima scientia, dum nos scire gaudemus, quid Anaximenes, quid Anaxagoras, quid Pythagoras, quid Democritus senserit, & ceteri huiusmodi, vt docti eruditq; videamur: cum hoc à vera doctrina & eruditione longè ablit.

*Episcopi qñ
curiositate
curiosos.*

In Psalmum VIII.

Intuere pisces maris, hoc est curiosos, qui perambulant semitas maris, id est, inquirunt in profundo huius seculi temporalia, quæ tãquam semitæ in mari tam citò euanescent & intereunt, quàm rursus aqua confunditur, postquam transeuntibus locum dederit vel nauibus vel quibuscunque ambulantiibus aut nantantibus. Non enim tantum ambulant semitas maris, sed perambulant dixit, ostendens pertinacissimū studium, inania & præterfluentia requirentium. Hæc autem tria genera vitiorum, id est, voluptas carnis, & superbia, & curiositas, omnia peccata cõcludunt. Quæ mihi videtur à Ioanne Apostolo enumerata, cum dicit, Nolite diligere mundum: quoniam omnia quæ in mundo sunt, concupiscentia carnis est, & concupiscentia oculorum, & ambitio seculi. Per oculos enim maximè curiositas præualeat. Relinqua verò quò pertineant manifestum est. Et illa Dominici hominis tentatio triperita est, &c. Per curiositatem, vbi de pinna tēpli admonetur, vt se deorsum mittat, tentandi gratia vtrū ab Angelis suscipiatur, &c.

*Curiosus, pñ
simulator.*

1. Ioan. 2.

Manh. 4.

DE ACCEPTIONE PERSONARUM.

Ad Pascentium.

Iniquum est, vt quisque de alio iudicare velit, & iudicari de se nolit.

In Epistolam Iacobi super illud, Fratres mei nolite peccare.

Si hanc distantiam sedendi & standi, ad honores Ecclesiasticos referamus, non est putandum leue esse peccatū, in personarum acceptione habere fidem Domini gloriæ. Quis enim ferat

ferat eligi diuitem ad sedem honoris Ecclesiæ contempto paupere instructiore & sanctiore?

Item in quodam sermone.

Abfit Domine, vt in tabernaculo tuo præ pauperibus accipiantur personæ diuitem, aut præ ignobilibus nobiles, quando potius infirma mundi elegisti vt confunderes fortia.

DE FESTIS ET SOLENNITATIBUS.

Libro de decem chordis.

*Contra stultos
Iudeos.*

Melius faceret Iudeus in agro suo aliquid vtile, quàm in theatro seditioſus existeret: & melius fœminæ eorum die sabbati lanam nerent, quàm tota die in neomeniis suis impudicè saltarent.

Libro III. contra Faustum.

*Christianique
re no obseruent
diem sabbati.
Matth. 23.*

Si quæras cur Christianus non obseruat otium sabbati, quum Dominus non venerit soluere Legem, sed adimplere: respondeo, istud nõ obseruat Christianus, quia quod ea figura profitebatur, iâ ipse impleuit. In isto habemus sabbatũ qui dicit, Venite ad me omnes, qui laboratis, & inuenietis requiem animis vestris, &c.

In Euangelium Ioannis, Tractatu XX.

Sacrum sabbatũ est antiquis patribus præceptum, quod nos Christiani spiritualiter obseruamus, cum ab omni seruiſi opere, id est, ab omni peccato abſtinemus, & habemus quietẽ in corde, & spiritualem tranquillitatem.

De vera innocentia, Sent. CXIII.

Malè celebrant sabbatum, qui à bonis operibus cessant. Otium enim ab iniquitate debet esse, quia bona conscientia non inquietum, sed tranquillum facit animum.

DE SAPIENTIA.

De ciuitate Dei.

Qui sine Saluatore salutem vult habere, & sine vera sapientia æſtimat se prudentem fieri posse, non sanus sed æger, non prudens, sed stultus in ægritudine aſſiduè laborabit, & in ciuitate noxia stultus & demens permanebit.

De libero arbitrio.

*Sapientia vera
non est nisi ve-
ritas.*

Non aliam putes esse sapientiam, nisi veritatem, in qua tenetur & cernitur summum bonum. Nullo loco abest, nusquã deest, foris admonet, intus docet, in se omnes in melius commutat, à nullo in deterius commutatur, nullus de illa iudicat, nullus sine illa bene iudicat.

Libro IX. de ciuitate Dei, Cap. II.

Homini nulla est causa philosophandi, nisi vt beatus sit.

Ad Dioscorum, Epistola LVI.

Nosti enim quidquid propter adipiscendam sapientiam quæritur, aut de moribus, aut de natura, aut de ratione quæſtionem habere.

DE MVNERVM ACCEPTORIBUS.

In Psalmum XXVI, expositione II.

Ne perdas cum impiis Deus animã meam, & cum viris sanguinum vitam meam: In quorum manibus iniquitates sunt, dextera eorum repleta est muneribus. Munera non solum pecunia est, non solum aurum & argentum, non solum encensia sunt: neque omnes qui accipiunt ea, accipiunt munera. Aliquando enim accipiuntur ab Ecclesia. Quod dico Petrus accepit, Dominus accepit, loculos habuit. ea quæ mittebantur Iudas auferebat. Sed quid est accipere munera? Propter munera laudare hominẽ, adulari homini, palpare blandiendo, iudicare cõtra veritatem propter munera. Propter quæ munera? Non solum propter aurum & argentum, & huiusmodi aliquid: sed etiam propter laudẽ qui iudicat malè, munus accipit, & munus quo nihil inanius. Patuit enim illi manus ad accipiendum iudicium linguæ alienæ, & perdidit iudicium conscientia suæ. Ergo in quorum manibus iniquitates sunt, dextera eorum repleta est muneribus, &c.

DE SACERDOTIBVS.

Libro de corpore Domini.

Intra catholicam Ecclesiam in mysterio corporis & sanguinis Domini, nihil à bono maius, nihil à malo minus perficitur sacerdote: quia non in merito consecrantis, sed in verbo perficitur Creatoris & virtute Spiritus sancti. Si enim in merito esset sacerdotis, nequaquam ad Christũ pertineret. Nunc autẽ sicut qui baptizat ipse Christus est, ita ipse est, qui per Spiritum sanctum hanc suã efficit carnem, & vinum transfundit in sanguinẽ. Credendum est enim, quòd in verbis Christi sacramenta cõficiuntur, cuius prius creatur imperio. Eius itaq; verbo recreantur ad melius.

Item in alio loco.

Nemo quippe nocet in Ecclesia Dei amplius, quàm qui peruersè agens nomen vel ordinem sanctitatis & sacerdotis habet. Delinquentẽ nanque hunc redarguere nullus præsumit, & in exemplum culpa vehementer extenditur, quando pro reuerentia ordinis peccator honoratur. Episcopus itaque, quòd talium crimina non corrigit, magis dicendus est canis impudicus quàm Episcopus.

*Noctissimi in
Ecclesia peruer-
si sacerdotes &
Episcopi.*

Super illud Apostoli ad Timotheum, Qui bene præſunt.

Presbyteri qui bene præſunt vita & doctrina, digni habentur à subditis duplici honore, scilicet vt spiritualiter eis obediant, & exteriora bona ministrent. Boni enim dispensatores & fideles, non solum honore sublimi præmiari debent, sed & terreno, vt non contristentur indigentia sumptuum, & gaudeant obedientia spiritalium. Instantior enim fit, si non humiliatur inopia, & crescit in illo auctoritas,

*Presbyteri
quomodo dupli-
ci honore digni
dicantur.*

K. iii.

cum videt se etiam in presenti laboris fructum percipere, non ut abundet, sed ut non deficiat.

DE RECONCILIATIONE

cum proximo.

De verbis Domini secundum Matth. Cap. V.

*Proximo qui
modo reconcilia-
bitur.*

Si absens est, vade non pedibus corporis, sed animo humili te prosternas: in conspectu eius oblaturus es. Si praesens est, reuocatus ad amore ab eo veniam petendo, si cum laesisti: vel si te laesit, dimittendo cordis rancorem, &c.

DE RAPINA.

In libro Quaestionum super Exodum.

*Furtum omne
est illicita usur-
patione alienae*

Poenale est occulte auferre, multo maioris poenae est visibiliter eripere. Auferre ergo volenti, siue occulte, siue palam, habet praecipuum suum. Furti enim nomine bene intelligitur omnis illicita usurpatione rei alienae. Non enim rapinam permisit, qui furtum prohibuit. sed utique furti nomine, in lege veteris Testamenti, & rapinam intelligi voluit. Aperte enim totum significauit, quidquid illicitè rerum proximo aufertur.

Ibidem.

Si quid inuenisti, & non reddidisti, rapuisti: quantum potuisti fecisti, quia plus non inuenisti. Qui alienum negat, si posset & tolleretur. Deus cor interrogat, non manum.

De verbis Domini, Sermo. XX.

Si in ignem mittitur, qui non dedit rem propriam: ubi putas mittendus est, qui inuasit alienam? Si quum diabolo ardet, qui nudum non vestiuit: ubi putas arsurus est qui expoliavit? Non nocent mala praeterita, si non placent.

Sermo. IIII. Dominicae Quadragesimae. I.

Si poenale est et ancule auferre, multo maioris poenae est violenter eripere.

DE ERRORE.

Ad Marcellinum, Epistola VII.

Ego proinde fateor me ex eorum numero esse conari, qui proficiendo scribunt, & scribendo proficiunt. Vnde si aliquid vel incautius, vel indoctius a me positum est, quod non solum ab aliis, qui videre id possunt, merito reprehendatur: verum etiam a meipso, quia & ego saltem postea videre debeo si proficio: nec mirandum est, nec dolendum, sed potius ignoscendum atque gratulandum: non quia erratum est, sed quia improbatum. Nam nimis peruersè seipsum amat, qui & alios vult errare, ut error suus lateat. Quam enim melius & utilius, ubi ipse errauit, alii non erraret, quorum admonitu errore careat? Quod si noluerit, saltè comites erroris non habeat. Si enim mihi Deus, quod volo praestiterit, ut omnium librorum meorum quaecunque mihi rectissime displicent, opere aliquo ad hoc ipsum instituto, colligam atque demonstrarem: tunc videbunt omnes homines, quam non sim acceptor personarum mearum. Vos autem qui me multum diligi-

tis, si talem me asseritis aduersus eos, quorum malitia, vel imperitia, vel intelligentia reprehenditur, ut me nunquam scriptorum meorum errasse dicatis, frustra laboratis: non bonam causam suscepistis: facile in ea etiam meipso iudice superamini. Quoniam non mihi placet, quum à charissimis meis talis esse existimor, qualis non sum. Profecto enim non me, sed pro me alium sub meo nomine diligunt, si non quod sum, sed quod non sum diligunt. Nam in quantum me nouerunt, vel de me verum credunt, ego ab eis diligor: in quantum autem mihi tribuunt, quod in me non cognoscunt, alium talem qualem me putant, pro me diligunt. Nec Romani maximus auctor Tullius eloqui, nullum unquam verbum, inquit, quod reuocare vellet, emisit. Quae quidem laus, quanuis praeclarissima videatur, tamen credibilior est de nimium fatuo, quam de sapiente perfecto. Nam & illi quos vulgo moriones vocant, quanto magis à sensu communi dissonant, magisque absurdi & insulsi sunt, tanto magis nullum verbum emittunt, quod reuocare velint: quia dicti mali vel stulti vel incommodi poenitere, utique cordatorum est. Sed si in bona partem accipiat, ut quempiam talem fuisse credamus, qui quum omnia sapienter loqueretur, nullum unquam verbum, quod reuocare vellet emisit: hoc potius de hominibus Dei, qui Spiritu sancto acti locuti sunt, quam de illo, quem sic Cicero laudat, saluberrima pietate credendum est. Ab hac ego excellentia tam longe absom, ut si nullum verbum, quod reuocare vellet protulero, fatuo sim quam sapienti similior. Illius quippe scripta summa sunt auctoritate dignissima, qui nullum verbum, non quod reuocare vellet, sed quod reuocare deberet emisit. Hoc quisquis nondum est assecutus, secundas habeat partes modestiae, quia primas non potuit habere sapientiae: quia non valuit omnia non poenitenda diligenter dixisse, poeniteat quae cognouerit dicenda non fuisse. Quum ergo non sicut quidam charissimi mei putant, nulla vel pauca, sed potius plura fortasse quam etiam maledici opinantur, verba dixerim, quae mallem reuocare si possem, non mihi Tulliana illa blanditur sententia, qua dictum est, Nullum unquam verbum, quod reuocare vellet emisit: sed angit me plane Horatiana sententia, Nescit vox missa reuerti.

Horatius.

DE PULCHRITUDINE.

Lib. XV. de ciuitate Dei.

Pulchritudo corporis bonum Dei donum est: sed propterea id etiam largitur malis, ne malum bonum videatur bonis.

*Pulchritudo
corporis, Dei
donum est.*

DE PROVIDENTIA

humana.

De sermone Domini in monte.

Cum viderimus aliquem seruum Dei providere, ne ista necessaria sibi desint, non iudicemus eum de castino sollicitum esse. Nam & ipse Dominus

Dominus

Dominus propter exemplum oculos habere dignatus est, & in Actibus Apostolorum scriptum est, ea quæ ad victum sunt necessaria procurata esse in futurum, propter imminuentem famem.

Lib. de singularitate Clericorum.

Vbiunque fuerit prouidentia, frustratur vniuersa contraria: vbi autem prouidentia negligitur, omnia contraria dominantur.

DE REGIBVS ET PRINCIPIBVS.

Libro II. de ciuitate Dei, Cap. XX.

Rex quum est iniquus, tyrannus est.

Item libro III. Cap. III.

Malus etsi regat, feruus est tot dominorum, quot vitiorum, &c.

Libro III. ad Chrysostomum.

In quibus reges
Deo seruiunt.

In hoc seruiunt reges Deo, si in regno suo bona iubeant, mala prohibeant: non solum quæ pertinent ad societatem humanam, sed quæ ad religionem Diuinam.

DE PRAEDICATIONE.

Libro de mendacio ad Consentium.

Ad salutem opo-
tante menda-
cio nemo ducen-
dus.

Ad sempiternam salutem, nullus ducendus est opitulante mendacio.

In Apocalypsim Homilia II.

Ministri angelis
dicuntur.

Quia Angelus nuntius interpretatur, quicumque Episcopus vel presbyter, vel etiam laicus, de Deo loquitur, & quomodo ad vitam æternam perueniatur annuntiat, merito Angelus dicitur.

Item alio loco.

Verbum Dei
minus non esse
quàm Christi
corpus.

Interrogo vos fratres & sorores, Dicite mihi, quid plus videtur vobis, corpus Christi an verbum Christi? Si vultis verè respondere, hoc dicere debetis, quod non sit minus Dei verbum quàm Christi corpus. Et ideo quanta solitudine obseruamus, quando nobis ministratur, ut nihil ex ipso de manibus nostris in terram cadat, tanta solitudine obseruamus, ne verbum Domini quod nobis erogatur, dum aliud aut cogitamus aut loquimur, de corde puro pereat. Quia non minus erit reus qui verbum Dei negligenter audierit, quàm ille qui corpus Christi sua negligentia in terram cadere permisit.

DE HISTORIA.

Ad Memorium, Epistola CXXXI.

Est per nostrum ministerium non literis illis, quas variarum serui libidinum liberales vocant, sed Dominico pane nutritus, quantus ci potuit per nostras angustias dispensari. Quid enim aliud dicendum est eis, qui cum sint iniqui & impii, liberaliter sibi videntur eruditi, nisi quod in literis verè liberalibus legimus, Si vos Filius liberauerit, tunc verè liberi eritis? Per eum nanque praestatur, ut ipse etiam quæ liberales disciplinæ ab eis qui in libertatem vocati

non sunt, appellantur, quid in se habeant liberales noscatur. Neque enim congruè habet libertati, nisi quod habent congruum veritati. Vnde ille ipse Filius, Et veritas, inquit, liberabit vos. Non ergo illæ innumerabiles & impiæ fabulæ, quibus vanorum plena sunt carmina Poetarum, vilo modo nostræ consonant libertati. Non oratorum inflata & expolita mendacia. Non denique ipsorum Philosophorum garrulæ argutiae: quod vel Deum prorsus non cognouerunt, vel cum cognouissent Deum, non sicut Deum glorificauerunt, aut gratias egerunt, sed euauerunt in cogitationibus suis, & obscuratum est insipiens cor eorum: & dicentes se esse sapientes, stulti facti sunt. Et immutauerunt gloriam incorrupti Dei, in similitudinem imaginis corruptibilis hominis, & voluerunt atque quadrupedum & serpentium: vel qui istis simulachris non dediti, aut non nimis dediti, coluerunt tamen, & seruierunt creaturæ potius quàm Creatori. Absit ut omnino istorum vanitates & insanæ mendaces, vêtosæ nugæ ac superbus error, rectè liberales literæ nomenentur, hominum scilicet infeliciū, qui Dei gratiam per Iesum Christum Dominum nostrum, qua sola liberamur de corpore mortis huius, non cognouerunt, nec in eis ipsis quæ vera sunt fecerunt. Historia sanè, cuius scriptores fidem se præcipuè narrationibus suis debere profitentur, fortassis habeat aliquid cognitione dignum liberis, cum siue bona siue mala hominum, tamen vera narratur. Quauis in eis cognoscendis, qui Spiritu sancto non adiuti sunt, tumoresque colligere, ipsa humanæ infirmitatis conditione compulsi sunt, quemadmodum non fallerentur in plurimis omnino non video. Est tamen in eis aliqua propinquitas libertatis, si voluntatem mentiendi non habent, nec homines fallunt, nisi cum ab hominibus humana infirmitate falluntur.

Libro II. de doctrina Christiana.

Cap. XXVIII.

Quidquid igitur de ordine temporum tractatorum indicat ea quæ appellatur historia, plurimum nos adiuuat ad sanctos libros intelligendos, etiam si præter Ecclesiam puerili eruditione discatur. Nam & per Olympiadas & per consulum nomina, multa sæpe quæruntur à nobis: & ignorantia consulatus quo natus est Dominus, vel quo passus est, nonnullos coegit errare, ut putarent quadraginta sex annorum ætate passum esse Dominum, quia per tot annos adificatum esse templum dictum est à Iudæis, quod imaginem Dominici corporis habebat. Et annorum quidem ferè triginta baptizatum esse retinemus auctoritate Euangelica. Sed postea quot annos in hac vita egerit, quanquam textu ipso actionum eius animaduerti possit: tamen ne aliunde caligo dubitationis oriatur, de historia gentium collata cum Euangelio, liquidius certiusque colligitur. Tunc enim videbi-

Quid gentium
historia conser-
uant ad inteli-
gendam Scripturam

Ioannis 2.
Lucæ 30

K. iiii.

tur non frustra dictum esse, quod quadraginta sex annis templum edificatum sit, ut cum referri iste numerus ad ætatem Domini non potuerit, ad secretiorem instructionem humani corporis referatur, quo indui propter nos non designatus est vnicus Dei filius, per quem facta sunt omnia. De utilitate autem historiae, ut mittam Græcos, quantam noster Ambrosius quaestionem soluit, calumniaribus Platonis lectoribus & dilectoribus, qui dicere ausi sunt, omnes Domini nostri Iesu Christi sententias, quas mirari & prædicare coguntur, de Platonis libris eum didicisse: quoniam longè ante humanum aduentum Domini Platonem fuisse negari non potest: nonne memoratus Episcopus, considerata historia gentium, cum Platonem reperisset Hieremiam Prophetam temporibus profectum fuisse in Aegyptum, ubi tunc ille Prophetam erat, probabilius esse ostendit, quod Plato potius nostris literis per Hieremiam fuerit imbutus, ut illa posset docere vel scribere quæ iure laudantur? Ante literas enim gentis Hebræorum, in qua vnus Dei cultus emicuit, ex qua secundum carnem venit Dominus noster, nec ipse quidem Pythagoras fuit, à cuius posteris Platonem Theologiam didicisse isti asserunt. Ita consideratis temporibus, sit multò credibilius istos potius de literis nostris habuisse quæcunque bona & vera dixerunt, quàm de Platonis Dominum nostrum Iesum Christum: quod dementissimum est credere.

DE PROPHETIA.

Paulini ad Augustinum, Epistola LVIII.

Prophetia multa
modo dicitur.

Propheta à pro, id est, procul, & for fatis, quæ sunt, erunt vel fuerunt loquutus. Hanc autem prophetandi differetiam abs me cognitam præscribere volui, orans, ut tibi si quippiam superesse videatur, rescribas. Prophetare enim inuentum est significare futurarum rerum prædictionem: vnde Esaiæ 7. Ecce virgo concipiet Filium. Item prophetare est præterita narrare, ut, In principio creauit Deus cælum & terram. Item ubi dicebat Helisæus, Nonne cor meum in præsentem erat, quando reuersus est homo in curru suo? Est etiam prophetare prophetias recitare, ut Magistratus exercitus segregauit filios Asaph, quod prophetarent in cytharis & psalteriis. Prophetare est quoque laudes Dei canere: ut, Quis tribuat mihi ut omnis populus prophetet? Est prophetare idem quod docere. Vnde Apostolus, Aemulamini spiritalia, magis autem ut prophetetis. & in Actis, Erant in Ecclesia Prophetæ & doctores. Item est exercere officium prælocutoris, ut in Exodo, Aaron erit Prophetam tuus, id est, prælocutor. Prophetare etiā inuenimus idem quod figurare, quem admodum Iosue dicitur Prophetam, quia figurabat Christum. Est etiam Prophetam qui aliena refert, sicut Saul, qui prophetauit in medio domus suæ, id est, aliena referebat. Isto verò loco

vbi Paulus Ephesiis scribens, non eos qui venturum in carne Dominum Christum prophetarunt, Prophetas dicimus: sed per aliquam gratiam sequutura, ut Agabus cernebat, qui & factum instātem prædixit: & quæ beatus Paulus Hierosolymis passurus esset, & verbo denuntiavit, & ligno zonæ eius ostendit.

Ad Paulinum, Epistola LIX.

De Prophetis quod ait Apostolus, quosdā quidē dedit Deus in Ecclesia Apostolos, quosdam autem Prophetas: hoc ita intelligo, quod ipse scripsisti, Prophetas eos dictos illo loco, ex quibus Agabus erat, non illos qui veterum in carne Dominum prophetauerunt. Euangelistas verò inuenimus quos Apostolos fuisse non legimus, sicut fuerunt Lucas & Marcus. Pastores autē & doctores, quos maximè ut discernerem voluisti, eosdē puto esse, sicut & tibi visum est: ut non alios pastores, alios doctores intelligamus: sed ideo quum prædixisset Pastores, subiunxisse doctores, ut intelligerent pastores ad officium suum pertinere doctrinā. Ideo enim non ait, Quosdam autem pastores, quosdam verò doctores: sed quum superiora ipso locutionis genere distingueret, dicēdo, Quosdam autem Apostolos, quosdam autem Prophetas, quosdam verò Euangelistas: hoc tanquam vnum aliquid duobus nominibus amplexus est, Quosdam autem pastores & doctores.

In Psalmum XCIII.

Exaltare qui iudicas terram, & redde retributionem superbis. Redditurus est fratres. Quid est enim quod dictū est, Exaltare qui iudicas terram, redde retributionem superbis? Prophetia est prædicantis, non audacia iubentis. Non enim quia dixit Prophetam, Exaltare qui iudicas terram: obtemperauit Prophetam Christus, ut resurgeret & iret in cælum: sed quia hoc facturus erat Christus, hoc prædixit Prophetam. Non ideo fecit Christus, quia Prophetam prædixerat: sed ideo Prophetam prædixit, quia ille facturus erat, &c.

DE PRÆSUMPTIONE.

De Verbis Domini, Sermo XIII.

Multos impedit à firmitate præsumptio firmitatis. Non erit à Deo firmus, nisi qui se à seipso sentit infirmum, &c.

Super illud Ecclesiastici VII. Non te iustifices ante Deum, quoniam agnitor cordis est.

Nulla præsumptio perniciosior, quàm de propria iustitia, aut scientia superbire.

In Psalmum LVIII, concione I.

Sunt in hominibus quidam fortes reprehensibili & damnabili fortitudine, quod præsumunt quidē, sed de temporali felicitate. Non vobis videtur fuisse fortis diues iste, qui nunc ex Euangelio recitatus est, quoniam successit ei regio in opulentia fructuum? Perturbatus consilium reconditionis inuenit, ut destructis veteribus

Genes. 1

4. Reg. 5

1. Paral. 25

Nume. 22

1. Corin. 14
Actuum 13

Exod. 7

De propria
iustitia superbi
perniciosa

Luca 12

Psalms

veteribus apothecis nouas cōstrueret ampliores, eſſique completis animę ſuę diceret, Habes multa bona, anima: epulare, iucundare, ſatiare. Qualem fortem vides? Ecce homo, qui nō poſuit Deū adiutorē ſuum, ſed ſperauit in multitudine diuitiarum ſuarum (vide quā fortis ſit) & pręualuit in vanitate ſua. Sunt & alii fortes, non de diuitiis, non de viribus corporis, nō de aliqua in tempore præcellenti potentia dignitatis: ſed præſumentes de iuſtitia ſua. Hoc genus fortium cauendum, metuendum, auerſandum, non imitandum. Præſumentium, inquam, non de corpore, non de opibus, non de genere, non de honore. Omnia enim iſta quis non videat temporalia, fluxa, caduca, volatica? Sed præſumentium de iuſtitia ſua. Talis fortitudo impediuit ludæos, ne per foramen acus intrarent. Quum enim de ſe præſumunt quodd iuſti ſint, & tanquam ſani ſibi videntur, medicinam recuſauerunt, & ipſum medicum necauerunt.

In Psalmum LXXXV.

Præſumptio
noſtra Deum eſ-
ſe debet.

Quidquid eſt circa te vel in te, vnde poſſis præſumere, abiice à te, & tota præſumptio tua Deus ſit: illius indigens eſto, vt in ipſo implearis. Quidquid enim aliud habueris ſine ipſo latius, inanis eris.

DE POETIS.

Libro I. confeſſionum, Cap. XVI.

Didici in eis vtilia multa. Ibi lego Iouē tonantem & adulterātem. Fingeſat hoc Homerus, & humana ad deos trāſferebat: diuina mallem ad nos. Sed verius dicitur quodd fingeſat hæc quidem ille, ſed hominibus flagitiſis diuina tribuendo, ne flagitia putarentur, & vt quiſquis ea feciſſet, non homines perditos, ſed cæleſtes deos videretur imitatus, &c.

In eodem capite ſub fine.

Non accuſo verba quali vafa electa atque pretioſa: ſed vinum erroris, quod in eis propinatur ab ebriis doctōribus: & niſi biberemus, cædebamur, nec appellare ad aliquem iudicem ſobrium licebat. Et tamen ego, Deus meus, in cuius cōſpectu iam ſecura eſt recordatio mea, libēter hæc didici, & in eis delectabar miſer, & ob hoc bonæ ſpei puer appellabar.

Libro II. de doctrina Chriſtiana, Cap. XVIII.

Quiſquis bonus verūſque Chriſtian⁹ eſt, Domini ſui eſſe intelligat, vbicūque inuenerit veritatem: quam conſtitens & agnoſcens, etiam in literis ſacris ſuperſtitioſa figmenta repudiet, doleatque homines atque caueat, quodd cognofcentes Deum, nō vt Deum glorificauerūt, aut gratias egerunt, ſed euauerunt in cogitationibus ſuis.

DE FRATERNA CORRE-
ptione.

Super Epistolam ad Galatas.

Quidquid animo lacerato dixeris, punien-

tis eſt impetus, non charitas corrigentis. Dilige, & dic quidquid voles, &c.

De charitate, Sermo VII.

Non putes te amare ſeruū, quando cum non cedis, aut tunc amare filium, quando ei non das diſciplinam, aut tunc amare filium tuum, quando cum non corrigis. Non eſt iſta charitas, ſed langor.

Ad Macedonium, Epistola LXXIII.

Plurimum intereſt quo animo quiſque parcat. Sicuti enim eſt aliquādo miſericordia puniens, ita & crudelitas parcens, &c.

Miſericordia
puniens, crude-
litas parcens.

In regula Clericorum.

Si enim frater tuus vulnus habeat in corpore, quod vult occultari quum timet ſecari, nōne crudeliter à te ſileretur, ac miſericorditer indicaretur? Quātō ergo potius debes manifeſtare crimen, ne deterius putreſcat in corde?

Crimina a te
cuſanda.

DE DIVITIIS ET DI-

uitibus.

Ad Hilarium, Epistola LXXXIX.

Scribis quosdam dicere, diuitem manētem in diuitiis ſuis regnum Dei non poſſe ingredi, niſi omnia ſua vendiderit: nec ei poſſe ſi fortē ex ipſis diuitiis mandata fecerit. Euaſerunt iſtorum diſputationes patres noſtri Abraham, Iſaac & Iacob, qui tantō antē ex hac vita migrarunt. Habebant quippe hi omnes non paruas diuitias, ſicut fidelisſima teſtatur Scriptura: multos tamen venturos ab Oriente & Occidente, & non ſupra ipſos, vel extra ipſos, ſed cum ipſis recubituros in regno cælorum, ille ipſe qui propter nos factus eſt pauper, quum verē diues eſſet, veraciſſima promiſſione prædixit. Et quanuis ſuperbus diues qui induebatur purpura & byſſo, & epulabatur quotidie ſplēdidē, mortuus apud inferos torqueretur: tamē ſi pauperis vlcerofus, qui ante ianuam eius contemptus iacebat, miſertus fuiſſet, mereretur & ipſe miſericordiam. Et ſi pauperi illi meritum eſſet inopia non iuſtitia, non vtique ab Angelis in Abraham gremiū, qui diues hic fuerat, tolleretur. Sed vt nobis oſtenderetur, nec in iſto paupertatem per ſeipſam diuinitus honoratā, nec in illo diuitias fuiſſe damnatas: ſed in iſto pietatem, in illo impietate ſuos exitus habuiſſe: ſic ſuſcepit impium diuitem cruciatus ignis, vt tamen pium pauperem ſuſciperet ſinus diuitis. Qui ſanē quum hic diues viueret, diuitias ſic habebat, & eas præ Dei præceptis paruipendebat, vt etiam quū ipſius filii immolatione nollet offendere Deum iubentem, quem ſuarum diuitiarum & ſperabat & optabat heredē. Hic vtique dicunt, ideo patres antiquos non vēdiſſe omnia quæ habebant, & dediſſe pauperibus, quia hoc eis non præceperat Dominus. Nondum enim reuelato Teſtamento nouo, quod nō fieri niſi plenitudine temporis oportebat, nec eorum virtus fuerat reuelanda, qua

Matth. 19

Matth. 19

Luc. 16

Vbiſcūque ſit
veritas, Deum
non eſt.

Exod. 3

Matth. 19

1. Timoth. 6

virtute hoc eos facillimè posse Deus in eorum cordibus nouerat, qui testimonium illis tam insigne perhibebat, ut cum sit omnium Satorum Deus, tanquam de præcipuis amicis suis dicere dignaretur, Ego sum Deus Abraham, Deus Isaac, Deus Iacob: hoc mihi nomen est in æternum. Postea verò quàm magnum pietatis sacramentum manifestatum est in carne, & vocâdis omnibus Gentibus Christi aduentus illuxit, in quem etiam illi patres crediderât: sed huius fidei oliuam suo tempore manifestâdâ in illius arboris, de qua Apostolus loquitur, tanquam radice seruabant, dictum est diuiti, *Vende omnia quæ habes, & da pauperibus, & habebis thesaurum in cælis: & veni, sequere me.* Hæc si dicant, videntur aliquid rationabiliter dicere. Sed totum audiât, totum aduertant, non in parte aures aperiant, in parte surdescât. Cui enim Dominus hæc præcepit? Profectò illi diuiti, qui vitæ æternæ consequendæ consilium quærebat accipere. Hoc enim Domino dixerat, *Quid faciam ut vitam æternam cōsequar?* Ille autem non ei respondit, Si vis venire ad vitam, vade & vende omnia quæ habes: sed, Si vis venire ad vitam, serua mandata. Quæ iuuenis cum sibi à Domino ex Lege commemorata seruasse dixisset, & quæssisset quid adhuc sibi deesset, responsum accepit, Si vis perfectus esse, vade, vende omnia quæ habes, & da pauperibus. Et ne se illa quæ multum amabat, hoc modo perdere existimaret, Et habebis, inquit, thesaurum in cælis. Deinde addidit, Et veni, sequere me: ne cuiquam cum hæc fecerit aliquid prodesse existimetur, si non sequitur Christum. At ille quidem tristis abiit, qui viderit quemadmodum illa Legis mandata seruauerat. Puto enim quòd se arrogantius quàm verius seruasse responderat. Veruntamen Magister bonus mandata Legis ab ista excellentiore perfectione distinxit. Ibi enim dixit, Si vis venire ad vitam, serua mandata. Hic autem, Si vis perfectus esse, vade, vende omnia quæ habes, &c. Cur ergo negamus diuites, quanuis ab illa perfectione abint, venire tamen ad vitam, si mandata seruauerint, & dederint ut detur illis, & dimiserint ut dimittatur illis? Credimus enim noui Testamenti ministrum fuisse Apostolum, cum scribens ad Timotheum diceret, Præcipe diuitibus huius mundi non superbe sapere, neque sperare in incerto diuitiarum, sed in Deo viuo, qui præstat nobis omnia abundanter ad fructum. Benefaciant, diuites sint in operibus bonis, faciliè tribuant, communicent, thesaurizent sibi fundamentum bonum in futurum, ut apprehendant veram vitam, de qua & illi adolescenti dictum est, Si vis venire ad vitam, serua mandata. &c. Puto quòd ista præcipiens, diuites instruebat, nō fallebat Apostolus, Præcipe diuitibus huius mundi, ut vendant omnia quæ habent, dent pauperibus, & sequantur Dominum: sed non superbe sapere, neque sperare in incerto diuitiarum. Ista superbia diuitem illū

qui iacentem ante ianuam suam contemnebat pauperem iustum, & ista spes in incerto diuitiarum, qua se propter purpuram, byssum & epulas splendidas beatum putabat, non ipsæ diuitiæ perduxerunt ad inferni tormenta, &c.

Quære de illa materia in quæstionibus Hilarii.

In Psalmum LI.

Ecce homo qui nō posuit adiutorem suum *Psalm. 51* Deum, sed sperauit in multitudine diuitiarum suarum. Non dicat pauper fortè malus, Ego non sum de hoc corpore. Audiuit enim Prophetam dicentem, Sperauit in multitudine diuitiarum suarum. Continuo si pauper est, attendit panes suos. Respexit iuxta se fortè diuitem in populo Dei ornatus vestitus, & ait in corde suo, De isto dicit: nunquid de me? Noli inde te excipere, noli separare, nisi videris & timueris *Pauperes enim ut sic possunt.* ut postea rideas. Nam quid tibi prodest si eges facultate, & ardes cupiditate?

Post pauca ibidem.

Nam quum Dominus dixisset, Facilius est *Matth. 19* camelum transire per foramen acus, quàm diuitem intrare in regnum cælorum: Apostoli apud se dixerunt, Quis nā poterit saluari? Quid attenderunt? Non facultates, sed cupiditates. Viderunt etiam ipsos pauperes, & si non habentes pecuniam, tamen habere auaritiam. Et vt noueritis non pecuniam in diuite, sed auaritiā *Non pecunia in diuite, sed auaritia eadem est.* condemnari, aduertite quod dico. Respicis illum diuitem stantem iuxta te, & fortè in illo est pecunia. & non est auaritia: in te non est pecunia, & est auaritia.

Adhuc post pauca.

Lege Scripturas, & inuenies diuitem Abraham, vt noueris quia non diuitiæ puniuntur. *Genes. 13* Habebat Abraham multum auri, argenti, pecorum, familiæ. Diues erat, & in eius sinum Lazarus pauper sublarus est: in sinu diuitis pauper, An potius ambo Deo diuites, ambo cupiditate pauperes? *Luca. 16*

Ibidem.

Hoc intendite ne passim diuites reprehendatis, & rursus ne de paupertate & egestate presumatis. Si enim non est presumendum de diuitiis, quantò magis non est presumendum de paupertate, sed de Deo viuo? *Nec de paupertate presumendum.*

In Psalmum CI.

Vnde enim homines sunt diuites? Puto auro, argento, familia, teria: sed omnia per ipsum facta sunt. Quid ergo illo ditius, per quem factæ sunt diuitiæ, illæ etiam quæ non sunt veræ diuitiæ? Per illum enim & illæ diuitiæ, ingenium, memoria, mores, vita, ipsius corporis sanitas, sensus, confirmatioque membrorum. Etenim quum hæc salua sunt, & pauperes diuites sunt. Per illum & illæ maiores diuitiæ fides, pietas, iustitia, charitas, castitas, mores boni. Nemo enim & has habet, nisi per eum qui iustificat impium. Ecce quàm diues, &c. *Triginta diuitiarum.* *Rom. 8. 4*

De

De doctrina Christiana.

Pecunia ideo pecunia vocata, quia antiqui habebant in pecoribus quod habebant.

De orando ad Probam.

Sufficiencia vitæ non indecenter vult, quisque eam vult, nec amplius vult: quæ quidē nō appetitur propter seipsam, sed propter salutem corporis, & congruentē habitum personæ hominis, quo habitu nō sit inconueniens eis cum quibus honestè officiosèque viuendum est, degat. Ista ergo cum habetur, vt teneantur, cum autē non habentur, vt habeantur orandum est.

*DE FAMA BONA CV-
randa.**Libro de bono viduitatis.*

Non sunt audiendi siue viri sancti, siue feminae, qui quando reprehenduntur in aliqua negligentia, per quam fit, vt in malam veniant suspicionem, vnde vitam suam longè abesse sciunt, dicunt coram Deo sufficere sibi cōscientiam: estimationem hominum non solum imprudenter, verum etiam crudeliter contemnentes, quum occidant animas aliorum, siue blasphemantium viam Dei, quibus secundū suam suspensionē, quasi turpis, quæ casta est displicet vita Sāctorum, vel etiam cum accusatione imitantiū, non quod vidēt, sed quod putāt. Proinde quisquis à criminibus flagitiorum atque facinorum vitam suam custodit, sibi benefacit. Quisquis autem etiam famam, & in aliis est misericors. Nobis enim necessaria est vita nostra, aliis fama nostrā, &c.

De doctrina Christiana.

Sic doctor bonā eligat vitam, vt etiam bonam non negligat famam.

*DE IUDICIO TEMERARIO.**Libro de sermone Domini in monte.*

Ita maximè temerè iudicant qui de meritis aliorum facillè reprehendunt, qui magis amant vituperare & damnare, quàm emendare & corrigere: quod vitii vel superbiæ est vel inuidiæ.

Eodem libro.

Temerarium iudicium plerumque nihil nocet ei de quo temerè iudicatur. Ei autē qui temerè iudicat, ipsa temeritas necesse est vt noceat.

Contra Manichæos.

Nolite iudicare. Hoc loco nihil aliud nobis præcipitur, nisi vt ea facta, de quibus dubiū est quo animo fiant, in meliorem partem interpretemur. Quod enim scriptum est, A fructib⁹ eorum cognoscetis eos: de manifestis dictum est, quæ non possunt bono animo fieri. Sunt quædam facta media, quæ ignoramus quo animo fiant, quia in malo & bono fieri possunt, de quibus temerarium iudicare, vt condemnemus cauere debemus.

In libro de pastoribus.

Temerariis iudiciis plena sunt omnia. De quo desperamus, subito conuertitur, & fit optimus. De quo multum præsumpseramus, deficit, & fit pessimus. Nec timor noster certus est, nec amor. Quid sit hodie quisque homo, vix nouit ipse homo. Tamen vtunque ipse quid hodie: quid autem cras, nec ipse.

*DE LIBERALITATE ET
hospitalitate.**Contra quinque hæreses.*

Disce Christiane sine discretionē exhibere hospitalitatē, ne fortè cui domum clauderis, cui humanitatem negaueris, ipse sit Christus.

Eodem libro.

Obsequutus Loth Angelis tanquam peregrinis, cōsuetudine liberalitatis, liberat⁹ à periculo ciuitatis, & temporale euasit incēdium, & æternum consequutus est premium.

De verbis Apostoli.

Ille homo dicitur esse humanus, qui se exhibet esse hominem, & maximè hospitio suscipit hominem.

In Euangelium Ioannis.

Donare res suas histrionibus, vitium est immane, non virtus: & scitis de talibus quàm sit frequens fama cum laude, quia laudatur peccator in desideriis animæ suæ, & quod iniqua gerit, benedicitur.

De sermone Domini in monte.

Dandum est quod nec tibi nec alteri noceat, & quum negaueris quod petit, iudicanda est iustitia, & non eum inanem dimittas: & aliquando melius aliquid dabis, etiam quum iniuste petentem correxeris.

*DE TENTATIONE.**Ad Consentium, CXLVI.*

Scriptum est, Ne fortè tentauerit vos qui tētāt, & inanis sit labor noster: atque hic intelligitur diabolus, tanquam Deus omnino non tentet, de quo alio loco Scriptura dicit, Ipse autem neminem tētāt. Nec contraria est ista sententia ei qua dicitur, Tentat vos Dominus Deus vester. Sed soluitur quæstio, quum vocabulum tentationis diuersas intelligentias habeat, eò quod alia sit tentatio deceptionis, alia tentatio probationis. Secundum illam non intelligitur qui tentat nisi diabolus, secundum hanc verò tentat Deus.

In Psalmum V.

Tentat vos Dominus Deus vester, vt sciat si diligitis eum, quid est, nisi vt vos per illū sciatis, & vobismetipsis manifestetur, quantum in eius amore profeceritis?

In Psalmum XXXVI, Concione I.

Dictum est Abraham, Nunc cognoui quod timeas Deū. Hoc Deus nouerat, & ante illam

Pecunia ideo
vocat.

Temerariis iudiciis
plena sunt omnia.

Sine discretione
exhibenda
hospitalitas.

Genes. 18

Quis humanus
dicitur.

Fama bona
viduitatis.

Ita temerè
iudicant.

Leui. 1
Deut. 19
Deus quomodo
non tentat hominem
dicitur.

attib. 6
ubia sua
meliorē par-
tem interpre-
nda.

Deuter. 13

Genes. 22

probationem. Nam illa probatio ideo facta est, ut nos nossemus quod Deus iam nouerat, & propter nos docendos cōscriberetur, quod ante documentum ille nouerat: & fortasse & ipse Abraham nondum nouerat, quas vires haberet fides eius. Vnusquisque enim se tentatione tanquam interrogatus agnoscit, sicut Petrus quas vires haberet fides eius utique nesciebat, quādo dixit Domino, Tecum paratus sum vsque ad mortem. Dominus autem qui nouerat eum, prādidit ubi deficeret, prānūtiāns illi infirmitatem eius, tanquam tacta vena cordis eius. Proinde Petrus, qui ante tētationem prēsumpsit de se, in tentatione didicit se. Sic ergo non absurdē sentimus & patrem nostrum Abraham cognouisse vires fidei suæ, ubi iussus immolare vnicū filium suum, non dubitauit nec trepidauit ei offerre qui dederat: quia quē admodum nesciuit vnde daturus erat nondum natum, sic credidit posse reparare immolatum. Dixit ergo Deus, Nunc cognoui: quod intelligimus, Nunc cognoscere te feci.

In Psalmum XLII.

Quis enim pertinens ad Christum, non variis tentationibus agitatur, & quotidie agit cū illo diabolus & angeli eius, ut peruertatur qualibet cupiditate, qualibet suggestionē, aut promissione lucri, vel terrore damni, vel promissione vitæ, vel terrore mortis, aut alicuius potentis inimicitii, aut alicuius potentis amicitii? Omnibus modis instat diabolus quemadmodum deiciat. Et in persecutionibus viuimus, & habemus perpetuos inimicos, diabolum & angelos eius. Sed nō timeamus. Sic sunt diabolus & angeli eius quasi milui: sub illius gallinæ alis sumus, & non nos potest contingere. Gallina enim quæ nos protegit, fortis est.

In Psalmum CXLIII.

Si enim nunquam tentaris, nunquam probaris. Nonne melius est tentari & probari, quā non tentatum reprobari? &c.

In Psalmum XII.

Tantum admittitur diabolus tentare, quantum tibi prodest ut exercearis, ut proberis, ut quia te nesciebas, à teipso inueniaris.

In Psalmum XI.

Vita nostra in hac peregrinatione non potest esse sine peccato, sine tētatione: quia profectus noster per tentationem nostram fit, nec sibi quisquam innotescit nisi tentatus, nec potest coronari nisi vicerit, nec potest vincere nisi certauerit, nec potest certare, nisi inimicum & tentationes habuerit.

De verbis Domini, Sermon. VI.

Bonus si fuerit qui tibi pręst, nutritor tuus est: malus si fuerit, tētor tuus est. Et nutritor talibenter accipe, & in tentatione approbata te.

DE IGNORANTIA.

In libro de natura & gratia.

Non tibi reputabitur ad culpam uitus ignoras.

Item alio loco.

Nō omnis ignorās immunis est. le enim ignorās potest excusari à peccato, quod discere tñō inuenit. Illis ignorantibus, q̄ à quo discerēt habētes, operā

Libro de adulterinis coniugiis.

Non rectē dici potest, Si nescis peccat: sunt enim peccata ignorantibus minora quā scientium.

Ad Sixtum Romanum presbyterum.

Epistola CV.

Humana superbia tanquam prāsumptio viribus liberi arbitrii, excusata se peccato, quod ignorātia non volūtatis videtur excusare peccat. Secundum hanc excusationem, quod excusabile dicit Scriptura diuina, quoscumque peccare conuincit. Dei tamen iudicium nec illis parcat, qui nō audierint, cūque enim sine lege peccauerūt, sine lege tribunt. Et quanuis seiplos excusare videantur, non admittit hanc excusationem, qui legem dedit, & cisse hominem rectum, ei que dedisse obsequium, & tēptatā prāceptum, nec nisi eius, quo malē vult, libero voluntatis arbitrio, etiam quod tēptatā ret in posteros, manasse peccatum. Neque enim damnantur qui non peccauerunt: quādam quidem illud ex vno in omnes pertransiit, in quo ante propria in singulis quibusque peccata, omnes communiter peccauerunt. Ac per hoc inexcusabilis est omnis peccator, vel reatu originis, vel additamento etiam propriæ volūtatis, siue qui nouit, siue qui ignorat, siue qui iudicat, siue qui non iudicat: quia & ipsa ignorantia, in eis qui intelligere noluerunt, sine dubitatione peccatum est. In eis autem qui non potuerunt, pēna peccati. Ergo in vtrisque nō est iusta excusatio, sed iusta damnatio.

DE VARIIS SUPERSTITIO-

torum nominibus.

Libro de natura demonum.

Incantatores dicuntur, qui artem verbis peragunt. Arioli, qui circa aras idolorum preces nefarias emittunt, & funesta sacrificia offerunt. Haruspices dicuntur horarum inspectores: dies enim & horas in agendis negotiis & operibus custodiunt, extāque pecudum inspicunt. Augures verò sunt, qui volatus auium & voces intendunt: dicitur enim augurium, quasi auigerium, quod aues gerunt. Pythonisæ à Pythone, id est, Apolline dictæ, quæ dicunt se habere spiritum, per quem possunt futura prädicare. Genesiani, qui geneses, id est, natiuitates hominū p̄ duodecim signa celi describūt, ac per hoc mortes, ac tēptatā prēdicere conātur. Salitores, q̄ dū eis mēbrorum quęcunq; partes offenderint, aliquid malē prosperum sibi siue triste significari præsument. Sortilegi verò communi nomine à sorte dicuntur.

De

*Tentatione vni-
usquisque se
tanqua interro-
gatus agnoscit.
Lucā 22*

Genes. 22

*Diabolus instat
ut nos deiciat.*

*Vita humana
sine tentatione
non est.*

Ignorantia peccati

Incantatores.

Arioli.

Haruspices.

Pythonisæ.

Genesiani.

Salitores.

Sortilegi.

De sorte.

De peccato.

De vita.

De morte.

De peccato.

De vita.

De morte.

De peccato.

De vita.

De morte.

De peccato.

De vita.

De morte.

DE MIRACVLIS.

Libro XXII. de ciuitate Dei, Cap. VIII.

Miracula etiā
vbi sunt, nō ab
hominibus sciri

Miracula leguntur in populis vt credantur, nec in populis tamen nisi credita legerentur. Hæc autem vbiunque fiunt ibi sciuntur, vix à tota ipsa ciuitate, vel à quocunque cōmmentum in loco. Nam plerunque fiunt ignorantibus cæteris, maximè si magna sit ciuitas. Et quādo alibi aliisque narrantur, nō tanta ea commendat auctoritas, vt sine difficultate vel dubitatione credantur, quanuis Christianis fidelibus à fidelibus indicentur.

Libro LXXXIII. quæstionum.

Aliter Magi faciunt miracula, aliter boni Christiani, aliter mali. Magi per priuatos contractu cum dæmonibus: boni Christiani per publicam iustitiam: mali Christiani per signa publicæ iustitiæ.

Eodem libro.

Ideo non omnibus Sanctis ista miracula attribuantur, ne perniciosissimo errore decipiatur infirmi, estimantes in talibus factis esse maiora bona, quàm in operibus iustitiæ, quibus vita æterna comparatur.

DE ECSTASI.

In Psalmum XXX. Concione prima.

Verbū est ecstasis Græcum, Latine, quantum datur intelligi, verbo vno exponi potest, si dicatur excessus. Excessus autem mētis propriè solet ecstasis dici. In excessu verò mentis duo intelliguntur, aut pauor, aut intentio ad superna, ita vt quodammodo de memoria labantur inferna. In hac ecstasi fuerunt omnes Sancti, quibus arcana Dei, mundum istum excedentia, reuelata sunt. De hoc mentis excessu, id est, ecstasi Paulus cum loqueretur, seipsum insinuās, ait, Siue enim mēte excessimus, Deo, siue tēperātes sum⁹, vobis: charitas enim Christi compellit nos: hoc est, si ea tātū agere vellemus, & ea tantū contēplari, quæ mentis excessu intuemur, vobiscum non essemus, sed essemus in supernis tanquam contemptis vobis. Et quādo nos ad illa superiora & interiora infirmo passu sequeremini, nisi rursus compellēte nos charitate Christi, qui cum in forma Dei esset, non rapinam arbitratus est esse se æqualem Deo, sed semetipsum exinaniuit, formam serui accipiens, vt consideremus nos esse seruos, & non ingrati ei, à quo accepimus altiora, propter eos qui infirmi sunt non contemnāmus inferiora, & temperemur: nescitis quia nō possunt nobiscum videre sublimia? Hoc ergo ait, Siue mente excessimus Deo. Ille enim videt quod nos videmus in mētis excessu, ille solus reuelat secreta sua. Quippe ille hoc loquitur, qui se dicit raptum esse, & ablatum in tertium cælum, & audiuisse ineffabilia verba, quæ non licet homini loqui. Tantus autem fuit ille mētis excessus, vt diceret, Siue in corpore, siue

extracorp⁹, nescio, Deus scit. Ergo si hūc excessum mētis, id est, hāc ecstasim, significat titulus Psalmi huius, magna profectō & alta quædam sperare debemus dicturum eum qui condidit Psalmum, id est, Prophetam: imò verò per Prophetam Spiritum sanctum. Si verò hæc ecstasis pauor intelligendus est, neque huic significationi verbi deerit huius Psalmi contextus.

DE ADVERSITATIBUS & TRIBULATIONIBUS.

Libro II. de verbis Domini.

Nemo frangitur aduersorum molestia, qui prosperorum delectatione non capitur.

De verbis Domini, Sermon. XXVIII.

Ideo Deus felicitatibus terrenis amaritudines miscet, alia vt quærat felicitas, cuius dulcedo non est fallax.

Quare felicitas
sibi Deum a-
maritudines
miscet.

In sermone ad Lippium.

Noli admirari, frater, si postquam Christianus effect⁹ es, mille te vndiq; tribulationes vexant. Quoniam Christus nostræ religionis caput est, nōsque eius membra sumus. Debemus ergo non solum eum, sed eius vitam cumulatissimè sequi. Vita enim Christi respersa est angustiis plurimis, summa paupertate circūdata. A Scribis & Phariseis derisus, tādē ppter nos peccatores morti turpissimæ traditus est. Vnde coniectura est, quum te Deus immensis persecutionibus corripit, te in electorum suorum numero ordinasse. Nam sine huiusmodi tribulationibus nequaquam ad Deum peruenire possumus. Omnes enim qui ad paradysum redire desyderant, oportet transire per ignem & aquam, siue fuerit Petrus Apostolus, cui datae sunt clauēs regni cælorum, siue Paulus vas electionis, siue Ioannes, cui reuelata sunt secreta cælestia: necesse est vt omnes dicant, Per multas tribulationes oportet nos intrare in regnum Dei.

Vita Christi
plurimas resper-
sa angustias.

Matth. 19
Actuum 9
Ioanne 13

Actuum 30

Ad Felicitatem & Rusticum, Epistola LXXXVII.

Quid ergo non misericorditer præstatur hominibus à Domino Deo, à quo etiam tribulatio beneficium est? Nam res prospera donum est consolantis: res autem aduersa donum est admonentis Dei. Et si hæc præstat, vt dixi, etiā malis, quid præparat sustinētibus se? Quorum in numero vos per illius gratiam congregatos gaudete, sustinentes inuicem in dilectione, studentes seruare vnitatem spiritus in vinculo pacis. Non enim deerit quod in vobis inuicem sufferatis, nisi quum vos ita portauerit Dominus absorpta morte in victoriam, vt sit Deus omnia in omnibus.

Tribulatio Dei
est beneficium.

Ephes. 4

1. Corinth. 13

Ad Victorinum, Epistola CXXII.

Vides etiam isti quàm humiliter & veraciter sapiant, qui pro peccatis suis se flagellari à Domino consentunt. De quo scriptum est, Quem enim diligit Dominus corripit: flagellat autē omnem filium quē recipit. Vnde &

L.

Sanctorum etc
blasph.

Philipp. 2

1. Corinth. 12

1. Corin. 11

Apostolus, Si enim nosmetipsos, inquit, iudicemus, à Domino utique non iudicemur. Quum iudicamur autem, à Domino corripi-mur, ne cum hoc mundo damnemur.

In Psalmum XXXIII. Serm. II.

Iusti multas
habent tribula-
tiones.

Multæ tribulationes iustorum. Nunquid dicit, Ideo sint Christiani iusti: ideo audiant verbum meum, ut nihil tribulationis patiatur? Nô hoc promittit, sed dicit, Multæ tribulationes iustorum. Magis si iniusti sunt, pauciores habent tribulationes: si iusti, multas habent. Sed post paucas tribulationes aut nullas, illi venient ad tribulationem sempiternam, unde nunquam eruentur. Iusti autem post multas tribulationes venient ad pacem sempiternam, ubi nunquam aliquid mali patientur.

In Psalmum XLIX.

Nô enim præsumere debes de viribus tuis: omnia auxilia tua mēdacia sunt. Me inuoca in die tribulationis, eruat te, & glorificabis me. Ad hoc enim permisi diem tribulationis tibi fieri, quia fortè si nō tribulareris, non inuocares me. Quum tribularis autem inuocas me, quum inuocas me, eximam te: quum eximam te, glorificabis me, ut iam non discedas à me.

In Psalmum LVII.

Qui se nodum
dicit habere tri-
bulationes, non-
dum incipit es-
se Christianus.
2. Timoth. 3

Nemo sibi dicat, Fuerunt tribulationes apud patres nostros, apud nos nō sunt. Si putas te non habere tribulationes, nondum cœpisti esse Christianus. Et ubi est vox Apostoli, Omnes qui volunt in Christo piè viuere, persecutionem patiuntur? Si ergo non pateris pro Christo ullam tribulationem, vide ne nondum cœperis in Christo piè viuere. Cum autem cœperis in Christo piè viuere, ingressus es torcular, præpara te ad pressuras: sed noli esse aridus, ne de pressura nihil exeat.

In præfatione Psalmi LXXIII.

Iob 7

Tota enim vita humana super terram, sicut scriptum est, tentatio est. Nec quasi prospera eligenda est, & sola aduersa deuitanda, sed vtræque cauēda est: illa ne corrumpat, ista ne frangat, ut unicuique hominum, in quocunque statu rerum in vita egerit, non sit refugium nisi Deus, nec vllum gaudium nisi in promissis eius. Vita enim hæc qualibet redundans felicitate multos fallit, Deus autem neminem.

DE CATECHIZANDIS rudibus.

Libro de catechizandis rudibus, Cap. III.

Genes 1

Rudis quomo-
do ex veteri Te-
stamento im-
buendus.

Cum quisq; primò catechizatur, ab eo quod scriptum est, In principio fecit Deus cælum & terram, vsque ad præsentia tempora Ecclesiæ, narratio plena est: non tamen propterea debemus totum Pentateuchum, totosque Iudicium & Regnorum, & Esdræ libros, totumque Euāgelium, & Actus Apostolorum, vel si ad verbum edidicimus memoriter reddere, vel nostris verbis omnia, quæ his continentur voluminibus,

narrādo euoluere & explicare: quod nec tempus capit, nec vlla necessitas postulat: sed cūcta summam generatimque completi, ita ut eligatur quædā mirabilia, quæ suauius audiuntur, atque in ipsis articulis cōstituta sunt, & ea tanquam inuolueris ostēdere, statimque à conspectu abripere nō oportet: sed aliquātum immorādo, quasi resolueret atque expādere, & inspicenda atque mirāda offerre animis auditorum. Cætera verò celeri percurfione inserēdo contexere. ita & illa quæ maximè commendari volumus, aliorum submissione magis eminet. Nec ad ea fatigatus peruenit, quē narrando volumus excitare, nec illius memoria cōfunditur, quē docendo debemus instruere. Quapropter omnia quæ antè scripta sunt, ut nos doceremur scripta sunt, & figuræ nostræ fuerunt, & in figura contingebant illis. Scripta sunt autē propter nos, in quos finis seculorum obuenit

Roman. 15

1. Corin. 10

Eodem libro, Cap. IIII.

Quæ autem maior causa est aduentus Domini, nisi ut ostēderet Deus dilectionem suam in nobis, commendans eam vehementer, quia cum adhuc inimici essemus, Christus pro nobis mortuus est? Hoc autem ideo, quia finis præcepti & plenitudo Legis charitas est, ut & nos inuicem diligamus: & quemadmodum ille pro nobis animam suam posuit, sic & nos pro fratribus animam ponamus. Et ipsum Deum, quoniam prior dilexit nos, & Filio suo vnico non pepercit, sed pro nobis omnibus tradidit, cum, si amare pigeat, saltem redamare non pigeat. Nulla est enim maior ad amorem inuitatio, quam præuenire amando. Et nimis durus est animus, qui dilectionem, & si nolebat impendere, nolit & repēdere. Hac ergo dilectione tibi tanquā fine proposito, quò referas omnia quæ dicis, quidquid narras ita narra, ut ille cui loqueris audiendo credat, credendo speret, sperando amet.

Roman. 5
1. Timoth. 1
1. Io. 4
1. Io. 4

Roman. 8

Cap. VII.

Narratione finita, spes resurrectionis intimanda est, & pro capacitate ac viribus audientis, proque ipsius temporis modulo aduersus vanas irrisiones infidelium, de corporis resurrectione tractādum, & futuri vltimi iudicii bonitate in bonos, seueritate in malos, veritate in omnes, cōmemoratisque cum detestatione & horrore pœnis impiorum, regnum iustorum atque fidelium, & superna illa ciuitas, eiuſq; gaudium, cum desyderio prædicandū est. Tum verò instruenda & animanda est infirmitas hominis aduersus tentationes & scandala, siue foris siue intus in ipsa Ecclesia. Foris aduersus Gentiles & Iudæos, vel hæreticos, intus autē aduersus aræ Dominicæ paleas. Non ut cōtra singula peruersorum genera disputetur, omnesque illorum prauæ opiniones propositis quæstionibus refellantur: sed pro tempore breui demonstrandum est ita esse prædictum, & quæ sit utilitas tentationum erudiendis fidelibus

Rudis sit
resurrectionis
intimanda est

delibus, & quæ medicina in exemplo patientiæ Dei, qui statuit vsque in finem ista permittere.

Post pauca ibidem.

*Catechizandus
sedulo admo-
nendus, ne spem
in homine po-
nat.*

Ad extremum etiam instruendus, ne spes eius in homine ponatur sedulo monendus est: quia neque facile ab homine iudicari potest, quis homo sit iustus. Et si facile posset, non ideo nobis proponi exempla iustorum, vt ab eis iustificemur, sed vt eos imitantes, ab eorum Iustificatore nos quoque iustificari sciamus.

Cap. VIII.

*Docti ad fidem
venientes, quo-
modo instruendi*

Sed illud planè non prætereundum est, vt si ad te quisquam catechizandus venerit liberalibus doctrinis excultus, qui iam decreuerit esse Christianus, & ideo venerit vt fiat: difficillimum omnino est, vt non multa nostrarum Scripturarum literarumque cognouerit, quibus iam instructus ad sacramentorum participationem tantummodo venerit. Tales enim non eadem hora Christiani fiunt, sed antè solent omnia diligenter inquirere, & motus animi sui cum quibus possunt communicare atque discutere. Cum his itaque breuiter agendum est, & non odiose inculcàdo quæ norunt, sed modeste perstringendo: ita vt dicam⁹ nos credere, quòd iam nouerint illud atque illud: atq; hoc modo cursum enumerare omnia, quæ rudib⁹ indoctisq; inculcanda sunt, vt & si quid nouit eruditus iste, non tanquam à doctore audiat, & si quid fortè adhuc ignorat, dum ea commemoramus, quæ illum nosse iam credimus, discat. Cætera verò secundum regulas doctrinæ salutaris, siue de fide quæcūque narranda vel disserenda sunt, siue de moribus, siue de temptationibus, eo modo percurrendo quo dixi, ad illam supereminentiorem viam omnia referenda sunt.

Cap. IX.

*Rhetores & oratores
ad monendum, ne simplicitate
uideant Ecclesiasticam*

Sunt item quidam de scholis vsitatissimis Grammaticorum Oratorumque venientes, quos neque inter idiotas numerare audeas, neq; inter illos doctissimos, quorum mens magnarum rerum est exercitata quæstionibus. His ergo qui loquendi arte cæteris hominibus excellere videntur, quum veniunt vt Christiani fiant, hoc amplius quàm illis illiteratis impartire debemus, quòd sedulo monendi sunt, vt humilitate induti Christiana, discant non contemnere, quos cognouerint morum vitia quàm verborum amplius deuotare, & cordi casto linguam exercitatum nec conferre audeant, quam etiam præferre consueuerant. Maximè autem isti docendi sunt Scripturas audire diuinas, ne sordet eis solidum eloquium, quia non est inflatum: neque arbitrentur carnalibus integumentis inuoluta atque operta dicta vel facta hominum, quæ in illis libris leguntur, non euoluenda atq; aperienda vt intelligantur, sed sic accipienda vt literæ sonant, deq; ipsa utilitate secreti, vnde etià mysteria vocantur, quid valeant anigmatum latebræ, ad amorem veritatis acuendum discutendumque fastidii torporem, ipsa experien-

tia probandum est talibus, quum aliquid eis, quod in promptu positum non ita mouebat, enodatione allegoriæ alicuius eruitur. His enim maximè utile est nosse, ita esse præponendas verbis sententias, vt præponitur animus corpori. Ex quo fit, vt ita malle debeant veriores quàm disertiores audire sermones, sicut malle debent prudentiores quàm formosiores habere amicos. Nouerint etiam non esse vocem ad aures Dei, nisi animi affectum. Ita enim non iridebunt, si aliquos antistites & ministros Ecclesiæ fortè animaduuerint, vel cum barbarismis & solæcismis Deum inuocare, vel eadem verba quæ pronuntiantur non intelligere, perturbateque distinguere. Non quia ista minime corrigenda sunt, vt populus ad id quod planè intelligit, dicat Amen: sed tamen pie toleranda sunt ab eis qui didicerunt, vt sono in foro, sic voto in Ecclesia benedici. Itaque forensis illa nonnunquam fortè bona dictio, nunquam tamen benedictio dici potest. De sacramento autem quod accepturi sunt, sufficit prudentioribus audire quid res illa significet, cum tardioribus autem aliquantò pluribus verbis & similitudinibus agendum est, ne contemnāt quod vident.

Eodem libro, Cap. XII.

Iam verò si vsitata & paruulis congruentia sæpe repetere fastidimus, congruamus eis per fraternum, paternum, maternumque amorem, & copulatis cordi eorum etiam nobis noua videbuntur. Tantum enim valet animi cōpatientis affectus, vt cum illi afficiuntur nobis loquentibus, & nos illis discantibus, habitemus in inuicē, atque ita & illi quæ audiunt, quasi loquantur in nobis, & nos in illis discamus quodammodo quæ docemus.

Cap. XIII.

Quòd si catechizandus nimis tardus est, & ab omni tali suauitate absurdus & auersus, misericorditer sufferendus est, breuiterque decursis cæteris, ea quæ maximè necessaria sūt, de vnitæ Catholice, de tētionib⁹, de Christiana conuersatione, propter futurum iudicium terribiliter inculcanda sunt, magisque pro illo ad Deū, quàm de Deo illi multa dicenda.

Cap. XV.

Sed quia de rudibus imbuendis nunc agimus, de meipso tibi testis sum, aliter atq; aliter me moueri, cum ante me catechizandum video eruditum, inertem, ciuem, peregrinum, diuitē, pauperē, priuatū, honoratū, illius aut illius gētis hominem, illius aut illius ætatis aut sexus, ex illa aut illa secta, ex illo aut illo vulgari errore venientem, ac pro diuersitate motus mei, sermo ipse & procedit & progreditur & finitur. Et quia cum eadē omnibus debeatur charitas, non eadem est omnibus adhibenda medicina: ipsa item charitas alios parturit, cum aliis infirmatur, alios curat ædificare, alios contremiscit offendere, ad alios se inclinat, ad al-

*Quid modus
non idem sit in
struendis omnibus.*

L. ii.

lios se erigit, aliis blanda, aliis seuera, nulli inimica, omnibus mater.

Cap. XIX.

Item docēdus ad fidem veniens, Sanctorum qui præcesserunt tēpore natiuitatem Domini, non solum sermonē, sed etiam vitā & coniugia & filios & facta, Prophetiā fuisse huius temporis, quo per fidem passionis Christi ex gētibus cōgregatur Ecclesia. Per illos sanctos Patriarchas & Prophetas carnali populo Israel, qui postea etiam Iudæi appellati sunt, & visibiliter beneficia ministrabantur, quæ carnaliter à Domino desiderabant, & coercitiones pœnarum corporalium, quibus pro tempore terreretur, sicut eorum duritiæ congruebat. Et in his tamen omnibus mysteria spiritalia significabantur, quæ ad Christum & Ecclesiam pertinerēt: cuius Ecclesiæ membra erant etiam illi Sancti, quanuis in hac vita fuerint antequam secundum carnem Christus Dominus nasceretur.

Cap. XXVI.

Deinde monendus est, vt si quid etiam in Scripturis audiat, quod carnaliter sonet, etiam si non intelligit, credat tamen spiritale aliquid significari, quod ad sanctos mores futuramque vitā pertineat. Hoc autem breuiter discet, vt quidquid audierit ex libris Canoniceis, quod ad dilectionem æternitatis & veritatis & sanctitatis, & ad dilectionem proximi referre non possit, figuratē dictū vel gestum esse credat, atque ita conetur intelligere, vt ad illam geminā referat dilectionem. Ita sanē vt proximum non carnaliter intelligat, sed omnem qui cum eo in illa sancta ciuitate potest esse, siue iam, siue nōdum appareat. Et vt de nullius hominis correctione desperet, quem patientia Dei videt viuere, non ob aliud, sicut Apostolus ait, nisi vt adducatur ad pœnitentiam.

De nullius hominis correctione desperandū.

DE VIRTUTIBVS IN genere.

Libro LXXXIII. quæstionum, quæstion. XXXI.

Verba Ciceronis lib. 1. de officiis.

Virtus est animi habitus, naturæ modo atque rationi consentaneus. Quare omnibus partibus eius cognitis, tota vis erit simplicis honestatis cōsiderata. Habes igitur partes quatuor, prudentiā, iustitiā, fortitudinem, tēperantiam.

Libro XXI. vnius sententiarum, Sentent. XIX.

Tria genera virtutum.

Tria sunt genera virtutum. Primæ ciuiles politicorū. Secundæ purgatorie, quibus exiuitur anima vitiiis. Tertiæ exemplares, quæ iam contemplanti menti imprimuntur à Deo, vbi totum viuit, vbi totum semper beatē viuit.

Libro V. de ciuitate Dei, Cap. XII.

Via virtus est, qua nititur tanquam ad possessionis finem, id est, ad gloriam, honorem, imperium. Hoc insitum habuisse Romanos, etiā deorum apud illos ades indicant, quas cōiun-

ctissimas constituerūt virtutis & honoris, pro diis habentes, quæ dātur à Deo. Gloriam ergo & honorem & imperium, quæ sibi exoptabāt, & quō bonis artibus peruenire nitebantur boni, non debet sequi virtus, sed ipsa virtutem. Neque enim est vera virtus, nisi quæ ad eum finem tendit, vbi est bonum hominis, quo melius non est. Vnde & honores quos petiuit Cato, petere nō debuit: sed eos ciuitas ob eius virtutem non petēti dare. Sed cū illa memoria duo Romani essent virtute magni, Cæsar & Cato, lōgē virtus Catonis virtuti videtur propinquior fuisse quā Cæsar.

Libro XIX. Cap. XXV.

Virtutes, quas sibi habere videtur quis, p^{ut} quas imperat corpori & vitiiis ad quodlibet adipsicēdum & tenēdū, nisi ad Deū retulerit, etiā ipse vitia sūt potius quā virtutes. Nā licet à quibuscūq; tūc verē & honestē putētur esse virtutes, cū ad se ipsas referūtur, nec ppter aliud expetūtur: etiam tunc inflatæ ac superbæ sunt: & ideo non virtutes, sed vitia iudicanda sunt.

Virtutes nisi ad Deum referantur, vitia sunt.

Libro IIII. contra Iulianum Pelsagianum, Cap. III.

Ab sit autem vt virtutes verē cuiquam seruiant, nisi illi vel propter illū cui dicimus, De^{us} virtutum conuerte nos. Proinde virtutes, quæ carnalibus delectationib^{us}, vel quibusq; cōmodis & emolumētis temporalibus seruiunt, veræ prius esse nō possūt. Quæ autē nulli rei seruire volūt, nec ipsæ verē sunt. Verē quippe virtutes Deo seruiūt in hominib^{us}, à quo donātur hominib^{us}. Deo seruiunt in Angelis, à quo donantur & Angelis. Quidquid autē boni sit ab homine, & nō propter hoc sit, propter quod fieri debere vera sapientia præcipit, & si officio videatur bonum, ipso non recto fine peccatum est.

Psal. 79

DE FIDE.

In Enchiridio ad Laurentium, Cap. V.

Certum propriūque fidei Catholicæ fundamentum, Christus. Fundamentū enim aliud nemo potest ponere, præter id quod positum est, quod est Christus Iesus.

Fidei fundamentum Christus est.

In Euangelium Ioannis, Tractatu XXVI.

Intrare quisquam Ecclesiam potest nolens, accipere potest sacramentum nolens, credere non potest nisi volens. Si corpore crederetur, fieret in nolentibus: sed non corpore creditur ad iustitiā. Apostolum audi dicentem, Corde creditur ad iustitiā. Et quid sequitur? Ore autem fit confessio ad salutem. De radice cordis surgit ista confessio.

Credere nemo potest nisi volens.

Roman. 10

Libro XIII. de Trinitate, Cap. II.

Aliud sunt ea quæ creduntur, aliud fides qua creduntur. Illa quippe in rebus sunt quæ vel esse, vel fuisse, vel futura esse dicūtur. Hæc autem in animo credentis est, ei tantum conspicua cuius est, quanuis sit & in aliis, non ipsa, sed similis. Non enim numero est vna, sed genere: propter similitudinem tamen & nullam

Fides in animo credentis est.

nullam aduersitatem magis vnam dicimus esse quam multas.

Libro XIII. Cap. XX.

Necessaria est ergo fides, vt beatitudinem consequatur omnibus humanæ naturæ bonis, id est, & animi & corporis. Hanc autem fidem in Christo esse definitam, qui in carne resurrexit à mortuis, non moriturus vltius, nec nisi per illum quenquam liberari à diaboli domatu per remissionem peccatorum.

Sub fine eiusdem capituli.

Iustus ex fide viuit, quæ fides per dilectionem operatur, ita vt virtutes quoque ipse, quibus prudenter, fortiter, temperanter, iusteque viuitur, omnes ad eandem referantur fidē. Nō enim aliter poterunt verē esse virtutes, quæ tamen in hac vita non valent tantum, vt aliquando non sit hic necessaria qualūcunque remissio peccatorū, quæ non sit nisi per eum, qui sanguine suo vicit principem peccatorum, &c.

Vide suprà De fide & operibus.

DE SPE.

Libro XV. de ciuitate Dei, Cap. XVIII.

In spe igitur viuit homo fili⁹ resurrectionis. In spe viuit quandiu peregrinatur hic ciuitas Dei, quæ gignitur ex fide resurrectionis Christi.

In Euangelium Ioannis, Tract. XXXIII.

Ex utroque igitur homines periclitantur, & sperando & desperando, contrariis rebus, contrariis affectionibus. Sperando quis decipitur? Qui dicit, Bonus est Deus, misericors est Deus, faciā quod mihi placet, quod libet, laxē habenas cupiditatibus meis, impleam desideria animæ meæ. Quare hoc? Quia misericors est Deus, bonus est Deus, mansuetus est Deus, Spe isti periclitantur.

In Enchiridio ad Laurentium, Cap. VIII.

Quid autem sperari potest quod non creditur? Porro etiam aliquid quod non speratur, credi potest. Quis nanque fidelium pœnas non credit impiorū, nec sperat tamen? Et quisquis eas imminere sibi credit, ac fugaci animi motu exhorret, rectius timere dicitur quam sperare. Quæ duo Lucanus distinguens, ita complexus ait, Liceat sperare timenti. Non autem ab alio Poeta, quanuis meliore, propriè dictum est, Hunc ego si potui tantum sperare dolorem. Est itaque fides & malarum rerum & bonarum, quia & bona creduntur & mala, & hoc fide bona, non mala. Est etiam fides præteritarum rerum, presentium & futurarum. Spes autem non nisi bonarum rerum est, nec nisi futurarum, & ad eum pertinentium, qui earum spem gerere perhibetur. De illa enim Apostol⁹ ait, Spes quæ videtur, non est spes. Quod enim videt quis, quid sperat? Si autem quod non videmus speramus, per patientiam expectamus. Quum ergo bona bonis futura esse creduntur, nihil aliud quam sperantur.

De catechizandis rudibus, Cap. XVI.

Qui veram requiem & veram felicitatem desiderat, debet tollere spem suam de rebus mortalibus & prætereuntibus, & eam collocare in verbo Domini, vt hærens ei quod manet in æternum, etiā cum illo maneat in æternum.

De orando Deo ad Probam, Cap. VIII.

Spes significatur in ouo, quia vita pulli nondum est, sed futura est: nec iam videtur, sed adhuc speratur.

In Psalmum LXII.

Audite, & discite, & tenete quæ sit spes Christianorum. Quare sumus Christiani? Nō enim ad hoc sumus Christiani, vt terrenam nobis felicitatem petamus, quam plerunque habent & latrones & scelerati. Ad aliam felicitatem nos sumus Christiani, quam tunc accipiemus, quum vita istius seculi tota transferret. Ergo promittitur nobis & carnis resurrectio, & talis resurrectio carnis nobis promittitur, vt caro quidem ista, quam modò portamus, resurgat in finem. Nec incredibile vobis videatur. Si enim Deus fecit nos, qui non eramus, magnum illi est reparare qui eramus?

In præfatione Psalmi CXXIII.

Tribulatio nostra in præsentī seculo, spes verò nostra de futuro seculo: & nisi in tribulatione præsentis seculi, cōsoletur nos spes futuri seculi, perimus. Gaudiū ergo nostrū, fratres, nondū est in re, sed iam in spe. Spes autē nostra tam certa est, quasi iam res perfecta sit. Neque enim timemus promittēte veritate. Veritas enim nec falli potest, nec fallere. Bonū est vt hæreamus illi, illa nos liberat: sed si manserimus in verbo eius. Modò enim credimus, tunc videbimus. Cum credimus, spes est in isto seculo: cum videbimus, res erit in futuro seculo. Videbimus autem cum facie ad faciem.

DE CHARITATE.

Libro X. de ciuitate Dei, Cap. V.

Quæcunque in ministerio tabernaculi siue templi, multis modis de sacrificiis leguntur diuinitus esse præcepta, ad dilectionem Dei & proximi significando referuntur. In his enim duobus præceptis, vt scriptum est, tota Lex pendet & Propheta.

Libro de fide & operibus, Cap. X.

Nolo pluribus immorari. Nam si diligēter cōsideratur, ista duo præcepta ita ex alterutro connexa reperiuntur, vt nec dilectio Dei possit esse in homine, si non diligit proximum, nec dilectio proximi, si non diligit Deum.

De vera religione, Cap. XLVI.

Sed nec ab homine vinci potest, q̄ vitia sua vicerit. Non enim vincitur, nisi cum ei eripitur ab aduersario quod amat. Qui ergo amat id solum quod amanti eripi non potest, ille indubitanter inuictus est, nec vltà cruciabitur inuidia. Id enim diligit ad quod diligendum &

In verbo Domini collocanda spes nostra

Sper Christiani

Sper nostra tū certa est, quasi iam res perfecta sit.

1. Corinth. 13

Dilectio Dei si ne proximo dilectione esse nō potest.

1. Thimo. 3

Matth. 22

percipiendum quantò plures venerint, tãtò eis vberius gratulatur. Diligit enim Deum ex toto corde, & ex tota anima, & ex tota mente, & diligit proximum tanquam seipsum. Non ergo illi inuidet, vt sit quod ipse est imò adiuuat etiam quantũ potest. Nec potest amittere proximum quem diligit, tanquã seipsum, quia neque in seipso ea diligit quæ oculis subiacent, aut vllis aliis sensibus corporeis. Ergo apud semetipsum habet quẽ diligit, tanquam seipsum. Ea autẽ est regula dilectionis, vt quæ sibi vult bona prouenire, & illi velit: & quæ accidere sibi mala non vult, & illi nolit. Hanc voluntatem erga omnes homines seruat. Nam erga neminem operandum est malum. Et dilectio proximi malum non operatur. Diligamus ergo vt præceptum est etiam inimicos nostros, si verè inuicti esse volumus.

Tobia 4

Roman. 13

Matth. 5

De vera innocentia, Cap. CLIII.

De vera charitate.

Charitatem habens, quæ ex puro corde, & conscientia bona, & fide non ficta diligit Deũ, & proximum sicut seipsum. Amator enim Dei, amator est sui: & qui non diligit Deum, non diligit proximũ, quia non diligit seipsum. Pro hac autem dilectione patienter etiam mundi odia sunt toleranda: necesse est enim vt nos oderit, quos videt odisse quod diligit.

Libro XV. de Trinitate, Cap. XVIII.

Deus charitas est.

Dilectio igitur, quæ ex Deo est, & Deus est, propriè Spiritus sanctus est, per quem diffunditur in cordibus nostris Dei charitas, per quam nos tota inhabitat Trinitas. Quocirca rectissimè Spiritus sanctus, cum sit Deus, vocatur etiã donum Dei. Quod donum propriè quid nisi charitas intelligenda est, quæ perducit ad Deũ, & sine qua quodlibet aliud donum Dei non perducit ad eum?

Libro I. de Baptismo contra Donatistas, Cap. IX.

1. Corinth. 13

Videant quàm multa, & quàm magna nihil profint, si vnum quidem defuerit: & videant quid sit ipsum vnum. Nec me in hoc audiant, sed Apostolum, Si linguis hominum, inquit, loquar & Angelorum, charitatem autem non habeam, factus sum velut ærumentum sonans, aut cymbalum tinniens. Et si habuero Prophetiam, & secreta omnia sciuerò, & omnem scientiam: & si habuero omnem fidem, vt montes transferam, charitatem autem non habeam, nihil sum. Quid ergo eis prodest, si & linguam in sacris mysteriis habeant Angelicam, & Prophetiam quemadmodum Caiphas & Saul, vt aliquando prophetent, quos fuisse damnabiles sancta Scriptura testatur? Si sacramenta nõ tantũ sciant, sed & habeant, sicuti habuit Simon magus? Si fidem sicut dæmonia confessa sunt Christum? Neque enim non credebant, quum diceret, Quid nobis est & tibi Fili Dei? scimus qui sis. Si dispertiant ipsi etiam substantiam suam pauperibus: sicut multi non solum in Catholica, sed in diuersis hæresibus faciunt?

Iohannis 11
1. Reg. 18Actuum 8
Marci 1

Si aliqua ingruente persecutione tradant ad flammam nobiscum corpus suum pro fide, quã pariter consentitur: tamen quia separati hæc agunt, non sufferẽtes inuicem in dilectione, neque studentes seruare vnitatem spiritus in vinculo pacis: charitatem vtique non habendo, etiam cum illis omnibus, quæ nihil eis profunt, ad æternam salutem peruenire non possunt.

Ephes. 4

Sine charitate nullus saluatur

De sententia beati Iacobi Apostoli ad

Hieronymum, Cap. VIII. libr. II.

Quid autem est pietas, nisi Dei cultus? Et vnde ille colitur, nisi charitate? Charitas igitur de corde puro, & conscientia bona, & fide non ficta, magna & vera virtus est, quia ipsa est & finis præcepti. Meritò dicta est, Fortis sicut mors, siue quia nemo eam vincit sicut mortem, siue quia in hac vita vsque ad mortem est mensura charitatis, sicut Dominus ait, Maiorem hac charitatem nemo habet, quàm vt animam ponat pro amicis suis: siue potius quia sicut mors animam auellit à sensibus carnis, sic charitas à concupiscentiis carnalibus. Huic subferuit scientia quum est utilis: nam sine illa inflat.

Charitate colitur Deus. 1. Timoth. 1

Cantic. 8

Iohannis 15

1. Corinth. 8

Libro eodem, Cap. X.

Et vt generaliter breuiterque complectar quam de virtute habeam rationẽ, quòd ad rectè viuendum attinet. Virtus est charitas, quæ id quod diligendum est diligitur. Hæc in aliis maior, in aliis minor, in aliis nulla est. Plenissima verò, quæ iam non possit augeri, quandiu hic homo viuit, est in nemine: quandiu autem augeri potest, profectò illud quod minus est quàm debet, ex vitio est. Ex quo vitio non est iustus in terra qui faciat bonum, & non peccet. Ex quo vitio non iustificabitur in conspectu Dei omnis viuens, &c.

Charitati hic semper addi potest.

1. Reg. 8
Psalm. 143

Cap. XI.

Qui totam Legẽ seruauerit, si in vno offenderit, sit omnium reus, quia cõtra charitatẽ facit vnde tota Lex pēdet. Reus itaq; sit omniũ, faciẽdo cõtra eam in qua pendent omnia, &c.

In Euangelium Iohannis, Tractatu XVII.

Semper omnino cogitate fratres, diligendum esse Deum & proximum. Deum ex toto corde, ex tota anima, ex tota mente, & proximũ tanquam seipsum. Hæc semper cogitanda, hæc meditanda, hæc retinenda, hæc agenda, hæc implenda sunt. Dei dilectio prior est ordine præcipiendi. Proximi autem dilectio prior est ordine faciendi. Neque enim qui præciperet tibi dilectionem istã in duobus præceptis, prius tibi commẽdaret proximum, & postea Deum: sed prius Deum, postea proximum. Tu autem quia Deum nondum vides, diligendo proximum promereris quẽ videas, diligendo proximum purgas oculum ad videndum Deum, euidenter Iohanne dicente, Si fratrem quem vides non diligis, Deum quem non vides, quomodo diligere poteris?

Matth. 22

Dei dilectio prior est ordine præcipiendi.

1. Iohannis 4

Tractatu I XV.

In

Isa. 13.

In hoc cognoscent omnes, quia mei discipuli estis, si dilectionem habueritis adinuicem: tanquam diceret, Alia munera mea habent vobiscum etiam non mei, non solum naturam, vitam, sensus, rationem, & eam salutem, quæ hominibus pecoribusque communis est: verum etiam linguas, sacramenta, prophetiam, scientiam, fidem, distributionem rerum suarum pauperibus, & traditionem corporis ut ardeat: sed quoniam charitatem non habent, ut cymbala concrepant: nihil sunt, nihil illis prodest. Non ergo in illis quauis bonis muneribus meis, quæ habere possunt etiam non discipuli mei, sed in hoc cognoscent omnes quia mei discipuli estis, si dilectionem habueritis adinuicem, &c.

De laudibus charitatis litera A.

Charitas mater sermonum & iustitiae.

Charitas causa est & mater omnium virtutum, quæ si desit frustra habentur cetera, si autem adsit, habentur omnia: omnia fiunt facilia charitate. Mādatū Dei nō habet graue. Quomodo enim est graue, quum sit dilectionis mādatum? Aut enim quis non diligit, & iam graue est, aut diligit, & graue esse non potest. Totam magnitudinem diuinorum eloquiorum, & latitudinem secunda possidet charitas, qua Deum proximūque diligimus. Si ergo non vacat omnes paginas sanctas perferuari, omnia inuolucra sermonum euoluere, omnia Scripturarū secreta penetrare: tene charitatem, ibi pendent omnia, ita tenebis quod ibi didicisti, tenebis etiam quod nondum didicisti.

Ibidem.

1. Tim. 6.

Sicut enim radix omnium malorum est cupiditas, ita & radix omnium bonorum est charitas.

Sermo XXXIX. de tempore.

De charitatis

Quapropter fratres sectamini charitatem, dulce ac salubre vinculum mentium, sine qua diues pauper est, & cum qua pauper diues est. Hæc in aduersitatibus tolerat, in prosperitatibus temperat, in duris passionibus fortis, in bonis operibus hilaris, in tentatione tutissima, in hospitalitate latissima, inter veros fratres lætissima, inter falsos patientissima. In Abel sacrificio grata, in Noe per diluuium secunda, in Abraham peregrinationibus mansuetissima, in tribus pueris iugulandis ignes innocenter expectat, in Machabæis sæuos ignes fortiter tolerat. Casta in Susanna erga virum, in Anna post virum, in Maria præter virum. Libera in Paulo ad arguendum, humilis in Petro ad obediendum, humana in Christianis ad confitendum, Diuina in Christo ad ignoscendum, &c.

1. Cor. 13.

1. Cor. 13.

DE PRUDENTIA.

Questionum LXXXIII. Quæst. XXXI.

Prudentia est rerum bonarum & malarum & neutrarum sciētia. Partes eius, memoria, intelligentia, prouidentia. Memoria est per quam animus repetit illa quæ fuerunt. Intelligentia, per quā ea perspicit quæ sunt. Prouidentia, per

quā futurum aliquid videtur ante quā factū est.

Eodem libro, Quæst. LXV.

Prudentia carnis mors est, prudentia autem spiritus vita & pax: quia prudentia carnis inimica est in Deum. Anima namque quum inferiora appetit, prudentiam carnis habere dicitur, quum superiora prudentiam spiritus: non quia prudentia carnis substantia est qua induitur anima vel exiit, sed ipsius animæ affectio est, quæ omnino esse desinet, quum se totam ad superna cōuerterit. Qui autē in carne, inquit, sunt, Deo placere non possunt, id est, qui voluptatibus carnis acquiescunt.

Lib. XIX. de ciuitate Dei, Cap. III.

Quid illa virtus quæ prudentia dicitur? nōne tota vigilantia sua bona discernit à malis, ut in illis appetendis, istis vitandis nullus error obrepat? Ac per hoc & ipsa nos in malis, vel mala in nobis esse testatur. Ipsa enim docet nos, malum esse ad peccandum consentire, bonumque esse ad peccandum non consentire libidini. Illud tamen malum cui nos non consentire docet prudentia, facit temperantia. Nec prudentia nec temperantia tollit huic vitæ, &c.

Prudentia discit discernit bona à malis.

Lib. II. contra Iulianum litera T.

Dicis in causa iudicandi amoto strepitu turbatur, de omni ordine cōuersationis hominum, siue sacerdotum, siue ministrantiū, siue præuaricatorum, ad discussionem talium rerum non sola nomina, sed eligendam esse prudentiam, & honorandam esse paucitatem, quam ratio, eruditio, libertasque sublimat, &c.

Questionum noui & veteris Testamenti,

Quæst. C.

Hic enim prudens Deo est, & salutis suæ memor, qui sciētiæ suæ anteponit Dei legem, quā utique videt nō verborum strepitu fulciri, sed rerum virtutibus. Et sine dubio hic stultus & vanus est, qui huic rei se commendat: quæ nulla munitur prærogatiua signorum, &c.

Quis Deo prudens sit.

Ad Eremitas in sermone de prudentia.

Fratres charissimi, non solum silentium tenere debetis in eremo, sed prudentiam rapere festinate. Prudentia enim vobis necessaria est, quia docet quid fugiendum, & quid tenendum sit. Prudentia enim docet te ut nō superbias, nec mireris de rebus transitoriis, cum sint caducæ, & ea quæ possides tanquam aliena possidere aduertas. Prudentia docet te, ut quæ nō potes perpetuò tenere, fructuosè permittas abire. Prudentia docet te, ut in cunctis semper idē sis, tam in prosperis, quàm in aduersis: sicut manus quæ eadem est, & quum in palmam extenditur, & in pugnum restringitur. Ipsa te docet, quomodo reprehensibilis sit nimia laudatio, & immoderata vituperatio: illa quidem adulatione, sed ista suspecta malignitate. Prudentia testimonium veritati, non amicitiae reddit: prudentia cum discretionē promittit & promissum accelerat, & amplius quā promissum præstat. Pru

Prudentia firmat illud.

dētia docet quomodo præsētia ordines, quomodo præteritorū recorderis, & quomodo futura prouideas, &c.

DE IUSTITIA.

Lib. LXXXIII. Quæstionū, Quæst. XXXI.

Iustitia quid sit.

Iustitia est habitus animi communi utilitate cōseruata, suam cuique tribuens dignitatem. Eius initium est à natura profectum. Deinde quædam in cōsuetudinem ex utilitatis ratione venerunt. Postea res ex natura profectas & consuetudine probatas, legum metus & religio sanxerunt.

Lib. II. de Genesi contra Manichæos, Cap. X.

Iustitia ad omnes partes animæ pertinet, quia ipsa ordo & æquitas animæ est, &c.

Expositionis Epistolæ ad Romanos inchoatæ.

Ea enim demum est humanæ iustitiæ disciplina, nō in se amare, nisi quod Dei est, & odisse quod proprium est: nec approbare peccata sua, nec in eis aliū improbare, sed seipsum: nec putare satis sibi esse, ut sua peccata displiceant, nisi etiam vigilantissima deinceps intentione vitentur: nec in eis vitædis vires suas existimare sufficere, nisi diuinitus adiuuetur, &c.

De natura & gratia contra Pelagianos,

Lib. Cap. I. XI.

Deum colere iustitiæ proprium est officiū.

Lib. XIII. de Trinitate, Cap. XIII.

Iustitia ad bonā pertinet voluntatem.
Luc. 2.

Potentia adiuncta iustitiæ, vel iustitia accedens potentia, iudiciariam potestatem facit. Pertinet autem iustitia ad voluntatē bonā. Vnde dictum est ab Angelis nato Christo, Gloria in excelsis Deo, & in terra pax hominibus bonæ voluntatis. Potentia verò sequi debet iustitiam, nō præire. Ideo & in rebus secundis ponitur, id est, prosperis: secundæ autem à sequendo sunt diæ, &c.

De vera innocentia, CCCLXV.

De humana iustitia modo.
Eccle. 7.

Diuinitus dictum est, Noli esse iustus multum: quoniam non est iustitia sapientis, sed superbia præsumptis. Qui ergo sic fit nimis iustus, ipso nimio fit iniustus. Quis est autē qui se facit iustum, nisi qui dicit se non habere peccatum?

Lib. II. de ciuitate Dei, Cap. XXI.

Vera autem iustitia non est, nisi in ea republica cuius cōditor rectorque Christus est, & si etiam rempublicam placet dicere, quoniā eam rem populi esse negare non possumus, &c.

Libro XIX. Cap. XXVII.

Iustitia Christianorum collat remissione peccatorum.

Ipsa quoque nostra iustitia, quanuis vera sit propter veri boni finem, ad quem refertur, tamen tanta est in hac vitā, ut potius peccatorū remissione cōstet, quā perfectione virtutū, &c.

De hac materia, vide suprà de officio magistratus.

DE FORTITVDINE.

Libro I. de libero arbitrio, Cap. XIII.

Fortitudo quid sit.

Quid fortitudo? Nonne illa est animæ affe-

ctio, qua omnia incommoda & damna rerū nō in nostra potestate cōstitutarum contēnimus?

Lib. LXXXIII. Quæstionū, quæst. XXXI.

Fortitudo est cōsiderata periculorum susceptio & laborum perpessio. Cuius partes, magnificētia, fidentia, patiētia, perseverantia, &c.

De vera innocentia, Cap. CCXCV.

Fortitudinem Gentilium, mundana cupiditas, fortitudinem autem Christianorum, Dei charitas facit, quæ diffusa est in cordibus nostris, per Spiritū sanctū qui datus est nobis, nō per voluntatis arbitrium quod est à nobis.

Lib. XIX. de ciuitate Dei, Cap. IIII.

Iam verò illa virtus, cuius est nomen fortitudo, in quantacunque sapiētia, euidentissima testis est humanorum malorum, quæ cōpelliunt patientia tolerare. Quæ mala Stoici Philosophi miror qua fronte mala non esse contendant: quibus fatentur, si tanta fuerint ut ea sapiens vel non possit, vel non debeat sustinere, cogi eum mortem sibi met inferre, atque ex hac vita emigrare. Vtrum, obsecro, Cato ille patiētia, an potius impatiētia se peremit? Non enim hoc fecisset, nisi victoriam Cæsaris impatiēter tulisset. Vbi est fortitudo? Nempe celsit, nempe succubuit, nempe vsque adeo superata est, ut vitam beatam dereliqueret, desereret ac fugeret. An non erat iam beata? Misera ergo erat. Quomodo igitur mala non erant, quæ vitā miseram fugiendāque faciebant?

Ad Hieronymum Epistola XXIX.

Catilina (ut de illo scripserunt qui nosse potuerunt) frigus, sitim, famem ferre poterat, eratque patiens inedia, algoris, vigiliæ, supra quā cuiquam credibile est: ac per hoc & sibi & suis magna præditus fortitudine videbatur. Sed hæc fortitudo prudens nō erat: mala enim pro bonis eligebat. Temperas non erat, corruptelis enim turpissimis scēdabatur. Iusta nō erat: nam contra patriam coniurauerat. Et ideo nec fortitudo erat: sed duritia sibi, ut stultos falleret, nomen fortitudinis imponebat. Nam si fortitudo esset, non vitium, sed virtus esset. Si autē virtus esset, à cæteris virtutibus tāquā inseparabilib⁹ comitibus nūquā relinqueretur.

Ibidem.

Qui vera virtute fortis est, nec temerè audet, nec inconsultè timet, &c. *Conditio nri fortis.*

DE TEMPERANTIA.

Lib. LXXXIII. Quæstionū quæst. XXXI.

Temperantia est rationis in libidinem atque alios nō rectos impetus animi, firma & moderata dominatio. Eius partes, continentia, clementia, modestia. *Temperantia quid sit, Ciceroni.*

Lib. I. de libero arbitrio, Cap. XIII.

Porrò temperantia est affectio coercens atque cohibēs appetitū ab his rebus, quæ turpiter appetuntur.

De moribus Ecclesiæ catholicæ, Cap. XIX.

Omne igitur officiū temperantiæ, est exue-

re

re veterem hominem, & in Deo renouari, id est, contemnere omnes corporeas illecebras, laudemque popularem, totumque amorem ad inuisibilia & diuina cōferre. Vnde illud sequitur quod mirificè dictum est, Et si exterior homo noster corrūpitur, sed interior renouatur de die in diem. Audi & Prophetam canentem, Cor mundum crea in me Deus, & spiritum rectum innoua in visceribus meis. Quid contra istam convenientiam dici, nisi à cæcis latratōribus potest?

DE CASTITATE ET CONTINENTIA.

In libro de continentia, Cap. I.

Continētia esse
donum Dei.

De virtute animi quæ continentia nominatur, satis cōuenienter & dignè disputare difficile est: sed exiguitatē nostram sub tanti ponderis sarcina, ille cuius hæc virtus magnum est munus, adiuuabit. In libro Sapient. scriptū habemus, Nisi Deus det, cōtinentem esse neminē posse. Dominus de ipsa maiore & gloriofiore cōtinentia, quæ coniugali vinculo non cōtinetur ait, Nō omnes capiunt hoc verbū, sed quibus datum est. Et quoniam ipsa quoque castitas coniugalis, nisi contineatur ab illicito concubitu, non potest custodiri: vtrumque Apostolus donum Dei esse prædicaui, quum de vita vtraque, id est, & cōiugali & ea quæ est sine coniugio loqueretur, dicens, Vellem omnes homines sic esse sicut meipsum, sed vnusquisque proprium donum habet à Deo: alius sic, alius autem sic.

Lib. eodem, Cap. XIII.

Quibus inuigilat
officiū continentia.

Ea verò quæ vera est desuper veniens continentia, nō aliis malis mala premere alia, sed bonis mala sanare vult omnia. Cuius vt breuiter complectar actionem, omnibus prorsus delectationibus concupiscentiæ, quæ aduersantur delectationi sapientiæ, coercendis atque sanandis inuigilat officium continentia. Vnde angustius eam sine dubitatione metiuntur, qui solas libidines corporis cohibere definiunt. Melius profectò illi qui nō addunt Corporis, sed generaliter libidinem siue cupiditatem regendam dicunt ad continentiam pertinere. Quæ cupiditas in vitio ponitur, nec tantum est corporis, verum & animi.

Lib. LXXXIII. Questionum, Quest. XX.

Continentia est, per quam cupiditas consilii gubernatione regitur.

Lib. XV. de ciuitate Dei, Cap. XX.

Secundum hominem viuūt, non secundum Deum, & Indorum Gymnosophistæ, qui nudi perhibentur philosophari in solitudinibus Indiarum: ciues Babylonis sunt, & à generando se cohibēt. Non enim est hoc bonum, nisi quum fit secundum fidē summi boni, quæ est Deus. Hoc tamen nemo fecisse ante diluuium legitur.

Sermo. CCXLVIII. de tempore.

Continentia verò & sobrietas non in sola

Continentia in
quibus consistat.

integritate carnis consistit, sed etiam in cultu & ornatu, vita pariter & moribus cōsistit. Debet enim vnusquisque continens esse ab omnibus illicitis, &c.

Sermo. CCL.

Inter omnia Christianorum certamina, sola duriora sunt prælia castitatis, vbi quotidiana est pugna, & rara victoria, &c.

De adulterinis coniugiis, Libro II. Cap. XX.

Viri quum à fœminis vtique habentibus carnem, tantam flagitant castitatem, vt quādo ab vxoribus diutissimè peregrinantur, velint eas ab adulterino concubitu incontaminatas feruorem transigere iuuentutis: & plurimæ pudicissimè transigunt: & maximè Syra, quarum mariti negotiadi quæstibus occupati, iuuenes adolescētulas deferunt, & vix aliquando senes ad aniculas reuertuntur: coipso euidentius cōuincunt non esse impossibile, quod se nō posse causantur. Si enim hoc nō posset infirmitas hominum, multò minus id posset sexus infirmior fœminarum, &c.

Mulierē Syra
in continentia

De bono coniugali, Cap. IX.

Bonum est nubere, quia bonū est filios procreare, matrem familias esse: sed melius est non nubere, quia melius est ad ipsam societate hoc opere non egere.

1. Tim. 3.

DE ABSTINENTIA.

In Epistolam Ioannis.

Delitiæ quælibet si absque desyderio percipiuntur, non afficiunt. Et viles cibi appetenter accepti, impediunt profectum abstinentiæ. Dauid enim aquam malè concupitam effudit, & Helias carnes comedit.

De verbis Domini.

Non cogantur diuites pauperum cibis vesci. Vtantur consuetudine infirmitatis suæ, sed doleant aliter se non posse sustentari. Si cōsuetudinem mutant, ægrotant. Vtātur superfluis, dent inopibus necessaria. Vtātur pretiosis, det pauperibus vilia, &c.

Diuites vt possunt
sunt cōsuetudine
infirmitatis suæ.

De diffinitionibus Orthodoxæ fidei.

Bonum est in cibo cum gratiarum actione percipere quidquid Deus edendum præcepit. Abstineri autem ab aliquibus, non quasi malis sed quasi non necessariis, non est malum.

Super illud ad Romanos XIII.

Noli propter escam, &c.

Non propter porcum, sed propter pomum mortem primus homo inuenit. Et Esau primum suum nō propter gallinā, sed propter lenticulam perdidit. Scio enim Noe omne genus carnis, quod cibo esset vsui, manducare cōcessum, Heliam cibo carnis refectum, Ioannē mirabili abstinentia præditum, animalibus locustis in escam cedentibus non fuisse pollutum. Et scio Esau lenticulæ cōcupiscentia deceptū, & Dauid propter aquæ desyderiū à seipso reprehensum, & regem nostrum nō de carne, sed de pane tentatum.

Gen. 3.
Gen. 8.
Abstinentia
exempla.

Gen. 25.

Matth. 4.

Ad sacras virgines.

Sobrietas est mentis & sensus membrorum omnium, corporisque tutela, castitatis pudicitiaeque munimentum, pudori proxima, amicitiae pacisque serua, honestatisque semper coniuncta, criminum atque vitiorum omnium profuga.

DE VITIIS IN GENERE.

In Psalmum LXVIII.

Vitia plura esse virtutibus.

Vitia nanque ex nobis & ex nostra voluntate habemus, & vitia non sunt substantia.

Ad beatum Hieronymum, Epistola XXIX.

Cogimur fateri vitia plura esse virtutibus. Vnde aliquando vitium vitio tollitur, ut amore laudis amor pecuniae. Aliquando vnum cedit ut plura succedant, velut qui ebriosus fuerit, & tenacitate & ambitionem didicerit. Possunt itaque vitia etiam cedere vitiis succedentibus, non virtutibus & ideo plura sunt.

Ad Aurelium, Epistola LXIII.

Rom. 13.

Quum enim Apostolus tria breuiter genera vitiorum detestanda & vitanda vno in loco posuerit, de quibus innumerabilium peccatorum exurgit seges, vnum horum quod secundo loco posuit acerrime in Ecclesia vindicatur: duo autem reliqua, id est, primum & vltimum, tolerabilia videntur hominibus: atque ita paulatim fieri potest, ut nec vitia iam putentur. Ait enim vas electionis, Non in comessationibus & ebrietatibus, non in cubilibus & impudiciis, non in contentione & dolo: sed induite vos Dominum Iesum Christum, & carnis curam ne feceritis in concupiscentiis. Horum ergo trium, cubilia & impudicitiae tam magnū crimen putantur, ut nemo dignus non modò Ecclesiastico ministerio, sed ipsa etiam sacramentorum communione videatur, qui se isto peccato maculauerit. Et rectè omnino. Sed quare solū? Concussationes enim & ebrietates ita concessae & licitae putantur, ut in honorem etiam beatissimorum Martyrum, non solum per dies solennes (quod ipsum quis non lugendum videat qui haec non carnis oculis inspicit?) sed etiam quotidie celebrētur. Quā fœditatē, si tantum flagitiosa & non etiam sacrilega esset, quibuscunque toleratiae viribus sustentandā putaremus. Quāquam ubi est illud, quod quum multa vitia enumerasset idem Apostolus, inter quae posuit ebriosos, ita conclusit, ut diceret cum talibus nec panem edere? Sed feramus haec in luxu & labe domestica, & eorum conuiuiorum quae priuatis parietibus continentur, accipiamusque cum eis corpus Christi cum quibus panem edere prohibemur: saltem de locis sacrorum, de domibus orationum tantum dedecus arceatur.

Ad Demetriadem, Epistola CXLII.

Duo namque sunt ex omnibus vitia, quae maximè homines decipiunt sui voluptate, gula scilicet & libido. Quae deponere eò difficilius est, quò eis uti dulcius est. & tamen haec vitia tam molesta tamque delectatione sui periculosa, ita

à multis calcari vidimus, ut totam aetatem virgines permanferint in summa abstinentia. Vnde de illis taceam, quae post delictorum legum luxum, & inueteratū vsum libidinis, castitati ac temperantiae se dederint, & vtrunque vitium contraria sibi virtute mutauerint. Aliorum verò vitiorum est legè diuersa ratio: quae quum nihil habeant iucunditatis, tam multum amaritudinis habent, quaeque cum ad vitandum multò sint facilia, rarò à quibus vitentur inuenies. Quid oro te inuide, delectationis praestat inuidia, quem secretis quibusdam conscientiae vngulis liuor ipse decerpit, & alienam felicitatē tormentum eius facit? Quid verò alter ab odio mercedis accipit, nisi horribiles animae tenebras, & confusae mentis horrorem, qui vultu semper animòque mercede, voto quo alteri vult nocere, seipsum excruciat? Quid autem iracundo furor suus confert, quem saeuissimis exagitatus stimulis conscientiae, ira ab omni consilio ac mente deturbat, ut dum irascitur, insanire credatur? Similiter curre per singula, inuenies tot animae tormenta, quot vitia: quae utique eò facilius vincipi possunt, quò nulla nos illiciunt voluptate.

Ibidem post pauca.

Summa tibi scientia sit, notitia summa, vitia virtutesque distinguere. Quae quanquam semper contraria tibi sunt, aliqua tamen ex eis tanta iunguntur similitudine, ut discerni omnino vix possint. Quam multi enim superbiam libertatis loco ducunt, adulationē pro humilitate suscipiunt, malitiam prudentiae amplectuntur vice, & stultitiae simplicitatis nomen imponunt, atque fallaci ac pessima decepti similitudine, vitiis pro virtutibus gloriantur? &c.

Quaedam vitia aliquando virtutibus inuicem similitudine.

DE SUPERBIA.

In Psalmum LVIII.

Delictum magnum arbitror esse superbiam. Queritis quā magnum sit hoc delictum, quod deiecit Angelum, quod ex Angelo fecit diabolum, eique in aeternum interclusit regnum caelorum? Magnum hoc delictum est, & caput atque causa omnium delictorum. Scriptum est enim, Initium peccati omnis superbia. Et ne quasi leue aliquid contemnas, Initium, inquit, superbiae hominis apostatare à Deo. Non leue malum est hoc vitium fratres mei. Huic vitio in his personis, quas videtis amplas, displicet humilitas Christiana. Propter hoc vitium dedignantur subdere colla iugo Christi, obligati arctius iugo peccati. Non enim seruire non eis continget. Nam nolunt seruire: sed eis expedit seruire. Nolendo seruire nihil aliud agunt, quā ut bono Domino non seruiant, non ut omnino non seruiant: quia qui noluerit seruire charitati, necesse est ut seruiat iniquitati. Ab hoc vitio, quod est caput vitiorum omnium, quia inde caetera vitia nata sunt, facta est apostasia à Deo, eunte anima in tenebras, & malè vteute libero arbitrio, peccatis etiam caeteris consecutis, ut & substantiam

Superbia in interclusit regnum caelorum. Ecclesi. 10.

Luc. 17.

Vitia tria de quibus innumerabilium peccatorum exurgit seges.

1. Cor. 15.

tiam

tiam suam dissiparet cum meretricibus, viuens prodigè, & per egestatem fieret pastor porcorum, qui erat socius Angelorum. Propter hoc vitium, propter hoc magnum superbiæ peccatum, Deus humilis venit. Hæc causa, hoc peccatum magnum, iste ingens morbus animarum omnipotentem medicum de cælo deduxit, vsque ad formam serui humiliavit, contumeliis egit, ligno suspendit, vt per salutem tantæ medicinæ, curetur hic tumor. Iam tandem erubescat homo esse superbus, propter quem factus est humilis Deus.

In Psalmum LVIII.

Illud est vitium capitale, quoddam quum quisque bene profecerit, superbia tentatur, vt perdat totum quod profecit. Denique omnia vitia in malefactis timenda sunt, superbia in benefactis plus metuenda est.

In Psalmum XCIII.

Exaltare, inquit, qui iudicas terram, redde retributionem superbis. Superbis reddet, non humilibus. Qui sunt superbi? Quibus parum est quoddam mala faciunt, sed & defendere peccata sua volunt.

Post pauca ibidem.

Quis est superbus? Qui in confessione peccatorum non agit poenitentiam, vt sanari per humilitatem possit. Quis est superbus? Qui illa ipsa pauca, quæ videtur habere bona, sibi vult arrogare, & derogat misericordiae Dei. Quis est superbus? Qui etiam si Deo tribuat bona quæ facit, insultat tamē iis qui illa nō faciunt, & extollit se super illos. Nam & ille Phariseus, Gratias tibi ago, inquit, nō dixit, Ego facio de iis quæ faciebat, gratias Deo agebat. Sētiebat ergo & bene se facere, & ab illo se facere. Vnde ergo improbatus est? Quia insultabat Publicano. Ille autem elisa facie, percutiebat petus suum dicēs, Deus propitius esto mihi peccatori. Ille superbus erat in bonis factis: ille humilis in malis factis. Videte fratres, magis placuit Deo humilitas in malis factis, quàm superbia in bonis factis. Sic odit Deus superbos: & ideo sic concludit, Amen dico vobis, descendit iustificatus Publicanus, magis quàm Phariseus.

Ad Iulianum, Epistola CXI.

Iactantiam & superbiam conculcet profunda humilitas, quia humilitas homines sanctis Angelis similes facit, & superbia ex Angelis demones facit. Et vt euidenter ostendamus, ipsa est peccatorum omnium initium & finis & causa: quoniam non solum est peccatum superbia, sed etiam nullum peccatum potuit, aut potest, aut poterit esse sine superbia. Siquidem nihil aliud omne peccatum est, nisi Dei cōtemptus, quando eius præcepta contēnimus, & hoc nulla res alia persuadet homini nisi superbia. Porro superbia & cupiditas intantum est vnū malū, vt nec superbus sine cupiditate, nec sine superbia possit cupidus inueniri. De superbia nāque nascuntur hereses, schismata, detractio-

nes, inuidia, ira, rixa, dissentiones, contentiones, animositates, ambitiones, elationes, presumptiones, iactantia, verboritas, vanitas, inquietudo, mendacium, periurium, & cetera huiusmodi, quæ dinumerare lōgum est per singula, &c.

In eadem Epistola.

Multorum autem temporum labores, & orationes, & eleemosynæ, & ieiunia, & vigilia, si cum superbia finē habuerint, pro nihilo apud Dominum computantur.

De verbis Domini, Sermo LVII.

Audeo dicere, superbis continentibus expedit cadere, vt in eo ipso in quo se extollunt, humilientur. Quid enim prodest cui est continentia, si dominetur superbia?

De natura & gratia.

Cetera vitia in malefactis valent, sola superbia etiam in rectè factis est cauenda.

In Euangelium Ioannis, Tracta. I.

Quare patimur multa mala à creatura quā fecit Deus? Quia offēdimus per superbiā. Ad domandam igitur superbiam instituit Deus, vt creatura minima atque abiectissima nos torqueret, vt homo superb⁹, qui se iactauit aduersus Deum, & proximum non agnouit, pulcibus subdatur.

De verbis Domini, Sermo LIII.

Prior est in vitiis superbia. Non enim inuidia parit superbiam, sed superbia parit inuidiam. Non enim inuidet nisi amor excellentiæ. Amor autem excellentiæ, superbia vocatur.

*Prior in omni-
bus vitiis super-
bia.*

DE ADVLATIONE.

In Psalmum IX.

Adulantium linguæ, alligant animas in peccatis. Delectatur enim ea facere peccator in quibus non solum non metuitur reprehensor, sed etiam laudator auditur.

In Psalmum LXIX.

Duo sunt genera persecutorum, vituperantium & adulatorum. Nam plus persequitur lingua adulatoris, quàm manus persequentis.

Ibidem.

Falsa laus adulatoris, & simulata dilectio, mentes à rigore veritatis emollit, &c.

Ad Casulanum.

Nemo peritorum aut prudentium putet, quoddam minus sit periculū in verbis lingua mentiendo, quàm manibus sanguinem fundendo. Melius est autē pro veritate pati supplicium, quam pro adulatione beneficium.

Ad Demetriadem, Epist. CXLII.

Adulatores vt inimicos caue, quorum sermones super oleum molles, & ipsi sunt iacula. Corrumpunt fictis laudibus leues animas, & male credulis mētibus blandum vulnus infigunt. Creuit hoc in nostra ætate vitium, & in vltimo fine stetit, nec augeri potest. In hæc omnes nos

*Adulatores vt
inimici cauedi*

*Superbia in be-
nefactis etiam
metuenda est.*

*Qui sunt su-
perbi.*

Luc. 18.

*Adulatio super-
bia.*

scholā studiūque dedimus, vt officium putemus illudere: quōdque ipsi ab aliis libenter accipimus, id aliis quasi quoddam munus offerimus: & spē recipiendæ laudis, eos à quibus laudari volumus antè laudamus. Sæpe adulatium resistimus verbis ad faciem, & in secreto mētis fauimus, maximūque fructū cepisse nos ducimus, si vel fictis laudib⁹ prædicamur. Nec cogitamus quid ipsi simus, sed quid alteris esse videamur. Vnde eò producta res est, vt neglecta veritate meriti, de sola opinione curemus, qui testimonium vitæ nostræ non à conscientia nostra, sed à fama petimus. Beata mēs est quæ perfectè hoc vitium vincit, nec adulatur aliquando, nec adulanti credit: quæ nec decipit alterū, nec ipsa decipitur, tantūque hoc malum nec facit aliquando nec patitur. Nihil vnquam in te fictum sit, nihil omnino fucatum. Conscientiam tuā, quæ certè Deo semper patet, in multitudine versari puta. Nunquam aliud corde, aliud ore prætendas. Quidquid pudet dicere, pudeat etiam cogitare, &c.

Libro IX. confessionum.

Sicut adulantes amici peruertunt, sic inimici litigantes plerunque corrigunt, &c.

DE AVARITIA.

Ad Iulianum comitem, Epistola CXI.

2. Tim. 6.
Cupidus animam suam venditam habet.

Iosue 9.
1. Reg. 15

Luc. 18.
Matth. 19.

Annuntia, præcipe, impera, suade tuis vt caueant se à cupiditate, quæ est radix omnium malorum. Cupidus enim vir, animam suam venalem habet. Si inuenerit tempus vt concupiscat alicuius aurū, aut argētum, vel vestes pulchras, vel etiam cuiuslibet mulierem pulchram facie, pro nihilo perpetrat homicidiū. Et vt quis effundit aquam in terram, ita ei sit effundere sanguinem proximi sui. Plurimæ animæ in mortis periculum inciderunt propter cupiditatem, & multi Domino iubente ob hoc lapidati sunt. Saul enim à Deo alienus effectus est propter auaritiam, & ad extremum de culmine regali expulsum, ab inimicis suis peremptus est. Et tibi de multis multa dicere potuissim: sed sapienti pauca sufficiunt. Dominus verò noster & Saluator voluit de cordibus pecuniarum amorē excludere: sed quia erant cupidissimi, salutaria Domini verba deridebant. Nam & illum diuitem, quem Dominus ad regna cælorum prouocauit, amor pecuniarum eum intrare non permisit. Sed & Iudæ pectus auaritiæ flamma exarsit, vt Dominum, cunctorum bonorum largitorem, in manus traderet impiorū. Auarus enim vir inferno est similis. Infernus enim quantos mortuos deuorauerit, nunquam dicit fatis est: sic & si omnes thesauri circumfluxerint in aurum, nunquā satiabitur. Ideo frater mi, omnibus qui in domo tuā sunt præcipe ab hoc vitio cauere. Melius est enī vt ex paupertate pusillū tribuāt indigentibus, quā multum ex iniusta acquisitione. Vnusquisque iuxta quod habet porrigat. Tantum enim expetitur ab vnoquo-

que, quantum ei dedit Deus. Neque enim plus ab eo exigit, quā quod ipse dedit. Eleemosyna cum iniquitate acquisita, abominabilis est coram Deo, & acceptum ei est quod fuerit fide liter acquisitum. Sunt nonnulli qui diripientes aliena, facere se simulant eleemosynam, & cum alios premant, aliis misereri fingunt. Si autem ex proprio labore dederint, gratum & acceptū erit Deo.

Ad Bonifacium.

Diuitiæ seculares si desint, non per mala opera querantur in mundo. Si autem adsint, per bona opera seruentur in cælo. Animum virilē Christiani non debēt si accedunt attollere, nec debent frangere si recedunt.

In Psalmum CXVIII. Concione vndecima.

Inclina cor meū in testimonia tua, & non in auaritiā. In testimonia iste petit inclinari cor suū, & nō in auaritiā. Testimoniis quippe suis agit nobiscum Deus, vt cum gratis colamus: quod impedit auaritia, radix omnium malorum. Tali verbo Græco hic appellat, à quo possit intelligi generalis auaritia, qua plus appetit quisq; quā sat est. *πλεον* enī Latine plus est, *εξ* habitus est, ab eo quod est habere. Ergo à plus habēdo appellata est *πλεονεξία*, quam Latini interpretes in hoc loco nonnulli interpretati sunt emolumentum: quidam verò vtilitatē: sed melius qui auaritiā. Dicit autem Apostolus, Radix omnium malorum auaritia est. Sed in Græco, vnde in nostram linguam verba ipsa trāsata sunt, non legitur apud Apostolum *πλεονεξία*, quod in loco Psalmi huius, sed *φιλαργυρία*, quo verbo significatur amor pecuniæ. Verū Apostolus intelligēdus est isto nomine genus significasse per speciem, id est, per amorem pecuniæ vniuersalem generalēque auaritiā, quæ verè radix est omnium malorum. Nam ipsi primi homines, per serpentem decepti & ciecti non fuissent, nisi plusquā acceperāt habere, & plusquam facti fuerant esse voluissent. Hoc quippe ille promiserat dicēs, Eritis sicut dii. Ergo ista *πλεονεξία* subuersi sunt. Plus enim volentes habere quā acceperant, & quod acceperant amiserunt. Cuius vestigiū veritatis legibus quæ vbique dispersæ sunt, & in forensi iure deprehensum est, quod institutū est, vt plus petendo, causa cadat, id est, vt qui plus petierit quā ei debetur, & quod ei debebatur amittat. Omnis autem à nobis circunciditur auaritia, si gratis colatur Deus. Ad quod sanctum Iob in agone tentationis ipse prouocat inimicus, cum de illo dicit, Nunquid gratis colit Iob Deum? Putabat enim diabolus, quōd in Deo colendo vir iustus cor inclinatū haberet in auaritiā, & causa emolumenti vel vtilitatis rerum temporalium, quibus eum ditauerat Dominus, velut mercenarius ei pro tali mercede seruiret. Sed quā gratis Deum coleret, tentatus aperuit, & apparuit. Si ergo cor non habeamus inclinatū in auaritiā, Deum non colamus nisi propter Deum,

Diuitiæ nō per mala opera querenda.

2. Tim. 6.
Auaritia generalis nomen omnium cupiditatis complectitur.

Gen. 3.

Iob 1.

Deum, vt sui cultus ipse sit merces.

In Psalmum CXXVIII.

Supra dorsum meum fabricauerunt peccatores. Contradicit Deus auaritiæ, & vult nihil possideri ab auaritia. Ego possidear, clamat. Quid vis auaritia possideri? Dura iubet, leuia iubeo. Onus eius graue, sarcina mea leuis est. Iugum eius asperum est, iugum meum leue est. Noli velle ab auaritia possideri. Iubet auaritia vt mare transeas, & obtemperas: iubet vt te vêtis procellisq; committas: iubeo ego vt ante ostium tuum ex eo quod habes des pauperi. Piger es ad faciendum ante te opus bonum, & strenuus es ad transeundum mare. Quia auaritia imperat, seruis: quia Deus iubet odisti, &c.

Post pauca.

Auaritia opus est mali hominis, homo ipse opus est Dei.

Ibidem post pauca.

Audent sceleratores dicere, Non habeo aliud vnde viuam. Hoc mihi & latro diceret de prehensus in fauce: hoc effractor diceret, deprehensus circa parietem alienum. Hoc mihi & leno diceret, emens puellas ad prostitutionem: hoc maleficus incantans mala, & vendens malitiam suam. Quidquid tale prohibere conaremur, responderent omnes, quia non haberent vnde viuerent, quia inde se pascere: quia si non hoc ipsum in illis maximè puniendum sit, quia artem nequitiae delegerunt, vnde vitam transigant, & inde se volunt pascere, vnde offendent eum, à quo omnes pascuntur, &c.

In Psalmum XXXVIII. sermone habito

Carthagine, ad mensam sancti Cypriani.

Theaurizat, & non cognoscit cui congregabit ea. O insana vanitas! Beatus cuius est Dominus spes eius, & non respexit in vanitates & insanias mendaces. Delirare tibi videor auare, cum hæc loquor, anicularia tibi videntur hæc verba. Tu enim magni consilii, magnæque prudentiæ, excogitas quotidie genera acquirendæ pecuniæ, & de negotio, de agricultura, fortassis & de eloquio, de iurisconsultatione, de militia addis, & de fœnore. Homo cordatus, nihil prætermittis omnino, vnde nûmus super nummum, & in occulto diligentius acquiratur. Deprædaris hominem, caues deprædatorem. quod facis times ne patiaris, & in eo quod pateris, non te corrigis: sed non pateris. Prudens enim homo es, bene seruas, nō solum bene colligis. Habes vbi ponas, cui cōmittas, quomodo nihil pereat ex eo quod collegisti. Interrogo cor tuum, discutio prudentiā tuā. Ecce collegisti. Interroga cor tuum, discute prudentiā tuam. Ecce ita seruasti, vt nihil possis amittere eorum quæ seruasti. Dic mihi, cui seruas? Nō tecum ago, nō cōmemoro, non exaggero quidquid mali habet auaritia vanitatis tuæ: hoc vnū propono, hoc discutio, quod mihi dat occasio lectionis huius Psalmi, &c.

Auaritia sceleratus est malus.

Libro III. de libero arbitrio.

Auaritia quæ Græcè philargyria dicitur, nō in solo argēto, vnde nomē duxisse resonat, sed in omnibus rebus, quæ immoderatè cupiuntur, intelligenda est, vbiunque omnino plus vult quisque quàm satis. Hæc autem auaritia cupiditas est: cupiditas verò improba voluntas est. Ergo propterea voluntas omnium malorum causa est.

Item alio loco.

Quum auaritia alicui dominatur, subiectus malis omnibus demonstratur: quia de auaritia omnia mala oriuntur, & peccatorum omnium spinæ producuntur.

Item de doctrina Christiana.

Auarus est cæcus: credendo enim diues est non videndo. Amas pecuniam, ô cæce, quam nunquam videbis: cæcus possides, cæcus moriturus es: quod possides hinc relicturus es.

De verbis Domini.

Quæ est ista auiditas concupiscentiæ, cum & ipsæ beluæ habeant modum? Tunc enim rapiunt quando esuriunt, parcunt verò prædæ cum senserint satietatem. Inlatibilis est sola auaritia diuitum, semper rapit & nūquam satiatur. nec Deum timet, nec hominem reueretur, nec patri parcat, nec matrem cognoscit, nec fratri obtemperat, nec amico fidem seruat. Viduam opprimit, pupillum inuadit, liberos in seruitium reuocat, testimoniū falsum profert. Res mortui occupantur: quare & qui faciunt non moriuntur? Quæ est illa animarum infamia, amittere vitam, appetere mortē, acquirere aurum, & perdere calum? &c.

Auaritia diuitum non sinit, sed habet manum suam peruersam.

De interpellatione Iob.

Modum non habet auaritia, nec capiendo expletur, sed incitatur, hōc egentior quod plura quaesit.

Auaritia modum non habet.

Sermo de decem plagis.

Nemo habet iustum lucrum, sine iusto dāno. Verbi gratia, qui furatur, acquirit velle sed perdit fidem: vbi lucrum ibi damnum. Lucrum in arca, damnum in conscientia.

Iustum lucrum sine infamia damno non est.

DE LVXVRIA, ID EST, LIBIDINE.

In Regula.

Nec solo affectu & tactu, sed aspectu quoque appetitur & appetit concupiscentia sceminarum. Nec dicatis vos animos habere pudicos, si habeatis oculos impudicos: quia impudicus oculus impudici cordis est nuntius. Et quum se sibi inuicem etiam tacente lingua, cōspectu mutuo corda nuntiant impudica, & secundum cōcupiscentiā carnis, ardore alterutro delectantur, etiam intactis ab immunda violatione corporibus, fugit castitas ipsa de moribus, & cætera.

Libro XII. de ciuitate Dei.

Luxuria non est vitium corporum pul-

M.

chorum, vel suauis, sed animæ peruersæ amā-
tis corporeas voluptates, neglecta temperatā,
qua aptamur spiritualibus.

Libro XV. de ciuitate Dei.

Sicut iniquum est auaritate possidēdi trāf-
gredi limitem agrorū, ita iniquum libidine cō-
cumbendi subuertere limitem morum, &c.

Item alio loco.

Luxuria est inimica Deo, inimica virtuti-
bus, perdit omnem substantiam, & ad præsens
voluptate deliniens, futuram non finit cogi-
tare paupertatem.

Libris confessionum.

Ex voluntate peruersa facta est libido, & dū
seruitur libidini facta est consuetudo. Dum
consuetudini non resistitur, facta est neces-
sitas.

De singularitate clericorum.

Quantos leones domuit vna infirmitas de-
licata, id est, luxuria, quæ quum sit vilis & mi-
sera, de magnis efficit prædam, &c.

DE IRA.

De ciuitate Dei, lib. XIII.

Non est querendum vtrū quis irascatur,
sed quare irascatur, nec vtrū sit tristis, sed
quare, nec vtrū timeat, sed quid timeat. Irasci
enim peccanti, vt corripatur, contristari pro
afflicto, vt liberetur, timere periclitanti, ne pe-
rat, nullus sanæ mentis vel considerationis re-
prehendat, &c.

De verbis Apostoli.

Iram fratris tunc portabis, quum tu aduer-
sus eum non irascaris, vt rursum eo tempore
quo te ira præoccupauerit, ille te lenitate & trā-
quillitate supportet.

In regula quadam fratrum.

Lites aut nullas habeatis, aut quā celer-
rimè finiat, ne ira crescat in odium, & trabē
faciat de festuca, & animā faciat homicidam.
Nanque scriptum est, Qui odit fratrem suū
homicida est.

Post pauca ibidem.

Melior est autem, qui quanuis ira sepe tē-
tatur, tamē impetrare festinat, vt sibi dimittat,
cui se fecisse agnoscit iniuriam, quā qui tar-
dius irascitur, & ad veniam petendam diffici-
lius inclinatur.

Ad Nebridium, Epistola. CXV.

Ira est autem, quantum mea fert opinio, tur-
bulētus appetitus auferendi ea quæ facilitatē
actionis impediunt. Itaque plerumque non ho-
minibus tantum, sed calamo irascimur in scri-
bendo, eūque collidimus atque frangimus.
Et aleatores tesseri, & pictores penicillo, &
cuique instrumento quilibet, ex quo difficul-
tatem se pati arbitrat. Hac autem assiduitate
irascendi fel crescere medici affirmāt. Cre-
menta autem fellis rursus & facilē ac propē

nullis causis existentibus irascimur, ita quod
suo motu animus fecit in corpore, ad eum rur-
sus commouendum valebit, &c.

Ad Profuturum Epistola. CXIX.

Atque inter hæc, quā vigilandum sit, ne
cuiusquā odium cordis intima teneat, neque
finat vt oremus Deum in cubili nostro clauso
ostio, sed aduersum ipsum Deum claudat o-
stium, nosti optimē, frater. Subrepat autem, dū
nulli irascenti ira sua videtur iniusta. Ita enim
inueterascens ira fit odium, dum quasi iusti do-
loris admixta dulcedo, diutius eam in vase de-
tinet, donec totum acefeat, vāsque corrup-
pat. Quapropter multo melius nec iustē cui-
quam irascimur, quā velut iustē irascendo
in alicuius odiū irā & occulta facilitate dela-
bimur. In recipiendis enim hospitibus ignotis
ista solemus dicere, multo esse melius malum
hominem perpeti, quā forsitan per ignoran-
tiam excludi bonum, dum cauemus ne recipia-
tur malus. Sed in affectibus animi contrā est.
Nam incōparabiliter salubrius est, etiam iræ
iustæ pulsati non aperire penetrale cordis, quā
admittere non facilē recessuram, & peruentu-
ram de furculo ad trabem. Audet quippe im-
pudenter etiam crescere quā putatur.

In Psalmum III.

Irascimini & nolite peccare, duobus mo-
dis intelligi potest. Aut etiam irascimini, & no-
lite peccare, id est, etiam si surgit motus animi,
qui iam propter pœnam peccati non est in
potestate, saltem ei non consentiat ratio
& mens, quæ intus regenerata est secun-
dum Deum, vt seruamus mente Legi Dei,
si adhuc carne seruimus legi peccati. Aut agi-
te pœnitentiam, id est, irascimini vobis ipsis,
de præteritis peccatis, & ulterius peccare de-
finite.

In Psalmum XXV.

Si propterea irascaris seruo tuo, quia pecca-
uit, ne tu ipse pecces irascere tibi. Sol non
occidat super iracundiā vestram. Intelligitur
quidem secundum tempus fratres, quia & si ex
ipsa humana conditione & infirmitate morta-
litas quā portamus surripit ira Christiano,
non debet diu teneri & fieri pridiana. Ellice
illam de corde, antequam occidat lux tua visi-
bilis, ne te deferat lux illa inuisibilis, &c.

In Psalmum CXII.

Melior est qui vincit iram, quā qui ca-
pit ciuitatem, Non ergo eris inglorius in igno-
scendo, quia de ira victa laudabilius triumphat-
ur, &c.

DE GVLA ET EBRIETATE.

Libro XII. confessionum.

Hoc me docuisti Deus, vt quemadmodum
medicamenta sic alimenta sumpturus accedā. Periculosa in
cibus recurre-
tas.
Sed dum ad quietem satietatis ex indigentia
molestia transeo, in ipso transitu insidiatur mi-
hi

hi laqueus concupiscentiæ.

Ibidem.

Quum salus sit causa edendi & bibendi, adiungit se tanquam pedisse qua periculosa iucunditas, quæ plerunque præire conatur, ut eius scilicet causa fiat, quod salutis causa facere me dico vel volo, &c.

Sermo. I. de tempore.

Caro iumentum, quod est freno & fame do mandum, quia de via, quæ ducit Hierusalem, excludere nos conatur, &c.

Ad sacras Virgines.

Ebrietas est flagitiorum omnium mater culpæque materia, radix criminum, origo vitiorum, turbatio capitis, subuersio sensus, tæpeestas linguæ, procella corporis, naufragiū castitatis, amissio temporis, infania voluntaria, ignominiosus languor, turpitudine morum, dedecus vitæ, honestatis infamia, animæ corruptela.

Ad eandem.

Ebrietas in utroque sexu, cuncta mala appetit, & nephanda committit. Et ut ait Apostolus regna cælestia appetentibus denegat.

Item ibidem.

Quisquis immoderatus, cōuiuiūque, medius, amissis modestiæ frenis, insana fuerit ebrietate prostratus, auersus respicit nutantes, quos in tegros videre nequit, aut sermone lōgo superflua verba emittit, & vana dicta componit, male clamans & bene sibi sonans. Ebrius vultu deiecto supinus accūbit, & sui omnino nescius spectaculum se cōuiuiū præbet, & dum nihil cōsequitur sanum, nullo alio cogente præter vinum, cordis sui arcana patefacit, & amicorum sibi cōmissa secreta in medium prodir.

Adhuc ad eandem.

Ebrius assumit inter pocula iniusta certamina, & nullis existētibz causis asperā excitat iram, quia interponendo verba vana, aliorum sana dicta non patitur audire, sed in contumeliam erigitur cōuiuariū & proximorū crimina. Vinum verò potatum moderatè est medicamentum, plus iusto sumptum venenum esse cognoscitur. Iucunditati non ebrietati creata est vini materia. Per vinolentiam plurimi plurimæque à sancto pioque proposito excidere, & sui obliti, amissis honoribus ignobiles remanserunt, & sedibus paternis profugi vitam ut sumpterunt finierunt. Innumerabiles nanque iugum dominationis diu recusantes, vinolētia in alienum redegit arbitrium. Alexander omnium victor, vino victus est. Infiniti verò vino nimio impellente iniusta impiæque homicidia commiserunt. Quam plurimæ vrbes diu obsessæ nec captæ, custodibus somno vinoque sepultis ab hostibus patefactæ sunt, & incendiis concremata.

Ibidem.

In ebriis non ratio vlla, non vllum vitæ gerendæ consilium, nec vlla artium, nec gesto-

rum aut lectionū memoria, aut industriae prouidentia est.

Epistola CXI.

Valde turpe est, ut quem non vincit homo, vincat libido. & obruatur vino, qui non vincitur ferro.

In quodam sermone.

Ebrietas est blandus dæmon, dulces venenū, suaue peccatum, quam qui habet, seipsum nō habet, quam qui facit, peccatum non facit, sed ipse totus est peccatum.

Super Genesim ad literam, Libro V.

Ebrietas decepit, quem Sodoma non decepit. Vritur ille flammis mulierum, quæ sulphurea flamma non vrebat, &c.

Ad Cassulanum, Epistola LXXXVI.

Si enim Adam non eibus, sed prohibitus ^{Genes 4} eibus perdidit, & Esau nepotem sancti Abrahamæ non esca, sed usque ad contēptum sacramēti, quod in primatu suo habuit, concupita esca ^{Non eibus ob-} damnauit: sic à sanctis & fidelibus piè prandetur, quemadmodum à sacrilegis & incredulis impiè ieiunatur, &c. ^{suit. Adde sed præcepti transgressio.}

Ad Iulianum Comitem, Epistola CXI.

Simus igitur boni & edocti aurigæ corpori nostro, ut per viam rectam possimus incedere. Escæ enim nimie non solum animas, sed etiam corpora nostra plurimum lædūt, & ad infirmitatem perducunt. Solet enim per nimiam ^{Per ciborū an-} ciborum auiditatem & poculi intemperantiā ^{ditatem fran-} frangi stomachi fortitudo, necnon & ex abundantia sanguinis, cholera, & plurimæ egritudines ^{gitor stomachi} escarum largitate contingunt. Sicut enim animæ & corpori sunt ista contraria, ita medela est utrisque tēperantia ieiunii, & si non per omne tempus, saltem sacratissimos dies ieiuniorum, quātum possumus cum Dei adiutorio delicias mundi & ciborum opulentiam fugiamus, ne quando (quod auertat Deus) in cruciatu flammæ quæramus guttam aquæ, & nulum refrigerium consequamur. Fugiamus ebrietatem, ne in crimen luxuriæ incurramus: quia Apostolus præcipit dicens, Nolite in ebriari vino, in quo est luxuria. Vinū enī Deus ad lætitiā cordis, nō ad ebrietatē donauit. Bibamus igitur nō quantū gula exigit, sed quantū naturæ imbecillitas postulat. Ne igitur quod ad medelā corporis nostri tributū est, ad perniciē deputemus. Annuntia quæso tuis in domo tua subiectis, quod plerique per vinū homicidia & fornicationes perpetraverunt, nec ipsā mortē recusauerunt. Alii per vinum à dæmonibus capti sunt. Nec est aliud ebrietas, quā manifestus dæmon. Ebriosus putat se aliquid optimū gerere cum fuerit ad præcipitia deuolutus: per vinolentiam armatur ad maledicta & conuitia proximorum, & immutatur mēs eius, & lingua balbutit. Huiusmodi enim vir cū se putat bibere vinum, bibitur à vino. Plurimi namque homines per vinum maximam debilitatē

contraxerunt: nec potuerunt consequi pristinam firmitatem, quia non temperauerunt gula ardorem, &c.

DE ODIO ET INVIDIA.

De verbis Domini super Matthæum.

Invidia est filia superbiæ: sed ista mater superbia nescit esse sterilis, ubi fuerit, continuò parit. Suffoca matrem & non erit filia, &c.

De doctrina Christiana.

Invidia vitium diabolicum, quo solo diabolus est reus, & inexplabiliter reus. Nō enim diabolo dicitur vt damnetur, Adulterium cōmisisti, furtum fecisti, villam alienam rapuisti: sed homini statum inuidisti, &c.

In Euangelium Ioannis.

Tolle invidiam, & tuum est quod habeo. Tolle invidiam, & meum est quod habes, &c.

De Genesi ad litteram, Libro III.

Proinde oritur invidia.

Invidia sequitur superbiam, non præcedit: non enim causa superbiendi est invidia, sed causa inuidendi est superbia. Quum enim superbia sit amor propriæ excellentiæ, invidia verò sit odium felicitatis alienæ, quæ vnde nascatur satis in promptu est. Amādo enim quisque excellentiam suam, vel paribus inuidet, quod ei cōquantur, vel inferioribus ne cōquantur, vel superioribus, quod non eis cōquantur. Superbiendo ergo inuidet, non inuidendo quisque superbus fit.

In quodam sermone consecrationis Ecclesiæ.

Si ad mensam cuiusque potentis hominis nemo præsumit conscissis vestibus & inquinatis accedere, quātō magis à conuiuio æterni regis, id est, ab altari Domini debet se vnusquisque inuidiæ vel odii veneno percussus, iracundiæ furore repletus, cum reuerentia & humilitate subtrahere? Propter quod dicitur, Vade prius, reconciliare fratri tuo, & tunc veniens offeres munus tuū. Et iterum, Amice quomodo huc intraisti nō habens vestem nuptialem?

*Matth. 5
Matth. 23*

Ad Vincentium Donatistam, Epistola XLVIII.

Propter malos boni non deferendi.

Non enim propter malos boni deferendi, sed propter bonos mali tolerandi sunt: sicut tolerauerunt Prophetæ contra quos tanta dicebant, nec communionem sacramentorum illius populi relinquebant: sicut ipse Dominus nocentem Iudam, vsque ad condignū eius exitum tolerauit, & eum sacram cœnam cum innocentibus communicare permisit. Sicut tolerauerunt Apostoli eos, qui per inuidiā (quod ipsius diaboli vitium est) Christum annuntiabant. Sicut tolerauit Cyprianus collegarum auaritiam, quam secundum Apostolum appellat idololatriam, &c.

Ad Iulianum, Epistola CXI.

Inuidus vir similis est naui, quæ iactatur in

fluctibus maris, in perturbatione semper est, vt lupus rapax, insanit inaniter, in miseria detinetur, & tabescens ad nihilum redigitur, semper furore plenus, particeps demoniorū efficitur. Homo pacificus securam possidet mentē, totus est Angelorum agmine munitus, & fructu iucunditatis repletus, gaudens & delectā in Domino, &c.

In Psalmum XLIII.

Nemo enim inuidet misero.

In Psalmum CIII.

Invidia est odium felicitatis alienæ.

In Psalmum CV. II.

Odium est crimen maximum persequentis, quanuis sit voluntaria pœna patientis, &c.

In Psalmum CXXXVIII.

Perfecto odio oderam illos. Quid est perfectio odio? Oderam in eis iniquitates eorum, diligebam conditionem tuam. Hoc est perfectio odio odisse, vt nec propter vitia homines oderis, nec vitia propter homines diligas, &c.

In Psalmum CXXXIX.

Sunt quidam, qui cū sint falsi iusti, necesse est vt inuideant veris iustis. Nemo enim inuidet alteri in eo quod non vult vel esse vel videri. Alius tibi inuidet, quia diues es: aut diues vult esse, vt tibi inuideat, aut putari vult diues. Alius tibi inuidet, quia clarus es & nobilis: aut hoc esse affectat, aut hoc se putari cupit. Et sic omnia quæ vidētur bona in hoc seculo, & putantur, quod quisque vult habere, & in quo vult excellere, vel cuius rei famā captat, in eo tibi inuidet. Isti autē qui falsi iusti sunt, videri volunt iusti, cū non sint, & necesse est vt quem viderint verum iustum, inuideant illi, & hoc cum illo agāt, quomodo amittat vnde gloriatur. Inde veniūt omnes seductiones & supplantationes. Hoc prior ipse diabolus voluit, qui cadens stanti homini inuidit, & quia ipse amisit regnum celorū, hominem illuc peruenire noluit, & non vult. Et id agit nunc, vt homo illuc nō perueniat, vnde ipse eiecitus est. Quia ergo superbus est ipse, & ideo inuidus, quia superbus, omne corpus ipsius talium corpus est. Sed nos oremus contra illum, qui corrigi non potest, & pro istis qui possunt, vt dicamus homini iniusto, Quare inuides iusto o homo iniuste? Quia vis videri iustus? Citò fac quod melius est, & facilius eris. Quod vis videri esto rebus, ita diliges cui inuidebas, quia quod illū doles esse, eris & tu, & amabis in eo & ipsum in te. Etenim si inuideres diuiti, non esset in potestate tua, vt diues esses. Si inuideres honesto alicui senatori nobili, non esset in potestate tua vt nobilis tu esses & clarus. Si inuideres pulchro, nunquam pulchrum te faceres. Si inuideres forti & valido, nunquam tibi vires dares. Si inuides iusto, res in voluntate est. Esto quod doles esse alterum. Non enim empturus es, quod tu non es, & alius est. Gratis constat, citò constat. Pax in terra hominibus bonæ

Lucas 3

bonæ

bonæ voluntatis, &c.

DE ACEDIA.

Libro I. De ciuitate Dei.

Deleta quippe Carthagine, magno videlicet terrore Romanæ reipublicæ extincto, tanta de prosperis rebus mala secuta sunt, ut corrupta concordia, prius sæuis cruentisque seditionibus, deinde mox malarum connexionum curarum bellis ciuilibus rātus sanguis effusus

est, ut crudeliora paterentur à ciuibus, quàm ab hostibus, &c.

Libro X. confessionum.

Nemo securus esse debet in hac vita, quæ tota tentatio nominatur, ut qui potuit fieri ex deteriore melior, non fiat ex meliore deterior.

Ad Versellenses.

Nullus fructus otii, imò magis dispedium. Otiosus Esau amisit primatus benedictionē, quia maluit cibum accipere quàm quarere, &c.

FINIS SECVNDI TOMI.

M. iii.